Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Прарэктар па вучэбнай рабоце
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

___________________ А. В. Данільчанка
________27.06______ 2013 г.

Рэгістрацыйны № УД – __9264______/баз.

ГІСТОРЫЯ РАСІІ І УКРАІНЫ

Вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасці
1-21 03 01 Гісторыя (па накірунках)

Срок действия программы – до июня 2016 г.

Мінск 2013

Складальнікі:

А. А. Яноўскі, загадчык кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, прафесар

В. І. Мянькоўскі, прафесар кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар гістарычных навук, прафесар;

Ю. А. Блашкоў, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

В. В. Брыгадзіна, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

В. А. Кахновіч, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук;

С. Л. Лугаўцова, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

В. В. Сяргеенкава, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

С. М. Цемушаў, дацэнт кафедры гісторыі Расіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

.

Рэцэнзенты:

Э. А. Забродскі, прафесар кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права філіяла Федэральнай дзяржаўнай бюджэтнай адукацыйнай установы вышэйшай пррафесійнай адукацыі "Расійскі дзяржаўны сацыяльны ўніверсітэт" у г. Мінску Рэспублікі Беларусь, доктар гістарычных навук

Л. В. Мікалаева, загадчык кафедры гуманітарных дысцiплін УА "Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі", кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ Ў ЯКАСЦІ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ:

Кафедрай гісторыі Расіі гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 15 ад 06 чэрвеня 2013 г.);

Саветам гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 10 ад 25 чэрвеня 2013 г.)

Адказны за рэдакцыю: *А. А. Яноўскі*

Адказны за выпуск: *В. В. Сяргеенкава*

З М Е С Т

1. Тлумачальная запіска... 4

2. Прыкладны вучэбна-тэматычны план …………………......... 14

3. Змест вучэбнай дысцыпліны…………………..……………..... 20

4. Крыніцы і літаратура...........……………………………….…....... 54

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Тыпавая вучэбная праграма новага пакалення па дысцыпліне «Гісторыя Расіі і Украіны» прызначана для яе засваення на першай ступені вышэйшай адукацыі студэнтамі, што навучаюцца па спецыяльнасці «Гісторыя» у вышэйшых навучальных установах Рэспублікі Беларусь. У ёй абноўлены змястоўны матэрыял, зроблены акцэнт на кампетэнтнасны падыход, значна пашыраны патрабаванні да самастойнай працы студэнта, прадугледжана выкарыстанне сучасных інавацыйных педагагічных тэхналогій. У рамках узаемнага супрацоўніцтва выкладчыка і студэнта праграма выступае своеасаблівым «навігатарам» у засваенні ведаў, інфармацыі і набыцця практыкаарыентаваных уменняў.

Вучэбная праграма дысцыпліны «Гісторыя Расіі і Украіны» распрацавана ў адпаведнасці з наступнымі нарматыўнымі і метадычнымі дакументамі:

– “Адукацыйны стандарт Вышэйшай адукацыі. Вышэйшая адукацыя. Першая ступень. Спецыяльнасць 1–21 03 01 Гісторыя (па накірунках)”. Зацверджаны і ўведзены ў дзейнасць пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 30.08. 2013 г. № 88;

– Загад Міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 27.05. 2013 г. № 405 “Парадак распрацоўкі і зацвярджэння вучэбных праграм і праграм практыкі для рэалізацыі зместу адукацыйных праграм вышэйшай адукацыі I ступені”;

– Пастанова Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 29.05. 2012 г. № 53 “Аб зацвярджэнні правіл правядзення атэстацыі студэнтаў, курсантаў, слухачоў пры засваенні зместу адукацыйных праграм вышэйшай адукацыі”;

– Пастанова Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 01.09. 2011 г. № 251 “Аб зацвярджэнні Інструкцыі аб парадку ажыццяўлення эксперыментальнай і інавацыйнай дзейнасці ў сферы адукацыі”;

У адукацыйнай праграме ўлічаны патрабаванні “Адукацыйнага стандарту Вышэйшай адукацыі. Першая ступень. Спецыяльнасць 1-21 03 01 Гісторыя (па накірунках)”.

1.1. Патрабаванні да кампетэнтнасці спецыяліста

Засваенне адукацыйнай праграмы павінна забяспечыць фарміраванне наступных груп кампетэнцый:

акадэмічных кампетэнцый, якія ўключаюць веды і ўменні па дысцыпліне, уменне вучыцца;

сацыяльна-асабовых кампетэнцый, якія ўключаюць культурна-каштоўнасныя арыентацыі, веды ідэялагічных, маральных каштоўнасцей грамадства і дзяржавы і ўменне трымацца іх;

прафесійных кампетэнцый, якія ўключаюць здольнасць рашаць задачы, распрацоўваць планы і забяспечываць іх выкананне ў абранай сферы прафесійнай дзейнасці.

Патрабаванні да акадэмічных кампетэнцый спецыяліста.

Спецыяліст павінен:

– умець прымяняць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для рашэння тэарэтычных і практычных задач;
– валодаць сістэмным і параўнальным аналізам;
– валодаць даследчыцкімі навыкамі;
– умець працаваць самастойна;
– быць здольным выпрацоўваць новыя ідэі (крэатыўнасць);
– валодаць міждысцыплінарным падыходам пры рашэнні праблем;
– мець навыкі, звязаныя з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў, кіраваннем інфармацыяй і работай з кампутарам;
– мець лінгвістычныя навыкі (вусная і пісьмовая камунікацыя);
– умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Патрабаванні да сацыяльна-асабістых кампетэнцый спецыяліста.

Спецыяліст павінен:

– валодаць якасцямі грамадзянскасці;
– быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння;
– валодаць здольнасцямі да міжасобавых камунікацый;
– валодаць навыкамі здаровага ладу жыцця;
– быць здольным да крытыкі і самакрытыкі (крытычнае мысленне);
– умець працаваць у камандзе;
– быць здольным да самастойнага навучання;
– умець фарміраваць асабістыя высновы;
– быць здольным прымяняць атрыманыя веды.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый спецыяліста.

Спецыяліст павінен быць здольным:

Выхаваўча-педагагічная дзейнасць:

– планаваць, арганізоўваць і весці вучэбна-метадычную і навукова-метадычную работу;
– выкарыстоўваць аптымальныя формы і метады навучання;
– развіваць навыкі работы навучэнцаў з вучэбнай, навуковай і навукова-метадычнай літаратурай, гістарычнымі крыніцамі;
– арганізоўываць самастойную работу навучэнцаў;
– планаваць, арганізоўываць і весці выхаваўчую работу;
– фарміраваць у навучэнцаў навуковыя прадстаўленні аб грамадскіх падзеях, развіваць зацікаўленасць да вывучэння гісторыі;
– абагульняць і распаўсюджаваць перадавы вопыт арганізацыі выхаваўчай работы;
– фарміраваць грамадзянскую пазіцыю, патрыятызм, развіваць эстэтычныя прадстаўленні і высокія маральныя якасці асобы.

Навукова-даследчыцкая дзейнасць:

– фармуліраваць і рашаць задачы, якія ўзнікаюць у ходзе навукова-даследчыцкай і педагагічнай дзейнасці;

– выкарыстоўваць неабходныя метады даследавання, мадыфіцыраваць існуючыя і ствараць новыя метады даследавання, зыходзячы з дакладных задач;

– арганізоўваць вучэбна-выхаваўчую работу на навуковай аснове, валодаць кампутарнымі метадамі пошуку, захоўвання і апрацоўкі інфармацыі ў сферы прафесійнай дзейнасці.

Арганізацыйна-упраўленчая дзейнасць:

– планаваць, арганізоўваць і ўдасканальваць работу ў працоўных калектывах;

– разбірацца ў фінансавых пытаннях, грашовай і падаткавай палітыцы, разлічваць эфектыўнасць мерапрыемстваў і праектых рашэнняў, якія праводзяцца, з улікам кан’юктуры рынку;

– кантраляваць і падтрымліваць працоўную і вытворчую дысцыпліну;

– рыхтаваць даклады і аналітычныя матэрыялы;

– валодаць сучаснымі інфармацыйнымі рэсурсамі і сродкамі тэлекамунікацый.

Аналітычная дзейнасць:

– дыялектычна мысліць і аргументаваць сваю кропку зроку, аналізаваць факты і рабіць прагнозы развіцця падзей;

– аналізаваць гістарычныя і сучасныя праблемы эканамічнага, сацыяльнага, палітычнага і культурнага жыцця грамадства, тэндэнцыі яго ўстойлівага развіцця;

– рэдагаваць, рэферыраваць і рэцэнзаваць тэксты, рыхтаваць рукапісы да друку і ажыццяўляць аўтарскі кантроль за іх выданнем.

Экспертна-кансультацыйная дзейнасць:

– мець веды, практычны вопыт для кансультавання ў пытаннях вывучэння гісторыі, арганізацыі даследчыцкіх работ і выхаваўчага працэсу ва ўстановах адукацыі, навукі і культуры.

Інавацыйная дзейнасць:

– ажыццяўляць пошук, сістэматызацыю і аналіз інфармацыі па перспектывах развіцця інавацыйных тэхналогій;

– вызначаць мэту інавацый і спосабы іх дасягнення;

– працаваць з навуковай, тэхнічнай і патэнтнай літаратурай;

– ацэньваць канкурэнтназдольнасць і эканамічную эфектыўнасць тэхналогій, якія распрацоўваюцца;

– прымяняць метады аналіза і арганізацыі ўкаранення інавацый;

– складаць дагаворы аб сумеснай дзейнасці па засваенню новых тэхналогій.

1.2. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны

Курс «Гісторыя Расіі і Украіны» прызначаны для студэнтаў-гісторыкаў. Мэтай курса і ўдакладняючымі яе задачамі з’яўляюцца: выпрацоўка цэласнай сістэмы ведаў па гісторыі двух сумежных з Беларуссю дзяржаў; разгляд гісторыі двух сучасных сувярэнных краін у кантэксце сусветнага гістарычнага працэсу і ў цеснай сувязі з курсам айчыннай гісторыі, якая

вывучаецца паралельна; вызначэнне ў гісторыі Рассіі і Украіны найважнейшых перыядаў, падзей і фактаў, якія спрыялі ці перашкаджалі іх палітычнаму, эканамічнаму, сацыяльнаму і культурнаму развіццю; выяўленне ў гісторыі народаў-суседзяў падабенства і своеасаблівасці гістарычнага шляху, які яны прайшлі за IX–XXI стагоддзі.

Праграма дысцыпліны базіруецца на дэталёвай перыядызацыі, якая адлюстроўвае важнейшыя этапы ў гістарычным развіцці Расіі і Украіны. Прадугледжваецца вывучэнне адпаведных з'яў, падзей і фактаў на аснове выкарыстання шырокага кола гістарычных крыніц і навейшых дасягненняў гістарычнай навукі.

Праграма змацавана адзінай канцэпцыяй, прынцыпамі адбору і выкладання матэрыялу. Аўтары імкнуліся пазбягаць суб'ектыўных пунктаў гледжання, якія не замацаваліся ў сучаснай гістарычнай навуцы. Структура праграмы суадносіцца з прынцыпам гістарызму, вызначаецца адпаведнасцю гістарычнай рэчаіснасці. У аснову праграмнага матэрыялу пакладзена паслядоўная пазіцыя, якая зыходзіць з неабходнасці аб'ектыўнага вызначэння месца гісторыі Расіі і гісторыі Украіны ў кантэксце еўрапейскай і сусветнай цывілізацыі, у кантэксце гісторыі Беларусі.

Праграма адлюстроўвае змест курса «Гісторыя Расіі і Украіны» і вызначае аб'ём ведаў, які патрабуецца ад студэнтаў-гісторыкаў. Пры яе распрацоўцы ўлічваўся вопыт чытання лекцый і правядзення практычных заняткаў на гістарычным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У якасці вузлавых праблем, аналіз якіх запатрабаваны пры засваенні ўсяго курса, падзены: сацыяльна-эканамічнае развіццё, палітычны лад, унутраная і знешняя палітыка, сацыяльныя і палітычныя рухі, развіццё грамадскай думкі, культура, міжнацыянальныя і міжканфесіянальныя адносіны, агульнае і адметнае ў гісторыі двух народаў, роля аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў, роля асобы і інтэлектуальнага асяроддзя. На аснове выкарыстання новых гістарычных крыніц і сучасных даследаванняў адлюстраваны важнейшыя праблемы шматвяковай гісторыі Расіі і Украіны, агульныя абставіны і тэндэнцыі іх гісторыі і дакладныя асаблівасці дзяржаўнага, грамадскага і культурнага развіцця.

Галоўнымі задачамі выкладання дысцыпліны «Гісторыя Расіі і Украіны» з'яўляюцца: фарміраванне і развіццё гістарычнага мыслення студэнта; раскрыццё агульных тэндэнцый і спецыфікі развіцця Расіі і Украіны са старажытных часоў да нашых дзён; зацвярджэнне прафесійных кампетэнцый гісторыка; садзейнічанне паглыбленню мэтаскіраванасці на практычнае ўвасабленне атрыманых студэнтамі ведаў у іх прафесійнай дзейнасці і ў іншых сферах сацыяльнай актыўнасці для аналізу сучаснасці і прагназавання перспектыў будучага развіцця.

У адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарта да кампетэнцый выпускніка па дысцыпліне «Гісторыя Расіі і Украіны» выпускнік павінен:

ведаць:

– вызначальныя агульнаславянскія і ўсходнеславянскія складнікі ў гісторыі Расіі і Ўкраіны;

– асноўныя падзеі ўнутры- і знешнепалітычнай гісторыі ўсходнеславянскага рэгіёну, сувязі і тэндэнцыі іх прычын і наступстваў, асаблівасці сацыяльна-эканамічнага развіцця;

– змест этнакультурных працэсаў ва Усходняй Еўропе і змены ў рэлігійна-ідэялагічнай сферы;

– этапы, заканамернасці, асаблівасці развіцця расійскай дзяржаўнасці, характэрныя рысы абсалютызму;

– гістарычную прадумоўленасць фарміравання ўкраінскай дзяржаўнасці;

– сукупнасць фактаў, падзей, з'яў гісторыі Расіі і Украіны ў XVIII – пачатку XX ст.;

– агульныя заканамернасці і асаблівасці палітычнага і эканамічнага развіцця сацыяльнай структуры Расійскай імперыі;

– працэс фарміравання і характэрныя рысы асноўных накірункаў грамадскай думкі і культуры рускага і ўкраінскага народаў;

– асноўныя этапы гісторыі Савецкай дзяржавы, асаблівасці развіцця ў яе складзе Расіі і Украіны;

– важнейшыя факты і падзеі савецкай гісторыі, характарыстыкі яе галоўных дзеячоў;

– сутнасць і характар рэгіянальнай і знешней палітыкі сучаснай Расійскай Фэдэрацыі;

– тэндэнцыі і асаблівасці развіцця сучаснай Украіны;

– асноўны комплекс крыніц, сучасныя кропкі зроку даследчыкаў па важнейшых праблемах расійскай і ўкраінскай гісторыі.

умець:

– прымяняць атрыманыя веды для вырашэння дакладных педагагічных, метадычных, інфармацыйна-пошукавых, навуковых, інавацыйных і іншых задач;

– даказаць прыярытэтнасць агульнаславянскай і ўсходнеславянскай спадчыны ў гісторыі Расіі і Украіны;

– знаходзіць агульнае і асобнае ў развіцці ўсходнеславянскага рэгіёну на ўсіх этапах гісторыі;

– выяўляць і крытычна ацэньваць сутнасць асноўных з'яў і працэсаў гісторыі Расіі і Украіны;

– вызначаць і абгрунтоўваць уплыў розных культурна-цывілізацыйных фактараў на сацыяльна-эканамічнае, этна-канфесійнае, дзяржаўна-палітычнае і культурнае развіццё рускага і ўкраінскга народаў;

– ажыццяўляць параўнальны аналіз мадэрнізацыйных працэсаў, характэрных для Расіі і Украіны ў перыяд, які вывучаецца;

– характарызаваць ролю і месца Расіі і Украіны ў рэгіянальным, цывілізацыйным і геапалітычным развіцці на ўсіх этапах гісторыі;

– аналізаваць крыніцы па гісторыі Расіі і Украіны і на іх аснове рабіць самастойныя навукова абгрунтаваныя высновы;

– даць самастойную і доказальную ацэнку навуковым работам і вучэбнай літаратуры па асноўных аспектах расійскай і ўкраінскай гісторыі.

валодаць:

– асноўным комплексам звестак па гісторыі Расіі і Украіны са старажытных часоў да сучаснасці;

– метадамі аналіза крыніц па гісторыі Расііі і Украіны са старажытных часоў да сучаснасці;

– ведамі ў вобласці гістарыяграфіі Расіі і Украіны са старажытных часоў да сучаснасці;

– практычнымі навыкамі выкарыстання ведаў па гісторыі Расіі і Украіны са старажытных часоў да сучаснасці ў прафесійнай дзейнасці;

– навыкамі і прыёмамі пошуку, накаплення і апрацоўкі гістарычнага матэрыялу па гісторыі Расіі і Украіны са старажытных часоў да сучаснасці.

Для дасягнення пазначанай вышэй мэты і рашэння задач патрэбна:

— сфарміраваць у студэнтаў уменне аналізаваць заканамернасці і асаблівасці дзяржаўна-палітычнага, сацыяльна-эканамічнага, унутрыпалітычнага, канфесійнага, культурнага і духоўнага развіцця Расіі і Украіны з улікам цывілізацыйных характарыстык і імкнуцца выхаваць на гэтай падставе асэнсаваную грамадзянскую пазіцыю і агульначалавечыя каштоўнасныя якасці;

— спрыяць засваенню студэнтамі сістэмы матэрыяльных, культурных і духоўных каштоўнасцей, створаных у працэсе гістарычнага развіцця Расіі і Украіны, і развіццю на гэтай аснове здольнасці да самарэалізацыі ва ўмовах сучаснай сацыякультурнай сітуацыі;

— спрыяць станаўленню здольнасці выпускніка вышэйшай школы ў сілу сваіх кампетэнцый, сфарміраваных у выніку свядомага засваення і прымянення вучэбнай гістарычнай інфармацыі, садзейнічаць далейшаму развіццю чалавечай супольнасці, міжнацыянальных і міждзяржаўных стасункаў, развіццю творчай і ініцыятыўнай асобы.

1.3. Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

У структуры зместу вучэбнай дысцыпліны вылучаюцца ўзбуйненыя дыдактычныя адзінкі (раздзел). Структура зместу вучэбнай дысцыпліны ўключае:

— Уводзіны;

— Раздзелы;

— Тэмы вучэбных заняткаў.

Па кожнаму вучэбнаму раздзелу (модулю) у адпаведнасці з мэтамі і задачамі па фарміраванню і развіццю ў студэнтаў прафесіянальных кампетэнцый выкладчыкам (кафедрай) праектуюцца і рэалізуюцца пэўныя лекцыйныя і практычныя (семінарскія) заняткі. Змест вучэбнай праграмы па гісторыі Расіі і Украіны дазваляе вывучаць дысцыпліну і па праблемнаму, і

па храналагічнаму прынцыпах.

Кафедры вышэйшых навучальных устаноў, што ажыццяўляюць арганізацыю выкладання дадзенай дысцыпліны, расрацоўваюць рабочыя вучэбныя праграмы ў межах універсітэцкіх акадэмічных свабод. Рабочыя вучэбныя праграмы адлюстроўваюць спецыфіку прафесійнай арыентаванасці ВНУ, узровень і характар уласных навукова-метадычных пазіцый і вопыт навукова-даследчыцкай і педагагічнай дзейнасці прафесарска-выкладчыцкага калектыву.

1.4. Метады (тэхналогіі) навучання

Па кожнаму вучэбнаму раздзелу у адпаведнасці з яго мэтай і задачамі па фарміраванню і развіццю ў студэнтаў прафесіянальных кампетэнцый выкладчыкам (кафедрай) праектуюцца і рэалізуюцца разнастайныя педагагічныя тэхналогіі. У ліку найбольш перспектыўных і эфектыўных сучасных інавацыйных адукацыйных сістэм і тэхналогій, што дазваляюць рэалізаваць сістэмна-дзейсны падыход кампетэнтнасці ў вучэбна-выхаваўчым працэсе, варта вылучыць: вучэбна-метадычныя комплексы; варыятыўныя мадэлі накіроўваемай самастойнай працы студэнтаў; блочна-модульныя, модульна-рэйтынгавыя і крэдытныя сістэмы; інфармацыйныя тэхналогіі; методыкі актыўнага навучання.

У ліку эфектыўных педагагічных методык і тэхналогій, што спрыяюць актывізацыі пазнавальнай творчай дзейнасці студэнтаў, набыццю імі вопыту самастойнага вырашэння разнастайных задач, варта вылучыць:

– тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
– тэхналогіі модульна-рейтынгавага навучання;
– тэхналогіі рейтынгавага навучання;
– метад праектаў, ці праектныя тэхналогіі;
– техналогіі «Партфель студэнта»;
– тэхналогіі вучэбна-даследчыцкай дзейнасці;
– камунікатыўныя тэхналогіі (калоквіўмы, дыскусіі, круглыя сталы, прэс-канферэнцыі, вучэбныя дэбаты і інш.);
– гульнявыя тэхналогіі (арганізацыя і правядзенне дзелавых, ролевых, імітацыйных гульняў і інш.).

1.5. Кіруемая самастойная праца студэнтаў

Кампетэнтнасны падыход дапушчае істотнае ўзмацненне практычнай арыентаванасці адукацыйнага працэсу і ўзрастанне ролі кіруемай самастойнай працы студэнтаў у падрыхтоўцы спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. Кіруемая самастойная праца студэнтаў арганізуецца рэктаратамі, дэканатамі, кафедрамі, выкладчыкамі ВНУ ў адпаведнасці з Палажэннем аб самастойнай працы студэнтаў, распрацаваным вышэйшай навучальнай установай. Пры гэтым патрэбна кіравацца існуючымі нарматыўнымі дакументамі (Стандарт), а таксама накопленым вопытам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і іншых ВНУ Рэспублікі Беларусь (Гл.: Сергеенкова

В. В. Управляемая самостоятельная работа студентов. Модульно-рейтинговая и рейтинговая системы. – Мн., 2004; Лобанов А. П., Дроздова Н. В. Управляемая самостоятельная работа студентов в контексте инновационных технологий. – Мн., 2005; Педагогические основы самостоятельной работы студентов / Под ред. О. Л. Жук. – Мн., 2005).

Кіруемая самастойная праца студэнтаў прадугледжвае выкананне тэстаў, здачу прамежкавых залікаў, выкананне кантрольных прац, напісанне рэфератаў, азнаямленне з вучэбнай, вучэбна-метадычнай і навуковай літаратурай, працу з гістарычнымі крыніцамі, напісанне эсэ па праблемным тэмам, выкананне вучэбна-даследчыцкіх прац, стварэнне «партфоліо», стварэнне прэзентацый, электронных вучебна-метадычных комплексаў, правядзенне on-line калоквіўмаў і інш.

1.6. Дыягностыка сфарміраванасці кампетэнцый студэнта

Для атэстацыі навучэнцаў на адпаведнасць іх персанальным дасягненням ці дакладным патрабаванням адукацыйнай праграмы ствараюцца фонды ацэначных сродкаў, якія ўключаюць тыпавыя заданні, кантрольныя работы, тэсты, комплексныя кваліфікацыйныя заданні, тэматыку курсавых работ і рэфератаў, метадычныя распрацоўкі па інавацыйных формах навучання і кантролю за фарміраваннем кампетэнцый, тэматыку і прынцыпы састаўлення эсэ, формы анкет для правядзення самаацэнкі кампетэнцый навучэнцаў і інш.

Дакладныя формы і працэдуры прамежкавага кантролю ведаў навучэнцаў па “Гісторыі Расіі і Украіны” распрацаваныя ў адпаведнасці з Пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусі ад 29.05 2012 г. № 53 “Аб зацвярджэнні правіл правядзення атэстацыі студэнтаў, курсантаў, слухачоў пры засваенні зместу навучальных праграм вышэйшай адукацыі”.

Рэкамендуецца наступная працэдура:

— вызначэнне аб’ектаў дыягностыкі, якімі з’яўляюцца кампетэнцыі выпускніка;

— выяўленне фактычных вучэбных дасягненняў студэнта з дапамогай крытэрыяльна-арыентаваных тэстаў і іншых сродкаў дыягностыкі;

— вымярэнне ступені адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням навучальнага стандарта;

— ацэнка вынікаў выяўлення і вымярэння адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта (з дапамогай шкалы ацэнак).

Для дыягностыкі кампетэнцый выкарыстоўваюцца наступныя формы:

1. Вусная форма.
2. Пісьмовая форма.
3. Вусна-пісьмовая форма.
4. Тэхнічная форма.

Да вуснай формы дыягностыкі кампетэнцый адносяцца:
– субяседванне;
– кансультацыі;
– калоквіўмы;
– даклады на семінарскіх занятках;
–даклады на канферэнцыях;
– вусныя залікі;
– вусныя экзамены;
– ацэньванне на падставе "делавой гульні";
– тэсты дзеяння;
– дыскусіі;
– іншыя.

Да пісьмовай формы дыягностыкі кампетэнцый адносяцца:
– тэсты;
– кантрольныя апросы;
– кантрольныя работы;
– пісьмовыя справаздачы па аўдыторных (хатніх) практычных заданнях;
– эсэ;
– анатацыі;
– пісьмовыя працы з крыніцамі;
– рэфераты;
– курсавыя работы;
– справаздачы па навукова-даследчыцкай рабоце;
– публікацыі артыкулаў, дакладаў;
– пісьмовыя залікі;
– пісьмовыя экзамены;
– стандартызаваныя тэсты;
– ацэнка па модульна-рэйтынгавай сістэме;
– ацэнка на аснове кейс-метада;
– ацэнка на аснове партфоліа;
– ацэнка на аснове праектнага метада;
– ацэнка на аснове "дзелавой гульні";
– іншыя.

Да вусна-пісьмовай формы дыягностыкі кампетэнцый адносяцца:
– справаздачы па аўдыторных практычных упражненнях з іх вуснай абаронай;
– справаздачы па хатніх практычных упражненнях з іх вуснай абаронай;
– курсавыя работы з іх вуснай абаронай;
– залікі;
– экзамены па дысцыпліне;
– абарона дыпломнай работы;
– ацэнка па модульна-рэйтынгавай сістэме;
– ацэнка на аснове праектнага метада;
– ацэнка на аснове "дзелавой гульні";
– іншыя.

Да тэхнічнай формы дыягностыкі кампетэнцый адносяцца:

– электронныя тэсты;
– электронныя практыкумы;
– on-line калоквіўмы;
– прэзентацыі;
– іншыя.

Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў на экзаменах па дысцыпліне ажыцяўляецца па дзесяцібальнай шкале.

Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў, што выконваецца паэтапна па канкрэтных раздзелах (модулі) вучэбнай дысцыпліны, ажыцяўляецца кафедрай у адпаведнасці з выбранай ВНУ шкалой адзнак.

Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджаныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Вывучэнне дысцыпліны "Гісторыя Расіі і Украіны" складае максімальна 658 гадзін, з іх 332 гадзіны аўдыторныя (236 гадзін – лекцыі, 96 гадзін – практычныя (семінары). Рэкамендуемыя формы кантролю ведаў студэнтаў – экзамены і залікі.

2. ПРЫКЛАДНЫ ВУЧЭБНА-ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
Раздзел I. Расія і Украіна са старажытных часоў да пачатку XVII ст.				
I.1.	Уводзіны.	2	2	-
I.2.	Дадзяржаўны перыяд гісторыі ўсходніх славян.	2	4	-
I.3.	Старажытная Русь (канец IX — пачатак XII ст.).	6	4	2
I.4.	Палітычная раздробленнасць Русі: Галіцкае і Валынскае княствы, Растова-Суздальская зямля, Наўгародская рэспубліка і інш.	4	4	2
I.5.	Культура Русі ў IX — пачатку XII ст.	4	2	-
I.6.	Барацьба народаў Русі з агрэсіяй крыжакоў і манголаў.	6	4	2
I.7.	Паўночна-Усходняя Русь у XIV — першай палове XV ст.	6	4	2
I.8.	Ноўгарад і Пскоў у XIV — першай палове XV ст.	4	2	-
I.9.	Культура ўсходнеславянскіх народаў у XIII — першай палове XV ст.	4	2	-
I.10	Утварэнне Расійскай дзяржавы (Расіі) на рубяжы XV—XVI стст.	4	4	2
I.11	Украінскія землі ў XIV — першай палове XVI ст.	4	2	2
I.12	Расія ў XVI ст.	4	4	2
I.13	Культура Расіі ў канцы XV — XVI ст.	4	2	-
I.14	Расія ў канцы XVI — пачатку XVII ст.	6	4	2
I.15	Украіна ў складзе Рэчы Паспалітай (другая палова XVI — першая палова XVII ст.)	4	2	2
I.16	Нацыянальна-культурны ўздым ва Украіне (другая палова XVI — першая палова XVII ст.).	4	2	2
	Усяго	**68**	**48**	**20**

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
Раздзел II. Расія і Украіна ў XVII—XVIII стст.				
II.1.	Сацыяльна-эканамічнае і палітычнае развіццё Расіі ў XVII ст.	6	4	2
II.2.	Міжнароднае становішча і знешняя палітыка Расіі ў XVII ст.	2	2	-
II.3.	Вызваленчая вайна ўкраінскага народа. Палітычныя стасункі Левабярэжнай Украіны з Расійскай дзяржавай.	4	2	2
II.4.	Культура Расіі ў XVII ст.	2	-	2
II.5.	Унутрыпалітычнае становішча Расіі ў канцы XVII ст. Рэформы першай чвэрці XVIII ст.	4	2	2
II.6.	Знешняя палітыка Расіі (канец XVII — першая чвэрць XVIII ст.).	2	2	-
II.7.	Культура Расіі на рубяжы XVII—XVIII стст.	2	2	-
II.8.	Унутраная і знешняя палітыка Расіі пры пераймальніках Пятра I (1725—1762 гг.).	4	4	-
II.9.	Сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў другой палове XVIII ст.	2	2	-
II.10	Час Кацярыны II і Паўла I: унутраная палітыка ва ўмовах узмацнення сацыяльнага супрацьстаяння.	4	4	-
II.11	Знешняя палітыка Расіі ў другой палове XVIII ст.	4	2	2
II.12	Культура Расіі ў сярэдзіне і другой палове XVIII ст.	2	2	-
II.13	Левабярэжная Украіна ў канцы XVII — XVIII ст.	4	2	2
II.14	Слабадская Украіна ў XVII—XVIII стст.	2	2	-
II.15	Запарожская Сеч у другой палове XVII — XVIII ст.	2	2	-
II.16	Правабярэжная Украіна ў канцы XVII — XVIII ст.	2	2	-
II.17	Заходнеўкраінскія землі ў другой палове XVII — XVIII ст.	2	2	-
II.18	Культура ўкраінскіх зямель у другой палове XVII — XVIII ст.	2	-	2
	Усяго	**52**	**38**	**14**

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
Раздзел III. Расія і Украіна ў першай палове XIX ст.				
III.1	Адміністрацыйна-палітычная сістэма і сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў першай палове XIX ст.	2	2	-
III.2	Унутраная палітыка самадзяржаўя ў першай чвэрці XIX ст.	6	4	2
III.3	Знешняя палітыка Расіі ў першай чвэрці XIX ст.	6	4	2
III.4	Унутраная палітыка царскага ўрада ў другой чвэрці XIX ст.	6	4	2
III.5	Знешняя палітыка Расіі ў другой чвэрці XIX ст.	2	2	-
III.6	Грамадскі рух і масавая барацьба ў першай чвэрці XIX ст.	8	4	4
III.7	Грамадскі рух і масавая барацьба ў другой чвэрці XIX ст.	8	4	4
III.8	Украінскія землі ў складзе Расійскай імперыі у першай палове XIX ст.	2	2	-
III.9	Заходнеўкраінскія землі ў складзе Аўстрыйскай манархіі ў першай палове XIX ст.	2	2	-
III.10	Культура Расіі ў першай палове XIX ст.	4	4	-
III.11	Культура Украіны ў першай палове XIX ст.	2	2	-
	Усяго	**48**	**34**	**14**
Раздзел IV. Расія і Украіна ў другой палове XIX — пачатку XX ст.				
IV.1.	Адмена прыгоннага права ў Расіі. Унутраная палітыка самадзяржаўя ў 1860—1870-х гг.	6	4	2
IV.2.	Унутраная палітыка расійскага ўрада ў 1881—1894 гг.	2	2	
IV.3.	Сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў другой палове XIX — пачатку XX ст.	2	2	-
IV.4.	Знешняя палітыка Расіі ў другой палове XIX ст.	2	2	-

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
IV.5.	Грамадска-палітычны рух у 1860—1890-я гг.	6	4	2
IV.6.	Расійскае самадзяржаўе ў 1894—1904 гг.	2	2	-
IV.7.	Знешняя палітыка Расіі ў пачатку XX ст.	2	2	-
IV.8.	Грамадска-палітычная барацьба ў Расіі на рубяжы XIX—XX стст.	2	2	-
IV.9.	Рэвалюцыя 1905—1907 гг. у Расіі.	4	2	2
IV.10	Унутраная палітыка расійскага ўрада і грамадска-палітычны рух у 1907—1914 гг.	2	2	-
IV.11	Удзел Расіі ў Першай сусветнай вайне.	4	2	2
IV.12	Унутрыпалітычнае становішча Расіі ў 1914—1917 гг.	4	2	2
IV.13	Украінскія землі ў складзе Расійскай імперыі у другой палове XIX — пачатку XX ст.	2	2	-
IV.14	Заходнеўкраінскія землі ў другой палове XIX — пачатку XX ст.	2	2	-
IV.15	Лютаўская рэвалюцыя 1917 г.	2	2	-
IV.16	Культура Расіі ў другой палове XIX — пачатку XX ст.	2	-	2
IV.17	Украінская культура ў другой палове XIX — пачатку XX ст.	2	-	2
	Усяго	**48**	**34**	**14**
Раздзел V. Расія і Украіна ў 1917—1939 гг.				
V.1.	Расстаноўка сацыяльных і палітычных сіл у Расіі і Украіне пасля Лютаўскай рэвалюцыі.	4	2	2
V.2.	Кастрычніцкае ўзброенае паўстанне ў Петраградзе.	4	2	2
V.3.	Першыя сацыялістычныя пераўтварэнні (кастрычнік 1917 г. — 1920 г.).	2	2	-
V.4.	Расія і Украіна ў гады Грамадзянскай вайны і ваеннай інтэрвенцыі (1918—1922 гг.).	4	4	-

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
V.5.	Пераход ад «ваеннага камунізму» да новай эканамічнай палітыкі	2	2	-
V.6.	Утварэнне СССР	4	2	2
V.7.	Расія і Украіна ў гады нэпа	4	2	2
V.8.	Выбар стратэгіі фарсіраванай індустрыялізацыі	4	2	2
V.9.	Суцэльная калектывізацыя	4	2	2
V.10	Супярэчлівасць сацыяльна-эканамічнага развіцця Расіі і Украіны	4	2	2
V.11	Палітычная сістэма грамадства	4	4	-
V.12	Культурная рэвалюцыя	4	2	-
V.13	Знешняя палітыка СССР у 1920-х — 1930-х гг	4	2	2
	Усяго	**48**	**30**	**16**
Раздзел VI. Расія і Украіна з 1939 г. да сучаснасці.				
VI.1	Эканамічны і ваенны патэнцыял Савецкага Саюза напярэдадні Другой сусветнай вайны.	6	4	2
VI.2	Уступленне СССР у Другую сусветную вайну.	6	4	2
VI.3	Пачатак Вялікай Айчыннай вайны.	6	4	2
VI.4	Нямецкі акупацыйны рэжым на тэрыторыі Расіі і Украіны.	6	2	4
VI.5	Карэнны пералом у ходзе Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай вайны	6	4	2
VI.6	Разгром фашысцкага блока ў 1944—1945 гг.	6	4	2
VI.7	Расія і Украіна у першым пасляваенным дзесяцігоддзі	6	4	2
VI.8	Расія і Украіна ва ўмовах палітычнай і эканамічнай лібералізацыі сярэдзіны 1950-х — пачатку 1960-х гг.	6	4	2
VI.9	Расія і Украіна ў перыяд абвастрэння крызіса савецкай сістэмы сярэдзіны 1960-х — пачатку 1980-х гг.	6	4	2

№ п/п	Назвы раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
VI.10	Расія і Украіна на этапе перабудовы	6	4	2
VI.11	Расійская Федэрацыя на сучасным этапе	4	2	2
VI.12	Украіна на сучасным этапе	4	2	2
	Усяго	**68**	**42**	**26**
	Усяго па дысцыпліне	**332**	**236**	**96**

3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

РАЗДЗЕЛ І. РАСІЯ І УКРАІНА СА СТАРАЖЫТНЫХ ЧАСОЎ ДА ПАЧАТКУ XVII ст.

І.1. Уводзіны. Задачы і праблемы курса. Усходнеславянскі этнас у сусветнай гісторыі, яго месца ў гістарычным лёсе Беларусі.

Крыніцы гісторыі ўсходніх славян і метады работы з імі пры вывучэнні курса. Гістарыяграфія вузлавых пытанняў гісторыі ўсходніх славян. Праблемы перыядызацыі.

І.2. Дадзяржаўны перыяд гісторыі ўсходніх славян. Пытанне пра паходжанне славян. Рассяленне славян ва Усходняй Еўропе. Усходнеславянскія саюзы плямён. Племянныя княжанні.

Гаспадарка, культура і вераванні ўсходніх славян. Гандлёвыя шляхі Усходняй Еўропы. Распад радавых адносін. Каланізацыйны наступ. Узаемаадносіны з суседзямі.

І.3. Старажытная Русь (канец IX — пачатак XII ст.). Перадумовы ўтварэння дзяржаўнасці ўсходніх славян. Першыя пераддзяржаўныя ўтварэнні: “Паўночная канфедэрацыя плямён”, “Рускі каганат”. Аб’яднанне ўсходнеславянскіх саюзаў плямён пад уладай кіеўскіх князёў. Варажскі ўплыў. Пытанне пра паходжанне назвы «Русь». Сведчанні крыніц пра пачатковую гісторыю Русі.

Сацыяльна-эканамічнае развіццё. Земляробства, жывёлагадоўля, промыслы. Грамадскія адносіны. Верв. Маёмаснае і сацыяльнае размежаванне. Вёска і горад. Рамяство, гандаль.

Палітычны лад. Рэформы Вольгі, Уладзіміра Святаславіча, Яраслава Мудрага і Уладзіміра Манамаха. Умацаванне княжацкай улады. Тэстамент Яраслава Мудрага. Прынцып спадкаемства кіеўскага прастола. Увядзенне хрысціянства. Фарміраванне заканадаўства. Руская Праўда. Сацыяльныя рухі.

Знешняя палітыка кіеўскіх князёў. Міжнародныя сувязі Русі. Адносіны з Візантыяй. Разгром Хазарыі. Процістаянне Кіева, Ноўгарада і Полацка. Дынастычныя шлюбы. Русь і Заходняя Еўропа. Барацьба з печанегамі і полаўцамі. Русь і краіны Усхода.

І.4. Палітычная раздробленасць Русі. Перадумовы і прычыны палітычнай раздробленасці. Дзяржаўны лад старажытнарускіх княстваў. Падаткава-данніцкая сістэма.

Кіеўская зямля. Стан гаспадаркі. Міграцыя насельніцтва. Баярскія вотчыны. Усобіцы з-за кіеўскага стала. Сістэма двуўмвірата. Чорныя клабукі. Арганізацыя барацьбы з полаўцамі.

Галіцкая і Валынская землі. Сельская гаспадарка, промыслы, гандаль, рамяство. Баярства і гараджане. Валадаранне Яраслава Асмамысла і Рамана Мсціславіча. Аб’яднанне Галіцкага і Валынскага княстваў. Міжусобныя вой-

ны. Барацьба з Венгрыяй і Польшчай. Унутраная і знешняя палітыка Данілы Раманавіча, яго каранацыя. Галічына і Валынь пры нашчадках Данілы.

Паўночна-Усходняя Русь. Растова-Суздальская зямля. Развіццё гаспадаркі. Каланізацыя зямель. Гарады. Палітыка Юрыя Даўгарукага. Узвышэнне Уладзіміра-на-Клязьме. Андрэй Багалюбскі. Усевалад Вялікае Гняздо. Барацьба княжацкай улады з баярствам. Міжусобныя войны. Ліпіцкая бітва.

Наўгародская зямля. Земляробства, рамяство, промыслы. Знешні гандаль. Баярскія сядзібы. Сацыяльныя адносіны. Утварэнне Наўгародскай феадальнай (баярскай) рэспублікі, яе палітычны лад. Роля веча. Княжацкая ўлада ў Ноўгарадзе.

Агульнае і асаблівае ў развіцці іншых старажытнарускіх княстваў, асноўныя вехі іх палітычнай гісторыі.

І.5. Культура Русі ў IX — пачатку XIII ст. Характар і асаблівасці развіцця культуры. Роля культурных кантактаў з іншымі народамі. Антычная спадчына.

Культура матэрыяльнай вытворчасці. Горад Русі. Майстэрства рамеснікаў.

Вусная народная творчасць. Пісьменнасць, берасцяныя граматы. Літаратура і яе жанры. Пачатак летапісання. «Слова пра паход Ігаравы». Гісторыя Русі ў «Аповесці мінулых гадоў».

Дойлідства і жывапіс. Мураванае дойлідства. Кніжная мініяцюра. Іканапіс. Фрэска. Мазаіка.

Культурнае ўзаемадзеянне паміж землямі Русі. Падабенства і мясцовыя асаблівасці мовы і культуры. Росквіт культуры ў канцы XII — пачатку XIII ст. Помнікі культуры Ноўгарада і Уладзіміра-Суздальскага княства.

Культура старажытнай Русі як частка сусветнай культуры.

І.6. Барацьба народаў Русі з агрэсіяй крыжакоў і манголаў. Агрэсія крыжакоў у Прыбалтыцы. Роля папскай курыі. Ордэн мечаносцаў і Тэўтонскі ордэн, іх аб'яднанне. Наступ нямецкіх рыцараў і шведскіх феадалаў на Ноўгарад і Пскоў. Неўская бітва. «Лядовае пабоішча». Аляксандр Неўскі.

Уварванне манголаў у паўднёварускія стэпы. Бітва на Калцы. Паходы Батыя. Барацьба народаў Русі супраць заваёўнікаў. Устанаўленне ардынскага засілля. Наступствы мангольскага нашэсця на Русь.

Паўночна-Усходняя Русь у другой палове XIII ст. Утварэнне Залатой Арды. Фарміраванне ардынскай адміністрацыі. Баскакі. Ярлыкі. Княжанне ва Уладзіміры Аляксандра Неўскага. Перапіс ардынцамі рускага насельніцтва. Антыардынскія паўстанні гарадоў. Паўночна-Усходняя Русь пры пераемніках Аляксандра. "Дзюдзенева раць".

І.7. Паўночна-Усходняя Русь у XIV — першай палове XV ст. Сацыяльна-эканамічнае развіццё. Умовы аднаўлення вытворчых сіл. Развіццё земляробства. Рост свецкага і царкоўнага землеўладання. Гаспадарка феадальнай вотчыны. Формы эксплуатацыі і асабістай залежнасці сялянства. Стан рамяства. Гандаль.

Палітычны лад. Палітычная сістэма Вялікага княжання Уладзімірскага. Царква, яе месца ў грамадстве і роля ў палітычнай сістэме. Сістэма "гаспадарскага Двара". Узаемаадносіны з Залатой Ардой.

Нарастанне аб'яднальных тэндэнцый. Узнікненне Маскоўскага княства. Узмацненне эканамічнага і палітычнага становішча Маскоўскага і Цвярскога княстваў у першай чвэрці XIV ст. Паўстанне 1327 г. у Цверы. Барацьба за ярлык на вялікае княжанне. Іван Каліта. Куплі Івана Каліты.

Новы этап барацьбы за палітычнае вяршэнства на Русі. Разгортванне барацьбы за звяржэнне ардынскага засілля. Дзмітрый Данскі. Кулікоўская бітва. Нашэсці Тахтамыша і Едыгея. Адносіны з Вялікім Княствам Літоўскім. Паходы Альгерда на Маскву. Адносіны Масквы і Вільні падчас княжання вялікага князя літоўскага Вітаўта.

Феадальная (дынастычная) вайна ў другой чвэрці XV ст. Прычыны і асноўныя этапы вайны. Вынікі вайны і яе значэнне.

I.8. Ноўгарад і Пскоў у XIV — першай палове XV ст. Развіццё сацыяльна-эканамічных адносін у Вялікім Ноўгарадзе, яго палітычнае жыццё. Утварэнне Пскоўскай феадальнай рэспублікі, яе сацыяльна-эканамічны і палітычны лад. Барацьба Ноўгарада і Пскова з агрэсіяй нямецкіх феадалаў. Міжнародныя сувязі. Узаемаадносіны з Паўночна-Усходняю Руссю.

I.9. Культура ўсходнеславянскіх народаў у XIII — першай палове XV ст. Асноўныя фактары культурнага развіцця. Роля Царквы ў развіцці культуры. Адлюстраванне ў культуры палітычнага жыцця.

Летапісныя зводы. Літаратура. Кулікоўскі цыкл: «Задоншчына», «Сказанне аб Мамаевым пабоішчы» і інш. Воінская аповесць. Епіфаній Прамудры. «Хаджэнне» Афанасія Нікіціна.

Дойлідства. Жывапіс. Феафан Грэк, Андрэй Рублёў, Дзіянісій і іх мастацкія школы.

Міжнародныя сувязі ў галіне культуры. Культурны ўплыў Вялікага Княства Літоўскага.

Украінская культура, яе здабыткі і асаблівасці. Асвета і навука. Школа і калегіўмы. Навуковыя цэнтры. Астрожская акадэмія. Архітэктура і скульптура. Іканапіс кіеўскіх сабораў. Літаратура і паэзія.

Узмацненне мясцовых рысаў у культуры ўсходнеславянскіх народаў.

I.10. Утварэнне Расійскай дзяржавы (Расіі) на рубяжы XV—XVI стст. Сацыяльна-эканамічныя, унутры- і знешнепалітычныя ўмовы ўтварэння і развіцця Расійскай дзяржавы.

Звяржэнне ардынскага засілля. Далучэнне да Маскоўскага Вялікага княства Ноўгарада, Цверы, Пскова, Разані, Смаленска і Чарнігава-Северскай зямлі.

Дзяржаўна-палітычны лад Расіі. Узмацненне ўлады маскоўскіх вялікіх князёў. Асаблівасці стварэння адзінай Рассійскай дзяржавы.

Праўленні Івана III і Васіля III. Баярская дума. Зараджэнне прыказнага кіравання. Агульнарасійскі Судзебнік. Мясцовае кіраванне. Арганізацыя

войска. Княжацка-баярская апазіцыя. Пытанне аб пераходзе прастола ў спадчыну. Царква і велікакняжацкая ўлада. Ерэтычныя рухі.

Міжнароднае становішча Расійскай дзяржавы. Знешнепалітычная дактрына Расіі, яе абгрунтаванне і пачатак рэалізацыі на захаднім і ўсходнім накірунках. Эканамічныя сувязі Расіі з іншымі краінамі (Вялікае Княства Літоўскае, Польшча, Крымскае ханства, Свяшчэнная Рымская імперыя і інш.).

І.11. Украінскія землі ў XIV — першай палове XVI ст. Страта дзяржаўнасці. Польшча ў барацьбе за перадзел галіцка-валынскай спадчыны. Уключэнне Паўднёвай Русі ў склад Вялікага Княства Літоўскага. Узмацненне барацьбы паміж Вільняй і Масквой за «збіранне рускіх зямель». Лёс Закарпацця і Паўночнай Букавіны. Пачатак экспансіі Крымскага ханства і Турцыі.

Гаспадарчае жыццё і сацыяльная стратыфікацыя. Пачатак распаўсюджвання фальварачна-паншчыннай гаспадаркі. Гарады. Магдэбургскае права. Развіццё рамяства і гандлю.

Эвалюцыя палітычнага ладу і развіццё права ў Вялікім Княстве Літоўскім. Канфесійнае пытанне.

Наступ прыгонніцтва і сялянскі рух. Паўстанне пад кіраўніцтвам Мухі. Удзел закарпацкіх русінаў у паўстанні Дз. Дожы.

Пачатак фарміравання казацтва. П. Лянцкаронскі, Я. Дашкевіч, Д. Вішнявецкі. Утварэнне Запарожскай Сечы.

І.12. Расія ў XVI ст. Тэрыторыя і насельніцтва. Сацыяльна-эканамічнае развіццё. Феадальнае землеўладанне і ўзмацненне прыгнёту сялянства. Горад. Рамяство і гандаль.

Барацьба баярскіх груповак за ўладу. Губная і грашовая рэформы Алены Глінскай. Абвастрэнне сацыяльных адносін. Самадзяржаўе Івана IV. Царскі тытул. Пачатак дзейнасці земскіх сабораў. «Выбраная рада». Судзебнік 1550 г. «Стоглаў». Царква і дзяржава. Рэформа мясцовага самакіравання. Вайсковыя рэформы. Узвядзенне засечнай мяжы і арганізацыя пагранічнай службы. М. Варатынскі.

Сацыяльна-эканамічныя прычыны і вынікі апрычніны. Апрычны тэрор.

Знешняя палітыка Расіі ў першай палове XVI ст.: усходні і заходні накірункі. Казанскія паходы і далучэнне Паволжа. Астраханскае ханства. Лівонская вайна. Этапы Лівонскай вайны, яе вынікі. Пачатак заваявання Сібіры. Строганавы. Ярмак. Вынікі знешняй палітыкі Расіі.

І.13. Культура Расіі ў канцы XV — XVI ст. Матэрыяльная культура. Народная творчасць. Палемічная літаратура. Складванне дзяржаўнай ідэалогіі і адлюстраванне яе ў афіцыйнай літаратуры. Публіцыстычныя творы Максіма Грэка, Івана Перасветава, Ермалая-Эразма, Андрэя Курбскага, Івана IV.

Узмацненне ідэалагічнага ўплыву царквы. Мітрапаліт Макарый. «Дамастрой». Царква і адукацыя.

Росквіт і спыненне агульнадзяржаўнага летапісання. Хранографы. Пачатак кнігадрукавання. Іван Фёдараў і Пётр Мсціславец. Першыя друкаваныя кнігі.

Навуковыя веды і іх рэалізацыя на практыцы. Элементы рацыяналізму ў ідэалогіі. «Раб'е вучэнне» Феадосія Касога.

Жывапіс. Царкоўнае, свецкае і абароннае дойлідства. Ансамбль Маскоўскага Крамля. Фёдар Конь. Паступовы адыход ад царкоўных канонаў у мастацтве.

І.14. Расія ў канцы XVI — пачатку XVII ст. Гаспадарчае разарэнне 70—80-х гг. XVI ст. Узмацненне запрыгоньвання сялян. Указы аб сялянах і халопах. Абвастрэнне сацыяльных супярэчнасцей. Праўленні Фёдара Іванавіча і Барыса Гадунова. Пачатак «Смуты». Паўстанне Хлопка.

Міжнароднае становішча Расійскай дзяржавы. Вайна са Швецыяй. Цяўзінскі мір. Умацаванне заходняй мяжы. Гады перамір'я з Рэччу Паспалітай.

Ілжэдзмітрый І. Паўстанне ў Маскве ў маі 1606 г. Васіль Шуйскі, яго сацыяльная і знешняя палітыка. Пачатак інтэрвенцыі Рэчы Паспалітай у Расію.

Ілжэдзмітрый ІІ. Барацьба супраць інтэрвентаў. «Сямібаяршчына». Акупацыя Масквы. Першае апалчэнне, прычыны яго распаду. Арганізацыя Другога апалчэння. Кузьма Мінін і Дзмітрый Пажарскі. Вызваленне Масквы. Земскі сабор 1613 г. Пачатак праўлення Раманавых. Сталбоўскі мір. Дэўлінскае перамір'е.

І.15. Украіна ў складзе Рэчы Паспалітай (другая палова XVI — першая палова XVII ст.).

Люблінская унія 1569 г. і Украіна.

Змены ў гаспадарчым жыцці. Міграцыя насельніцтва. Дзеянне Літоўскага статута 1588 г. ва Украіне. Юрыдычнае афармленне прыгоннага права.

Рэфармацыйны рух. Контррэфармацыя. Езуіты. Крызіс праваслаўнай царквы. Інцыдэнт вакол каляндарнай рэформы. Праваслаўныя брацтвы. Брэсцкая царкоўная унія 1596 г. Рэлігійная палеміка. Сеймавая апазіцыя уніі.

Каронны ўрад і казацтва. Рэестравыя казакі. Адміністрацыйна-палітычны лад Запарожскай Сечы. Казацкія паходы супраць татар і турак, рэакцыя на іх кароннага ўрада. Пастановы Сейма адносна Запарожжа.

Казацка-сялянскія паўстанні пад кіраўніцтвам Крыштафа Касінскага і Севярына Налівайкі.

Гетман Пётр Сагайдачны. Аднаўленне праваслаўнай іерархіі ва Украіне. Мітрапаліт Іоў Барэцкі. Казацка-сялянскія рухі 1625 і 1630 гг. Легалізацыя праваслаўнай царквы. Мітрапаліт Пётр Магіла. Мерапрыемствы Кароны па ізаляцыі запарожцаў.

Народныя паўстанні 1637—1638 гг. «Ардынацыя Войска Запарожскага рээстравага». «Залаты спакой».

І.16. Нацыянальна-культурны ўздым ва Ўкраіне (другая палова XVI — першая палова XVII ст.). Асветніцтва. Дзейнасць Львоўскага

праваслаўнага брацтва. Арганізацыя школ. Астрожская акадэмія. Кіева-Магілянскі калегіўм. Школьныя тэатры.

Пачатак кнігадрукавання. Дзейнасць Івана Фёдарава ва Украіне. Яго паслядоўнікі.

Здабыткі і асаблівасці ўкраінскага фальклору. Працяг летапісання. Новы ўзровень літаратурнай творчасці. Палемічныя творы. Іаан Вішэнскі.

Культавае і свецкае дойлідства. Архітэктурныя стылі. Іконапіс і манументальны жывапіс.

Культурна-нацыянальны ўздым — адна з перадумоў падзей 1648—1654 гг. ва Украіне.

РАЗДЗЕЛ II. РАСІЯ І УРАІНА Ў XVII—XVIII стст.

II.1. Сацыяльна-эканамічнае і палітычнае развіццё Расіі ў XVII ст.

Тэрыторыя і насельніцтва. Саслоўная структура. Уздзеянне вынікаў «Смуты» на эканамічнае развіццё. Шляхі пераадолення гаспадарчага заняпаду. Фінансавая палітыка. Эвалюцыя форм феадальнага землеўладання і гаспадаркі.

Пашырэнне грамадскага падзелу працы і таварнай вытворчасці. Першыя мануфактуры і іх характар. Горад у XVII ст. Развіццё ўнутранага і знешняга гандлю, узмацненне купецтва. Гандлёвы і Новагандлёвы статуты.

Органы ўлады, цэнтральнае і мясцовае кіраванне. Земскія саборы. Узмацненне самаўладства, пачатак пераходу да абсалютызму. Войска. «Саборнае Укладанне» аб пытаннях сацыяльнага, эканамічнага і палітычнага жыцця. Асобы цароў Міхаіла і Аляксея Раманавых.

Рэфармаванне Царквы і яе раскол. Нікан і Авакум.

Абвастрэнне сацыяльных адносін. Гарадскія паўстанні сярэдзіны і другой паловы XVII ст. Народны рух пад кіраўніцтвам Сцяпана Разіна, яго асаблівасці, ход падзей і вынікі.

II.2. Міжнароднае становішча і знешняя палітыка Расіі ў XVII ст. Напрамкі знешняй палітыкі. Расійска-польскія і расійска-шведскія адносіны. Вайна 1632—1634 гг. з Рэччу Паспалітай. Барацьба з крымскай пагрозай. Будаўніцтва Белгародскай засекі. «Азоўскае сядзенне».

Пачатак вайны з Рэччу Паспалітай з-за Левабярэжнай Украіны. Віленскае перамір’е. Вайна са Швецыяй. Валіесарскае перамір’е і Кардыскі мір. Працяг вайны з Рэччу Паспалітай. Андрусаўскае перамір’е 1667 г. «Вечны мір» 1686 г.

Палітыка Расіі на Левабярэжнай Украіне. Турэцка-крымскі наступ. Чыгірынскія паходы 1677—1678 гг. Бахчысарайская дамова 1681 г. Крымскія паходы 1687 і 1689 гг.

Асваенне Сібіры і Далёкага Ўсходу землепраходцамі (С. Дзяжнёў, Е. Хабараў, У. Атласаў і інш.). Расія і краіны Далёкага Усходу, Цэнтральнай і Пярэдняй Азіі.

Вынікі знешняй палітыкі Расіі ў XVII ст.

II.3. Вызваленчая вайна ўкраінскага народа. Палітычныя стасункі Левабярэжнай Украіны з Расійскай дзяржавай. Прычыны Вызваленчай вайны. Б. Хмяльніцкі. Вызваленне паўстанцамі Запарожскай Сечы. Змяненні ў адносінах з Крымам. Разгром польска-шляхецкіх войскаў ва ўрочышчы Жоўтыя Воды і пад Корсунем. Пераўтварэнне казацкага паўстання ў агульнанародную барацьбу з прыгнятальнікамі.

Падрыхтоўка да новых баёў. Бітва пад Піляўцамі. Заходні паход паўстанцкай арміі. Летняя кампанія 1649 г. Збораўская дамова.

Антыпрыгонныя выступленні сялян. Малдаўскі паход казацка-татарскага войска. Адносіны з Турцыяй. Узнаўленне барацьбы з Каронай. Бітва пад Берастэчкам. Белацаркоўская дамова. Пагроза грамадзянскай вайны. Бітва пад Батогам. Змяненне сацыяльнай палітыкі Б. Хмяльніцкага. Процістаянне пад Жванцам.

Пераяслаўская рада. Сакавіцкія артыкулы. Паход казакаў І. Залатарэнкі на беларускія землі. Барацьба супраць польскай і татарскай агрэсіі на Правабярэжнай Украіне. Новы паход на заходнеўкраінскія землі. Расійска-украінскія супярэчнасці. Рэйд А. Ждановіча. Смерць Б. Хмяльніцкага.

Узвышэнне І. Выгоўскага. Пачатак грамадзянскай вайны. Гадзяцкі дагавор. Канатопская бітва. Пераяслаўскія артыкулы Ю. Хмяльніцкага. Раскол Украіны і пачатак «вайны берагоў».

Утварэнне Маларасійскага прыказа ў Маскве. І. Брухавецкі. Падзел Украіны паводле Андрусаўскага перамір'я. Хваляванні на Левабярэжжы. Гетман П. Дарашэнка. Глухаўскія артыкулы Д. Мнагагрэшнага. Пачатак палітычнай стабілізацыі. І. Самайловіч. «Вечны мір» 1686 г. і Украіна.

II.4. Культура Расіі ў XVII ст. Узмацненне свецкіх элементаў у культуры. Пашырэнне культурных сувязей з Заходняй Еўропай. Беларускі і ўкраінскі ўплыў. Роля Царквы ў развіцці культуры. Грамадска-палітычная думка (Ю. Крыжаніч, А. Ардын-Нашчокін і інш.).

Матэрыяльная культура. Дэкаратыўнае мастацтва.

Народная творчасць, яе формы і накірункі.

Узровень адукаванасці насельніцтва. Школа і асветніцтва. Дзейнасць Славяна-грэка-лацінскай акадэміі. С. Мядзведзеў. Развіццё гістарычных ведаў. «Сінопсіс» — падручнік рускай гісторыі. «Скіфская гісторыя» аб барацьбе з мангола-татарамі. Геаграфічныя адкрыцці.

Традыцыйныя і новыя жанры літаратуры (свецкія, сатырычныя, біяграфічныя аповесці). Апошнія рускія летапісы. Нараджэнне рыфмаванай паэзіі. С. Полацкі. К. Істомін.

Новыя рысы ў дойлідстве і жывапісу. Драўлянае дойлідства. Палац у Каломенскім. Шатровыя і ярусныя цэрквы. «Нарышкінскае барока». Асноўныя накірункі жывапісу. Парсуна. Мастакі С. Ушакоў, М. Паўлавец, П. Чырын і інш.

Музыка і народны тэатр.

Лад жыцця, менталітэт народаў Расіі.

II.5. Унутрыпалітычнае становішча Расіі ў канцы XVII ст. Рэформы першай чвэрці XVIII ст. Цар Фёдар Аляксеевіч. Адмена месніцтва. Барацьба

прыдворных груповак за ўладу. Стралецкі бунт 1682 г. «Хаваншчына». Рэгенства Соф'і. Пачатак праўлення Пятра І. Стралецкі бунт 1698 г.

Становішча ў эканоміцы (сельская гаспадарка, рамяство, мануфактурная вытворчасць, гандаль). Заснаванне ўральскіх заводаў. Фінансавая і мытная палітыка. Тарыф 1724 г.

Сацыяльная палітыка Пятра І. Указ аб адзінаспадчыннасці. Падушны падатак.

Узмацненне і распаўсюджванне прыгонніцтва. Абвастрэнне сацыяльнай напружанасці. Барацьба Пятра І з апазіцыяй. Дзейнасць Прэабражэнскага прыказа і Тайнай канцылярыі. «Справа» царэвіча Аляксея. Астраханскае паўстанне і хваляванні на Доне і ў Паволжы. К. Булавін.

Рэформы апарату ўлады і кіравання. Пётр І і Царква. Адміністрацыйна-тэрытарыяльныя рэформы. Гарадская рэформа. Ваенная рэформа.

Фарміраванне чыноўніцка-бюракратычнага апарату. Табель аб рангах. Ваенна-паліцэйскі характар дзяржавы. Расія як імперыя. Асоба Пятра І.

ІІ.6. Знешняя палітыка Расіі (канец XVII — першая чвэрць XVIII ст.). Абставіны і перспектывы ўнутранага развіцця Расіі і іх ўплыў на знешнюю палітыку.

Азоўскія паходы Пятра І. «Вялікае пасольства». Дыпламатычная і ваенная падрыхтоўка Паўночнай вайны. Стварэнне «Паўночнага саюза». Пачатак барацьбы са Швецыяй. Асноўныя этапы вайны. Ад Нарвы да Палтавы. Ваенныя дзеянні на тэрыторыі Беларусі. Дамова Карла XII з І. Мазепам. Палтаўская бітва і яе вынікі. Пазіцыя Турцыі. Пруцкі паход Пятра І. Ваенныя дзеянні на Балтыцы (Гангут, Грэнгам). Аландскі кангрэс.

Ніштацкі мір. Новы расклад сіл у Еўропе. Расія і еўрапейскія краіны.

Мэты і характар усходняй палітыкі Пятра І. Каспійскі паход расійскай арміі.

«Птушаняты гнязда Пятрова» — дзяржаўныя дзеячы і палкаводцы (Б. Шарамецеў, А. Меншыкаў, П. і Ф. Апраксіны, Ф. Лефорт, П. Талстой, І. Бутурлін, Р. Скарнякоў-Пісараў, Ф. Галавін, Г. Галоўкін, Р. і Я. Брусы, П. Шафіраў, А. Макараў, Ф. Рамаданаўскі, П. Ягужынскі і інш.).

ІІ.7. Культура Расіі на рубяжы XVII—XVIII стст. Узмацненне свецкага накірунку ў развіцці, характары і сутнасці культуры. Роля еўрапейскага ўплыву. Рэформы Пятра І у галіне культуры.

Стварэнне свецкай школы. Ваенныя вучэбныя ўстановы. Абавязковы характар навучання. Кнігавыдавецтва. Увядзенне грамадзянскага шрыфту, арабскіх літар, новага летазлічэння.

Вучэбная і навуковая літаратура. Новыя сюжэты і формы мастацкай літаратуры.

Гістарычная, эканамічная і грамадска-палітычная думка і яе прадстаўнікі (А. Манкіеў, В. Тацішчаў, І. Пасашкоў, Ф. Пракаповіч і інш.). Заснаванне Акадэміі навук. Навуковыя экспедыцыі. У. Атласаў. Тэхнічныя здабыткі. Вынаходцы А. Нартаў, В. дэ Генін і інш.

Змены ў архітэктуры грамадзянскіх і царкоўных будынкаў. Новыя падыходы ў горадабудаўніцтве. Архітэктары Санкт-Пецярбурга. Прыдворныя жывапісцы і гравёры (І. Нікіцін, А. Мацвееў, А. і І. Зубавы).

Змены ў побыце і светапоглядзе розных катэгорый насельніцтва (жыллё, вопратка, ежа, паводзіны, рэлігійнасць, адносіны да ўлад, вольны час, умовы працы і інш.).

II.8. Унутраная і знешняя палітыка Расіі пры пераймальніках Пятра І (1725—1762 гг.). Барацьба за ўладу пасля смерці Пятра І. Час палацавых пераваротаў. Кацярына І. Сутнасць і роля Вярхоўнага Тайнага Савета. Пётр ІІ. «Вярхоўнікі» і ўзыход на трон Ганны Іванаўны. «Біронаўшчына». Праблема ролі іншаземцаў у кіраванні краінай. Уладаранне Лізаветы Пятроўны. Пётр ІІІ. Лёс пятроўскіх рэформаў.

Пашырэнне правоў і прывілеяў дваранства. Стан сельскагаспадарчай і мануфактурнай вытворчасці. Далейшае развіццё гандлю. Адмена ўнутраных мытняў (1753).

Мэты і праблемы знешняй палітыкі. Яе праваднікі (палітыкі і военачальнікі — Б. Мініх, П. Ласі і інш.). Войны з Крымскім ханствам, Турцыяй і Швецыяй у 1730—40-я гг. і іх вынікі. Адносіны з Рэччу Паспалітай. Удзел Расіі ў Сямігадовай вайне (мэта, ход падзей, палкаводцы С. Апраксін, П. Салтыкоў і інш.).

II.9. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў другой палове XVIII ст. Тэрытарыяльныя прырошчванні (шляхі, метады, вынікі). Нацыянальны склад насельніцтва і нацыянальная палітыка самадзяржаўя. Земляробчае і прамысловае асваенне новых рэгіёнаў.

Стан сельскагаспадарчай вытворчасці (тэндэнцыі развіцця памешчыцкіх і сялянскіх гаспадарак). Узмацненне прыгонніцтва. Заканадаўчая творчасць урада ў галіне эканомікі. Секулярызацыя царкоўных маёнткаў. Падатковая і фінансавая палітыка.

Мануфактура. Пашырэнне капіталістычнага ўкладу. Фарміраванне саслоўя прадпрымальнікаў, дынастый купцоў і заводчыкаў. Работныя людзі.

Рост таварнай гаспадаркі. Унутраны і знешні гандаль. Расійскі горад і яго роля ў эканоміцы.

Стварэнне і дзейнасць Вольнага эканамічнага таварыства.

II.10. Час Кацярыны ІІ і Паўла І: унутраная палітыка ва ўмовах узмацнення сацыяльнага супрацьстаяння. Пераварот 1762 г., яго ўдзельнікі. Фаварыты і атачэнне Кацярыны ІІ (браты Р. і А. Арловы, Р. Пацёмкін, К. Дашкава і інш.). Выбары і дзейнасць Укладальнай камісіі 1767—1768 гг. Яе сацыяльны склад. «Наказ» імператрыцы. Характар патрабаванняў розных груп дэпутатаў. Сутнасць ліберальнага курсу ўрада.

Прыгонніцкія законы 1760-х гг. Узмацненне сацыяльнай напружанасці. «Чумны бунт» 1771 г. Сялянская вайна 1773—1775 гг. Рэакцыя на яе грамадства і ўрада. Е. Пугачоў і яго паплечнікі.

Умацаванне бюракратычнага апарату. «Установа аб губернях». «Даравальныя граматы» дваранству і гарадам.

Расійскае асветніцтва ў самадзяржаўнай і дэмакратычнай выявах. Апазіцыйная думка (М. Навікоў, А. Радзішчаў і інш.) і рэакцыя на яе з боку ўрада. Расійскае самадзяржаўе і рэвалюцыйныя падзеі ў Францыі.

Асоба Кацярыны II. Прыход да ўлады Паўла I; яго адносіны да палітыкі папярэднікаў і спробы рэформ. Сацыяльная палітыка Паўла I. Рэфармаванне арміі. Фінансавая палітыка. Мэты і характар праведзеных змен. Забойства імператара.

II.11. Знешняя палітыка Расіі ў другой палове XVIII ст. Расія ў сістэме еўрапейскіх адносін. Накірункі і мэты знешняй палітыкі Расіі. Шляхі і характар рэалізацыі знешнепалітычных планаў.

Расійска-турэцкія войны (прычыны і непасрэдныя падставы, ваенныя дзеянні на сушы і на моры, вынікі). Замацаванне Расіі на Чорным моры. Далучэнне Крыма і Прыкубання. Засяленне Паўночнага Прычарнамор'я.

Вайна са Швецыяй. Дзеянні балтыйскага флоту.

Удзел Расіі ў першым і другім падзелах Рэчы Паспалітай. Шляхі асваення новых тэрыторый. Разгром паўстання пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі і трэці падзел.

Расія і народы Закаўказзя. Адносіны з сярэднеазіяцкімі ханствамі. Далучэнне казахскіх жузаў.

Расійскія першапраходцы на Далёкім Усходзе. Заснаванне Расійска-амерыканскай кампаніі.

Удзел Расіі ў антыфранцузскіх кааліцыях. Італьянскі і Швейцарскі паходы расійскай арміі.

Галоўныя вынікі знешняй палітыкі. Расійскія дыпламаты і военачальнікі (Н. Панін, Р. Пацёмкін, П. Румянцаў, А. Сувораў, Р. Спірыдаў, Ф. Ушакоў і інш.).

II.12. Культура Расіі ў сярэдзіне і другой палове XVIII ст. Паглыбленне рацыяналізму ў накірунках культуры. Станаўленне расійскай навуковай школы. Дзейнасць Акадэміі навук. М. Ламаносаў. Прыродазнаўчыя і тэхнічныя навукі. Гістарычная навука (гісторыкі Г. Мілер, А. Шлёцар, М. Шчарбатаў, І. Болцін, І. Голікаў і інш.) і гістарычнае крыніцазнаўства. Вольнае эканамічнае таварыства. Эканамісты А. Болатаў, М. Чулкоў.

Экспедыцыі В. Берынга, А. Чырыкава, С. Крашанінннікава, І. Ляпёхіна, П. Паласа і іх геаграфічныя адкрыцці.

Стылёвая і жанравая мнагастайнасць літаратуры. Творчасць А. Канцяміра, В. Традзіякоўскага, М. Ламаносава, Дз. Фанвізіна, Р. Дзяржавіна, М. Карамзіна, А. Радзішчава, І. Крылова.

Асветніцтва і асветнікі. Грамадска-палітычная думка і публіцыстыка. Станаўленне перыядычнага друку. Кнігавыдавецтва. М. Навікоў.

Ф. Волкаў і ўзнікненне прафесійнага тэатра. Музычнае мастацтва (духоўная і свецкая музыка, яе стваральнікі).

Дасягненне новага ўзроўню выяўленчага мастацтва. Яго асноўныя стылі і жанры. Мастакі Ф. Рокатаў, Дз. Лявіцкі, У. Баравікоўскі і інш. Гравюра і графіка. Скульптары Ф. Шубін, М. Казлоўскі. Творчасць архітэктараў

В. Растрэлі, В. Бажэнава, М. Казакова, І. Старова і інш. Заснаванне Акадэміі мастацтваў.

Урадавая палітыка ў галіне культуры. Сістэма школьнай адукацыі, яе арганізатары. Стварэнне і дзейнасць Маскоўскага ўніверсітэта.

Народная творчасць і фальклор. Асаблівасць побыту і ўкладу жыцця розных груп насельніцтва.

II.13. Левабярэжная Украіна ў канцы XVII — XVIII ст. Праблема статуса Гетманшчыны. Органы вышэйшай улады. Ваенна-палітычнае ўладкаванне. Судовая сістэма. Расійская адміністрацыя на Левабярэжжы.

Каламакскія артыкулы. І. Мазепа — палітычны і ваенны дзеяч.

Гетманшчына ў войнах Расіі з Турцыяй і Крымскім ханствам. Пачатак Паўночнай вайны і ўкраінскае Левабярэжжа. Змяненне знешнепалітычнай арыентацыі часткі старшыны. Адкрыты пераход гетмана І. Мазепы на бок шведаў. Наступствы Палтаўскай бітвы. Старшынская эміграцыя. П. Орлік і яго “Канстытуцыя”.

Рэшацілаўскія артыкулы. Міністры-рэзідэнты. Эксплуатацыя матэрыяльных і людскіх рэсурсаў Гетманшчыны. Заснаванне Маларасійскай калегіі. Міжгетманства. Контррэформы 1725—1727 гг. Д. Апостал. «Рашучыя пункты». Часовая стабілізацыя ўнутранага жыцця. Рэвізія землеўладанняў. Кадыфікацыя права. Пачатак узвядзення Украінскай лініі ўмацаванняў. Міністэрскае праўленне.

Узнаўленне гетманства. К. Разумоўскі. Судовая рэформа.

Канчатковая ліквідацыя гетманства. Кіраванне Украінай пры Паўле І.

Дэмаграфічная сітуацыя на Левабярэжжы ў канцы XVII—XVIII ст. Сацыяльная структура грамадства. Сельская гаспадарка. Фарміраванне феадальна-старшынскага і манастырскага землеўладання. Расійскія памешчыкі ва Украіне. Рамяство, промыслы, мануфактурная вытворчасць. Гандаль. Поўнае запрыгоньванне сялян. Антыфеадальныя выступленні сялян і казакоў.

II.14. Слабадская Украіна ў XVII — XVIII стст. Каланізацыя края. Колькасць насельніцтва, яго этнічны склад. Сацыяльная структура. Землеўладанне. Гаспадарчае жыццё. Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне. Кіраўніцтва слабадскімі палкамі. Палітыка ўрада Лізаветы Пятроўны. Канчатковая ліквідацыя палкавога ўладкавання.

II.15. Запарожская Сеч у другой палове XVII — XVIII ст. Сеч у палітычных падзеях ва Ўкраіне ў другой палове XVII ст. Авантура П. Петрыка. Запарожска-татарскія адносіны ў пачатку XVIII ст. Запарожцы і К. Булавін.

Запарожцы ў расійска-шведскім супрацьстаянні 1709 г. Разбурэнне Сечы. Запарожскія казакі пад пратэктаратам Крымскага ханства.

Вяртанне запарожцаў у расійскае падданства. Грамадска-палітычнае ўладкаванне Новай Сечы. Гаспадарчае жыццё. Паўстанні супраць старшыны.

Наступ расійскага ўрада на «Вольнасці Войска Запарожскага». Ліквідацыя Новай Сечы. Лёс запарожскага казацтва.

II.16. Правабярэжная Украіна ў канцы XVII — XVIII ст. Эпоха запусцення. Руіна. Каронная ўлада і адраджэнне казацкіх палкоў. Паўстанне 1702—1704 гг.

Правабярэжжа ў міжнародна-прававых актах 1711—1714 гг. Новая хваля польскай каланізацыі. Надворныя казакі. Сялянскае пытанне. Распаўсюджванне уніі і знікненне праваслаўнай іерархіі. Замойскі сабор.

Узнікненне гайдамацтва. Паўстанне 1734—1738 гг. Гайдамацкі рух 1750 г. Новае абвастрэнне сацыяльнай напружанасці. Дысідэнцкае пытанне. Барская канфедэрацыя. Каліеўшчына. М. Жалязняк і І. Гонта. Уключэнне Правабярэжжа ў склад Расіі.

II.17. Заходнеўкраінскія землі ў другой палове XVII — XVIII ст. Заходнеўкраінскія землі ў складзе Польшчы. Змены ў царкоўным жыцці.

Пераход Закарпацця пад уладу Габсбургаў. Украінцы ў антыгабсбургскім паўстанні 1703—1711 гг. Сацыяльна-эканамічныя працэсы ў Закарпацці. Мукачаўская грэка-каталіцкая епархія.

Паўночная Букавіна ў складзе Малдаўскага княства. Захоп Букавіны Аўстрыяй.

Ачагі праваслаўя на заходнеўкраінскіх землях. Рух апрышкаў. А. Доўбуш.

Каралеўства Галіцыі і Ладамерыі. Рэформы Марыі Тэрэзіі і Іосіфа II.

II.18. Культура ўкраінскіх зямель у другой палове XVII — XVIII ст. Умовы і тэндэнцыі развіцця культуры. Здабыткі грамадска-палітычнай думкі. Дзейнасць Кіева-Магілянскай акадэміі і іншых асветніцкіх і адукацыйных устаноў. Працяг кнігадрукавання.

Навука. Назапашванне гістарычных ведаў («Сінопсіс», казацка-старшынскія летапісы Самавідца, Грабянкі, Вялічкі). Літаратура і яе жанры. Паэзія. Філосаф і паэт Р. Скаварада.

Узрастанне рэалістычных накірункаў у станковым і манументальным жывапісе. А. Ласенка, У. Баравікоўскі, Дз. Лявіцкі. Графіка. Скульптура. Фартыфікацыйнае і культавае будаўніцтва. Украінскае барока, Архітэктары С. Каўнір, І. Грыгаровіч-Барскі. Драўлянае дойлідства. Асаблівасці заходнеўкраінскай архітэктуры.

Лялечны тэатр «вяртэп». Школьны тэатр. Пачатак прафесійнага тэатра. Народная музыка. Цэхі музыкантаў. Музыкальныя школы. Кампазітары М. Беразоўскі, Дз. Бартнянскі.

Традыцыі, звычаі, культура паўсядзённага жыцця ўкраінцаў. Рэгіянальныя асаблівасці.

РАЗДЗЕЛ III. РАСІЯ І УКРАІНА Ў ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.

III.1. Адміністрацыйна-палітычная сістэма і сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў першай палове XIX ст. Дзяржаўны лад Расійскай імперыі. Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне краіны. Насельніцтва (колькасць, сацыяльны, канфесіянальны і этнічны склад). Гаспадарчая спецыялізацыя рэгіёнаў імперыі.

Развіццё сельскай гаспадаркі. Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы. Развіццё капіталістычных адносін у прамысловасці. Пачатак прамысловага перавароту і яго асаблівасці. Развіццё ўнутранага рынку і знешняга гандлю. Фінансы. Стан транспарту.

III.2. Унутраная палітыка самадзяржаўя ў першай чвэрці XIX ст. Пераварот 1801 г. Аляксандр I. Нягласны камітэт. Палітыка ўрада па сялянскім пытанні. Указ аб «вольных хлебаробах». Стварэнне міністэрстваў і іх рэфарміраванне. Урадавая палітыка ў галіне асветы. Рэформа Сената. Дзейнасць М. М. Сперанскага і яго план дзяржаўных пераўтварэнняў. Стварэнне Дзяржаўнага савета.

Унутрыпалітычнае развіццё ў 1815—1825 гг. Спробы канстытуіравання: Польская канстытуцыя 1815 г., праект М. М. Навасільцава. Сялянскае пытанне. Аракчэеўшчына. Ваенныя пасяленні. Урадавая палітыка ў галіне асветы і культуры.

III.3. Знешняя палітыка Расіі ў першай чвэрці XIX ст. Міжнароднае становішча і асноўныя напрамкі знешняй палітыкі Расійскай імперыі ў пачатку XIX ст. Расія ў антыфранцузскіх кааліцыях. Тыльзіцкі мір і яго вынікі. Вайна са Швецыяй. Утварэнне Вялікага княства Фінляндскага. Далучэнне Грузіі да Расійскай дзяржавы. Войны з Іранам і Турцыяй.

Міжнародныя адносіны напярэдадні вайны 1812 г. Пачатак вайны і адступленне расійскай арміі. М. Б. Барклай дэ Толі, П. І. Баграціён, М. І. Кутузаў. Барадзінская бітва. Пакіданне Масквы. Народны характар вайны. Пераход расійскай арміі ў контрнаступленне і разгром напалеонаўскай арміі.

Ваенная кампанія 1813—1814 гг. «Бітва народаў». Уваход расійскай арміі ў Парыж. Венскі кангрэс. Утварэнне і дзейнасць «Свяшчэннага Саюза».

III.4. Унутраная палітыка царскага ўрада ў другой чвэрці XIX ст. Самадзяржаўе Мікалая I. Узмацненне рэпрэсіўных мерапрыемстваў. Цэнзура. Сакрэтны камітэт 6 снежня 1826 г. Уласная яго імператарскай вялікасці канцылярыя. Кадыфікацыя. Трэцяе аддзяленне. Корпус жандараў.

Умацаванне саслоўных пазіцый дваранства. Палітыка ўрада ў сялянскім пытанні. Рэформа кіравання дзяржаўнымі сялянамі. П. Дз. Кісялёў. Фінансавая рэформа Я. Ф. Канкрына. Друк і асвета ва ўрадавай палітыцы.

III.5. Знешняя палітыка Расіі ў другой чвэрці XIX ст. Асноўныя напрамкі знешняй палітыкі Расіі.

Усходняе пытанне. Руска-іранская вайна 1826–1828 гг.. Далучэнне Ўсходняй Арменіі да Расіі. Руска-турэцкая вайна 1828–1829 гг. Расія і вызваленне Грэцыі. Ункіяр-Іскелескі дагавор. Лонданскія канвенцыі.

Каўказская вайна. Супярэчлівы характар далучэння народаў Каўказа і Закаўказзя да Расіі.

Крымская вайна, яе прычыны і характар. Ваенныя дзеянні на Балканах і ў Закаўказзі. Бітва пры Сінопе. П. С. Нахімаў. Уступленне ў вайну Англіі і Францыі. Абарона Севастопаля. Парыжскі мір.

Буржуазныя рэвалюцыі 1830 і 1848—1849 гг. у Еўропе, рэакцыя на іх самадзяржаўя.

III.6. Грамадскі рух і масавая барацьба ў першай чвэрці XIX ст. Становішча народных мас. Паўстанне сялян на Доне. Хваляванні салдат Сямёнаўскага палка. Хваляванні ў ваенных пасяленнях.

Вызначэнне ідэйных плыняў. А. М. Галіцын і Біблейскае таварыства. Расійскае масонства. Дваранскае асветніцтва (А. С. Пушкін, А. С. Грыбаедаў, П. А. Вяземскі). Фарміраванне ідэалогіі, першыя дзекабрысцкія арганізацыі. Паўднёвае і Паўночнае таварыствы і праграмныя распрацоўкі. П. І. Пестэль, М. М. Мураў'ёў, К. Ф. Рылееў. Планы ўзброенага паўстання. Падзеі 14 снежня 1825 г. Выступленне Чарнігаўскага палка. Следства і суд над дзекабрыстамі.

III.7. Грамадскі рух і масавая барацьба ў другой чвэрці XIX ст. «Халерныя бунты». Паўстанне 1831 гг. у наўгародскіх ваенных пасяленнях.

Студэнцкія гурткі канца 1820-х — пачатку 1830-х гг. Польскае паўстанне 1830—1831 гг. і расійская грамадская думка. Гурток М. У. Станкевіча. П. Я. Чаадаеў і яго «Філасафічныя пісьмы».

Фарміраванне асноўных ідэйных напрамкаў у 1830—1840-я гг. С. С. Увараў. «Тэорыя афіцыйнай народнасці». М. П. Пагодзін, С. П. Шавыроў.

Пытанне аб шляхах гістарычнага развіцця Расіі ў грамадскай думцы. Славянафілы і заходнікі. А. С. Хамякоў, І. В. Кірэеўскі, К. С. і І. С. Аксакавы, Ц. М. Граноўскі.

Фарміраванне рэвалюцыйна-дэмакратычный ідэалогіі. В. Р. Бялінскі, А. І. Герцэн.

Ідэі ўтапічнага сацыялізму ў Расіі. Гурткі петрашэўцаў.

Кірыла-Мяфодзіеўскае таварыства.

Расійскі грамадскі рух і рэвалюцыі ў Еўропе 1848—1849 гг.

III.8. Украінскія землі ў складзе Расійскай імперыі у першай палове XIX ст. Адміністрацыйнае уладкаванне ўкраінскіх зямель у складзе Расіі на прыканцы XVIII — пачатку XIX ст. Тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця. Сельская гаспадарка. Прамысловая вытворчасць. Гандаль. Правядзенне інвентарнай рэформы на Правабярэжнай Украіне. Дз. Г. Бібікаў.

Пачатак украінскага нацыянальнага адраджэння. Ідэя аднаўлення Гетманшчыны. Князь М. Р. Рэпнін. "История Малой России" Дз. М. Бантыш-Каменскага.

Выступленні ва Украіне пад кіраўніцтвам У. Кармалюка.

Дзейнасць дзекабрыстаў ва Украіне.

Польскі вызваленчы рух і Правабярэжная Украіна. Дзейнасць "Садружнасці польскага народа" ва Украіне. Ш. Канарскі.

"Кірыла-Мефодзьеўскае братэрства". "Книга бытия народа украинскага». М. І. Кастамараў, Т. Р. Шаўчэнка, П. А. Куліш.

III.9. Заходнеўкраінскія землі ў складзе Аўстрыйскай манархіі ў першай палове XIX ст. Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае ўладкаванне і насельніцтва Галічыны, Закарпацця і Паўночнай Букавіны. Сельская гаспадарка. Прамысловасць Гандаль. Аграрнае пытанне ў палітыцы Вены.

Сялянскі рух. Школа і царква. Заснаванне Галіцкай грэка-каталіцкай мітраполіі.

Славянскае адраджэнне ў Аўстрыйскай імперыі. Польскія тайныя таварыствы і ўкраінская інтэлігенцыя.

Абуджэнне нацыянальнай свядомасці ў часткі грэка-каталіцкага духавенства. І. Магільніцкі. «Руская тройца». Прааўстрыйскі накірунак грамадска-палітычнай думкі. Зараджэнне русафільства.

«Вясна народаў». Скасаванне паншчыны на заходнеўкраінскіх землях. Узнікненне ў Львове Цэнтральнай Рады Нарадовай. Галоўная Руская Рада, яе праграма і дзейнасць. Рускі Сабор. Абвастрэнне ўкраінска-польскага процістаяння. Удзел галічан у славянскім з'ездзе ў Празе. Украінцы — дэпутаты рэйхстага. Узброенае паўстанне ў Львове. Рэвалюцыйныя падзеі на Букавіне і ў Закарпацці. Сялянскае паўстанне пад кіраўніцтвам Л. Кабыліцы. Паражэнне рэвалюцыі 1848—1849 гг. і наступ рэакцыі.

III.10. Культура Расіі ў першай палове XIX ст. Грамадска-палітычныя ўмовы развіцця культуры.

Народная асвета. Асноўныя тыпы школ. Ваенныя навучальныя ўстановы. Жаночыя навучальныя ўстановы. Царскасельскі ліцэй і яго знакамітыя выпускнікі. Універсітэтская адукацыя. Фармаванне сістэмы вышейшай тэхнічнай адукацыі. Першыя публічныя бібліятэкі.

Друк. "Вестник Европы", "Московский телеграф", "Телескоп", "Современник", "Литературная газета", "Губернские ведомости". Буйнейшыя кнігавыдавецтвы. А. П. Смірдзін. Дзейнасць Н. П. Румянцава.

Навука і тэхніка. Геаграфічныя адкрыцці. І. Ф. Крузенштэрн, Ю. Ф. Лісянскі. М. П. Лазараў, Ф. Ф. Беллінсгаўзен. Матэматыка. М. І. Лабачэўскі. Астраномія. Заснаванне Пулкаўскай абсерваторыі. Развіццё фізікі і хіміі. Медыцына. М. І. Пірагоў. Гістарычная навука. М. М. Карамзін. М. П. Пагодзін. "Дзяржаўная школа" рускай гістарыяграфіі. Б. М. Чычэрын, К. Дз. Кавелін.

Асноўныя напрамкі развіцця літаратуры і іх прадстаўнікі. М. М. Карамзін, В. А. Жукоўскі. А. С. Грыбаедаў, А. С. Пушкін, М. Ю. Лермантаў, М. В. Гогаль. Літаратурная крытыка, В. Р. Бялінскі. Літаратурныя салоны.

Жывапіс. К. П. Брулоў, П. А. Федотаў, А. Г. Венецыянаў, А. А. Іваноў, А. А. Кіпрэнскі.

Архітэктура і скульптура. А. Дз. Захараў, А. Н. Вараніхін, К. І. Россі, В. І. Бове. І. П. Мартос, М. І. Козлоўскі, П. К. Клодт.

Тэатр і музычнае мастацтва. Масква — цэнтр тэатральнай культуры. Афіцыйна-парадны характар тэатраў Пецярбурга. Стылістычныя напрамкі ў музыцы. А. А. Алябьеў, А. Я. Варламаў. Творчасць М. І. Глінкі.

III.11. Культура Украіны ў першай палове XIX ст. Сацыяльна-эканамічныя і палітычныя ўмовы развіцця ўкраінскай культуры.Фактар культурнага памежжа. Народнае мастацтва — аснова развіцця украінскай культуры. Нацыянальнае адраджэнне і культура Украіны.

Сітэма адукацыі. Універсітэты Усходняй Украіны — буйнейшыя цэнтры украінскай і расійскай навукі. Гімназія вышэйшых навук князя І. А. Безбародка. Развіццё прафесійнай адукацыі.

Нацыянальна-культурны рух ва Украіне і развіццё мовазнаўства, гісторыі, этнаграфіі, фалькларыстыкі. "История Руссов". "История Малой России" Дз. М. Бантыш-Каменскага. "История Малороссии" А. М. Марковича. Выдавецкая дзейнасць О. М. Бадзянскага. Навуковая дзейнасць М. І. Кастамарава. Дзейнасць "Часовай археаграфічнай камісіі". Вусная народная творчасць.

Нацыянальнае адраджэнне ў заходнеукраінскіх землях. Уплыў грэка-каталіцкай царквы на развіццё культуры ва Усходняй Галіцыі і Закарпацце. Асветніцкая дзейнасць "Рускай тройцы".

Умовы развіцця літаратуры і мастацтва. Уклад Т. Р. Шаўчэнкі ў развіццё ўкраінскай культуры. Нацыянальныя рысы ў творах П. П. Гулака-Арцямоўскага, ,Р. Ф. Квіткі-Аснаўяненка, І. П. Катлярэўскага

Музычная творчасць. В. Н. Верасай. Жывапіс. Архітэктура і скульптура.

РАЗДЗЕЛ IV. РАСІЯ І УКРАІНА Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XIX — ПАЧАТКУ XX ст.

IV.1. Адмена прыгоннага права ў Расіі. Унутраная палітыка самадзяржаўя ў 1860—1870-х гг. Паглыбленне крызісу прыгоннай гаспадаркі напярэдадні рэформы 1861 г.

Падрыхтоўка адмены прыгоннага права. Я. І. Растоўцаў, М. А. Мілюцін. Маніфест і «Палажэнні» 19 лютага 1861 г.

Асноўныя накірункі рэформы. Прававое становішча сялянства. Часоваабавязаны стан. Надзелы і павіннасці сялян. Сялянскія ўстановы. Міравыя пасрэднікі. Складанне ўстаўных грамат. Заключэнне выкупных здзелак. Адказ сялян на рэформу.

Адмена прыгоннага права на ўдзельных землях. Законы аб дзяржаўных сялянах.

Агульная характарыстыка і асноўныя этапы ўнутранай палітыкі ўрада. «Асветная бюракратыя». Вялікі князь Канстанцін Мікалаевіч. Праціўнікі рэформ. Узмацненне кансерватыўных тэндэнцый у палітыцы самадзяржаўя ў канцы 1860-х гг.

Рэформы ў галіне мясцовага кіравання. Новыя судовыя статуты. Рэформы ў галіне асветы. А. В. Галаўнін, Дз. А. Талстой. Цэнзурныя правілы. Фінансавыя рэформы. Ваенныя рэформы. Дз. А. Мілюцін.

Крызіс урадавай палітыкі на мяжы 1870—1880-х гг. М. Т. Ларыс-Мелікаў і яго праграма. Забойства Аляксандра ІІ.

IV.2. Унутраная палітыка расійскага ўрада ў 1881—1894 гг. Аляксандр ІІІ. Маніфест аб непахіснасці самадзяржаўя. К. П. Пабеданосцаў. Міністэрства М. П. Ігнацьева. Перамога кансерватараў. Дзейнасць М. Н. Каткова. Дз. А. Талстой. Курс урада на "контррэформы". Палітыка ў

сялянскім пытанні. Ахавальныя мерапрыемствы ў галіне асветы і друку. Палажэнне аб земскіх начальніках. Земская і гарадская “контррэформы”.

IV.3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Расіі ў другой палове XIX — пачатку XX ст. Тэрыторыя Расіі ў другой палове XIX ст. Усерасійскі перапіс 1897 г. Сацыяльная, нацыянальная і канфесійная структура насельніцтва.

Эвалюцыя сельскай гаспадаркі. Сельская абшчына ў парэформенай Расіі.

Асноўныя этапы развіцця капіталізму ў прамысловасці. Завяршэнне прамысловага перавароту. Развіццё фабрычна-заводскай прамысловасці. Чыгуначнае будаўніцтва. Развіццё капіталізму ўшыр. Стварэнне новых прамысловых цэнтраў. Замежны капітал. Фарміраванне прамысловага пралетарыяту і буржуазіі.

Прамысловы ўздым 1890-х гг. Эканамічны крызіс і дэпрэсія 1900—1908 гг. Прамысловы ўздым 1909—1913 гг. Эканоміка Расіі ў гады Першай сусветнай вайны.

Транспартная сістэма краіны. Банкі і іх роля ў эканоміцы Расіі. Развіццё ўнутранага і знешняга гандлю.

Расійскі манапалістычны капіталізм і яго асаблівасці.

IV.4. Знешняя палітыка Расіі ў другой палове XIX ст. Міжнароднае становішча Расіі пасля Крымскай вайны. Барацьба расійскай дыпламатыі за перагляд Парыжскага міру. А. М. Гарчакоў. М. П. Ігнацьеў. Адмена нейтралізацыі Чорнага мора. «Саюз трох імператараў». Ваенная трывога 1875 г. у Еўропе і пазіцыя Расіі.

Эканамічныя і палітычныя інтарэсы Расіі на Сярэднім Усходзе. Далучэнне Казахстана і Сярэдняй Азіі да Расіі.

Далёкаўсходняя палітыка Расіі. Узаемаадносіны з Кітаем і Японіяй. Продаж Аляскі.

Барацьба славянскіх народаў супраць турэцкага ярма і адносіны да яе расійскіх улад і грамадства. Руска-турэцкая вайна 1877—1878 гг. Сан-Стэфанскі мір. Берлінскі кангрэс.

Англа-рускія супярэчнасці на Сярэднім Усходзе. Новая расстаноўка сіл на міжнароднай арэне. Утварэнне Траістага саюза. М. К. Гірс. Заключэнне руска-французскага саюза.

IV.5. Грамадска-палітычны рух у 1860—1890-я гг. Кансерватыўная думка. Ліберальны рух. Цвярскі адрас 1862 г. Сялянскі і рэвалюцыйна-дэмакратычны рух. «Зямля і воля» 1860-х гг. М. Г. Чарнышэўскі. Грамадская думка ў сярэдзіне і другой палове 1860-х гг. «Русское слово» і Дз. І. Пісараў. Рэвалюцыйныя гурткі. М. А. Ішуцін, Г. А. Лапацін, С. Г. Нячаеў. Замах Дз. У. Каракозава. Руская секцыя I Інтэрнацыянала.

Земска-ліберальны рух. М. Ф. Аненскі, І. П. Белаконскі, У. Г. Караленка, І. І. Петрункевіч. Цэнтры прыцягнення апазіцыйнай інтэлігенцыі ў Пецярбургу і Маскве. Імператарскае вольнае эканамічнае таварыства. Юрыдычнае таварыства.

Расійскія часопісы «Современник», «Дело», «Отечественные записки».

Рэвалюцыйнае народніцтва 1870-х гг. П. Л. Лаўроў. М. А. Бакунін. П. М. Ткачоў. Народніцкія гурткі першай паловы 1870-х гг. «Хаджэнне ў народ». «Зямля і воля». «Народная воля» і «Чорны перадзел».

Ідэі марксізму ў Расіі. Г. В. Пляханаў. Група «Вызваленне працы». Марксісцкія гурткі 1880-х — пачатку 1890-х гг.

Сялянскі і рабочы рух. «Паўднёварасійскі саюз рабочых», «Паўночны саюз рускіх рабочых». Я. В. Заслаўскі, П. А. Аляксееў, В. П. Абнорскі, С. М. Халтурын. Марозаўская стачка.

IV.6. Расійскае самадзяржаўе ў 1894—1904 гг. Дзяржаўны лад Расіі. Мікалай II. Урадавы лагер. К. П. Пабеданосцаў. Ліберальны накірунак бюракратычнай думкі. М. Х. Бунге. Эканамічная платформа С. Ю. Вітэ. Аграрная палітыка ўрада. «Асобая нарада аб патрэбах сельскагаспадарчай прамысловасці». Маніфест 26 лютага 1903 г. Палітыка ўрада па рабочым пытанні. «Паліцэйскі сацыялізм».

Курс В. К. Плеве на ўмацаванне самадзяржаўнага ладу. Пазіцыя кансерватыўнага дваранства. У. П. Мяшчэрскі.

П. Дз. Святаполк-Мірскі. Эпоха «давер'я». Указ 12 снежня 1904 г.

IV.7. Знешняя палітыка Расіі ў пачатку ХХ ст. Абвастрэнне міжнародных супярэчнасцей. Асноўныя накірункі знешняй палітыкі Расіі. Міністры замежных спраў: У. М. Ламздорф, А. П. Ізвольскі, С. Дз. Сазонаў.

Далёкі Усход у планах самадзяржаўя. Пабудова Кітайска-Усходняй чыгункі і арэнда Порт-Артура. Народныя паўстанні ў Кітаі і інтэрвенцыя вялікіх дзяржаў. Дыпламатычная ізаляцыя Расіі.

Расійска-японская вайна 1904—1905 гг. Ход ваенных дзеянняў на моры і на сушы. Бітвы пад Ляаянам і на р. Шахэ. Абарона Порт-Артура. Мукдэнская бітва. Цусіма. Портсмуцкі мір.

Абвастрэнне міжнародных супярэчнасцей. Англа-расійскае пагадненне і ўтварэнне Антанты. Баснійскі крызіс. Патсдамскае спатканне. Расія і Балканскія войны.

IV.8. Грамадска-палітычная барацьба ў Расіі на рубяжы ХІХ—ХХ стст. Стачачны рух 1895—1900 гг. Ліберальнае народніцтва. М. К. Міхайлоўскі. Легальны марксізм. «Саюз барацьбы за вызваленне рабочага класа». І з'езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (РСДРП). Эканамізм. Газета «Искра». ІІ з'езд РСДРП. Г. В. Пляханаў. У. І. Ленін, Л. Мартаў (Ю. В. Цедербаум).

Пралетарскі рух у пачатку ХХ ст. Абухаўская абарона. Стачка ў Растове-на-Доне. Усеагульная стачка на Поўдні Расіі ў 1903 г. Усеагульная стачка ў Баку ў 1904 г. Сялянскія хваляванні. Рух дэмакратычнай інтэлігенцыі і студэнцтва.

Стварэнне партыі эсэраў. В. М. Чарноў. Эсэраўскі тэрор.

Анархісцкія групы расійскай эміграцыі і іх сувязі з краінай. П. А. Крапоткін.

Земска-ліберальны рух. Гурток «Бяседа». Часопіс «Освобождение». П. Б. Струве. «Саюз земцаў-канстытуцыяналістаў». «Саюз вызвалення»

і афармленне «новага» лібералізму. Канферэнцыя рэвалюцыйных і апазіцыйных партый у Парыжы ў 1904 г. “Банкетная” кампанія.

IV.9. Рэвалюцыя 1905—1907 гг. у Расіі. Пачатак рэвалюцыі. Рэскрыпт на імя А. Р. Булыгіна. Буржуазна-апазіцыйны рух.

Развіццё рэвалюцыі вясной і летам 1905 г. III з’езд РСДРП і Жэнеўская канферэнцыя меншавікоў. Усерасійскі сялянскі саюз. Саветы рабочых дэпутатаў. Прафесіянальна-палітычныя саюзы і Саюз саюзаў.

Усерасійская Кастрычніцкая палітычная стачка. Маніфест 17 кастрычніка 1905 г. Кабінет С. Ю. Вітэ і пытанні дзяржаўных пераўтварэнняў.

Утварэнне новых палітычных арганізацый і партый. «Саюз рускага народа» і Руская манархічная партыя. А. І. Дубровін, М. Я. Маркаў, У. М. Пурышкевіч. Канстытуцыйна-дэмакратычная партыя. П. М. Мілюкоў. «Саюз 17 кастрычніка». А. І. Гучкоў.

Уздым сялянскага руху. Рэвалюцыйныя выступленні ў арміі і на флоце. П. П. Шмідт.

Снежаньскае ўзброенае паўстанне ў Маскве і ў іншых месцах імперыі. Адступленне рэвалюцыі.

Палажэнне 11 снежня 1905 г. аб выбарах у Дзяржаўную думу. Рэформа Дзяржаўнага савета. Новая рэдакцыя «Асноўных дзяржаўных законаў».

Арганізацыя з’ездаў аб’яднанага дваранства. А. А. Бобрынскі.

I Дзяржаўная дума, яе склад. С. А. Мурамцаў. Аграрнае пытанне. Дэкларацыя І. Л. Гарамыкіна. Роспуск Думы. «Выбаргскі заклік».

Кабінет П. А. Сталыпіна. Сістэма ваенна-палявых судоў. II Дзяржаўная дума, яе склад і дзейнасць. Ф. А. Галавін. Дзяржаўны пераварот 3 чэрвеня 1907 г.

IV.10. Унутраная палітыка расійскага ўрада і грамадска-палітычны рух у 1907—1914 гг. Трэцячэрвеньская палітычная сістэма. Выбарчы закон 3 чэрвеня 1907 г. III Дзяржаўная дума. М. А. Хамякоў, А. І. Гучкоў, М. У. Радзянка. Нацыянальная палітыка царызму. Справа Бейліса.

Сталыпінская аграрная рэформа. Указ 9 лістапада 1906 г. Перасяленчая палітыка. Увядзенне земстваў у заходніх губернях. Забойства П. А. Сталыпіна. Кабінет У. М. Какоўцава.

Грамадскае жыццё краіны ў 1907—1912 гг. Зборнік «Вехи». Справа Е. Ф. Азефа. Партыйна-палітычная барацьба. Партыя прагрэсістаў. А. І. Канавалаў, В. П. і П. П. Рабушынскія.

Новы ўздым агульнадэмакратычнага руху. Ленскі расстрэл. Выбары ў IV Дзяржаўную думу, яе дзейнасць. М. У. Радзянка. Рост стачачнай барацьбы. Легальныя рабочыя арганізацыі. Сялянскі рух. Выступленні ў арміі і на флоце.

Унутрыпалітычнае становішча Расіі напярэдадні Першай сусветнай вайны. Кабінет І. Л. Гарамыкіна. «Новы курс» эканамічнай палітыкі.

IV.11. Удзел Расіі ў Першай сусветнай вайне. Падрыхтоўка Расіі да вайны. Рэарганізацыя арміі. Ваенныя дамовы з Францыяй і Англіяй. Вялікая ваенная праграма 1913 г.

Пачатак Першай сусветнай вайны, яе характар. Уступленне Расіі ў вайну. Стаўка Вярхоўнага галоўнакамандуючага. Вялікі князь Мікалай Мікалаевіч. Ход ваенных дзеянняў у 1914 г. Галіцыйская бітва. Ваенныя паражэнні ў 1915 г. Мікалай II — Вярхоўны галоўнакамандуючы. Ваенна-эканамічная мабілізацыя тыла. Ваенныя дзеянні ў 1916 г. Брусілаўскі прарыў. Роля Усходняга фронту ў зрыве германскіх планаў вайны.

IV.12. Унутрыпалітычнае становішча Расіі ў 1914—1917 гг. Маніфест 20 ліпеня 1914 г. «Свяшчэннае яднанне». Усерасійскі земскі саюз. Усерасійскі саюз гарадоў. Асобыя нарады. Ваенна-прамысловыя камітэты.

Вайна і расійскае грамадства. Узмацненне апазіцыйных настрояў у сувязі з ваеннымі няўдачамі. Утварэнне «Прагрэсіўнага блока». Распуціншчына. «Міністэрская чахарда».

Становішча народных мас. Рабочы і сялянскі рух. Хваляванні ў арміі. Паўстанне 1916 г. у Сярэдняй Азіі і Казахстане.

IV.13. Украінскія землі ў складзе Расійскай імперыі у другой палове XIX — пачатку XX ст. Адмена прыгоннага права на украінскіх землях і яе асаблівасці. Тэндэнцыі сацыяльна-эканамічнага развіцця. Транспарт. Гандаль. Сталыпінская аграрная рэыформа і яе вынікі на украінскіх землях.

Украіна ва ўмовах рэформ 1860—1870-х гг.

Грамадска-палітычнае жыццё Украіны. Украінскі нацыянальны рух. Украінафілы. Дзейнасць былых кірыла-мяфодзіеўцаў у Пецярбургу. “Украінская Грамада”. Часопіс «Основа». «Хлопаманы». У. Б. Антановіч. Кіеўская грамада ў 1860—1870-я гг. М. П. Драгаманаў. Дзейнасць Паўднёва-Заходняга аддзялення Расійскага геаграфічнага таварыства. Часопіс «Киевская старина».

Кампанія супраць украінафілаў у сувязі з паўстаннем у Польшчы. Цыркуляр П. А. Валуева 1863 г. Эмскі акт 1876 г. Паўстанне ў Польшчы і Правабярэжная Украіна.

Агульнарасійскі палітычны рух ва Украіне. Народніцтва. «Чыгірынская змова». Распаўсюджанне ідэй марксізму.

Украінскі нацыянальны рух у 1890-х гг. «Брацтва тарасаўцаў». Усеукраінская беспартыйная дэмакратычныя арганізацыя. Палітычныя арганізацыі і партыі ва Украіне. Рэвалюцыйная ўкраінская партыя. Украінская народная партыя. М. І. Міхноўскі. Украінская радыкальная партыя. Таварыства ўкраінскіх паступоўцаў.

Змякчэнне нацыянальнага прыгнёту і ўкраінскі рух. Агульнарасійскія партыі ва Украіне. Дзейнасць Украінскага сацыял-дэмакратычнага саюза («Спілкі»), Украінскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі.

Уздым грамадскага жыцця напярэдадні рэвалюцыі 1905—1907 гг. Украінская дэмакратычная партыя. Украінская радыкальна-дэмакратычная партыя. Таварыства ўкраінскіх паступоўцаў.

Масавы рух. Паўстанні сялян у Палтаўскай і Харкаўскай губернях у 1902 г. Падзеі рэвалюцыі 1905—1907 гг. на украінскіх землях. Украінская грамада ў Дзяржаўных думах.

Усходняя Украіна ў Першай сусветнай вайне. Падзеі Лютаўскай рэвалюцыі і ўкраінскія землі.

IV.14. Заходнеўкраінскія землі ў другой палове XIX — пачатку XX ст. Адміністрацыйны статус Усходняй Галічыны, Паўночнай Букавіны і Закарпацця ў складзе Аўстра-Венгрыі. Аграрныя адносіны ў заходнеўкраінскай вёсцы. Стан прамысловасці і транспарту. Гарады і гандаль. Працоўная эміграцыя.

Русафільская («маскафільская») плыня ў грамадска-палітычным жыцці заходніх украінцаў. Газета «Слово». Руская Рада. Нарадоўцы. Гурток «Маладая Русь». Заснаванне і дзейнасць «Просвіты», навуковага таварыства імя Т. Р. Шаўчэнкі. М. С. Грушэўскі. Газета «Діло». Народная Рада.

Партыйна-палітычнае жыццё Усходняй Галічыны. Руска-украінская радыкальная партыя. І. Я. Франко. Украінская нацыянал-дэмакратычная партыя. «Новы курс» маладых русафілаў і ўтварэнне Рускай нацыянальнай партыі.

Узмацненне польска-украінскіх супярэчнасцей у Галічыне ў пачатку XX ст. Грамадска-палітычная сітуацыя ў Паўночнай Букавіне і Закарпацці. Украінскі нацыянальны рух ва ўмовах нарастання пагрозы Першай сусветнай вайны. Заходняя Украіна ў Першай сусветнай вайне.

IV.15. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. Абвастрэнне рэвалюцыйнага крызісу ў канцы 1916 — пачатку 1917 г. Забойства Р. Я. Распуціна. Паўстанне ў Петраградзе.

Царскі ўрад у першыя дні Лютаўскай рэвалюцыі. Стварэнне Часовага камітэта Дзяржаўнай думы. М. У. Радзянка. Адрачэнне Мікалая II і крушэнне манархіі. Петраградскі Савет і Загад № 1. Стварэнне Часовага ўрада. Г. Я. Львоў. Утварэнне дваеўладдзя.

Рэвалюцыйныя падзеі ў Маскве, на фронце і ў правінцыі.

IV.16. Культура Расіі ў другой палове XIX — пачатку XX ст. Грамадска-палітычныя ўмовы і асноўныя этапы развіцця культуры.

Асвета. Школа. Друк. Буйнейшыя кнігавыдавецтвы. І. Дз. Сыцін, А. С. Суворын, Ф. Ф. Паўленкаў. Культурна-асветныя ўстановы.

Навука і тэхніка. Развіццё новых напрамкаў у навуцы і станаўленне новых навуковых школ. Дасягненні ў галіне матэматыкі, астраноміі, фізікі, хіміі, медыцыны, біялогіі. П. А. Чэбышаў. С. В. Кавалеўская. А. Р. Сталетаў. П. Н. Лебедзеў. І. І. Мечнікаў. І. М. Сечанаў. І. П. Паўлаў.“Золотой век” рускай хіміі. Дз. І. Мендзялееў. А. М. Бутлераў. В. І. Вярнадскі. С. П. Боткін. В. М. Бехцяраў.

Геаграфічныя адкрыцці і дасягненні. П. П. Сямёнаў-Цян-Шанскі. М. М. Міклуха-Маклай. М. М. Пржавальскі. Вынаходства радыё. А. С. Папоў. Самалётабудаванне. А. Ф. Мажайскі. М. Я. Жукоўскі. Дзейнасць К. Э. Цыялкоўскага.

Філасофія і сацыялогія. Г. В. Пляханаў. У. С. Салаўёў. М. А. Бярдзяеў. С. М. Булгакаў. П. А. Фларэнскі. Гістарычная навука. С. М. Салаўёў. В. В. Ключэўскі. С. Ф. Платонаў.

Асноўныя напрамкі ў літаратуры Творчасць М. А. Някрасава, М. Е. Салтыкова-Шчадрына, І. С. Тургенева, Ф. М. Дастаеўскага, Л. М. Талстога, А. П. Чэхава, І. А. Буніна, А. М. Горкага, А. А. Блока.

Развіццё мастацтва. «Перасоўнікі». І. М. Крамскі. В. Р. Пяроў. В. В. Верашчагін. І. Я. Рэпін. Саюз рускіх мастакоў. Новыя напрамкі ў мастацтве: мадэрн, неарэалізм, абстракцыянізм. "Свет мастацтва". "Бубновы валет". Скульптура і архітэктура. М. М. Антакольскі. М. В. Мікешын. А. М. Апякушын. Узнікненне кінематографа. Я. А. Пратазанаў.

Тэатр. Творчасць М. С. Шчэпкіна, М. Н. Ярмолава, В. Ф. Камісаржэўская. Сцэнічнае мастацтва. К. С. Станіслаўскі і У. І. Неміровіч-Данчанка. Драматургія. А. М. Астроўскі.

Музычная культура. Рускае музычнае таварыства. А. Р. Рубінштэйн. «Магутная кучка». М. А. Балакіраў, Ц. А. Кюі, М. П. Мусаргскі, А. П. Барадзін, М. А. Рымскі-Корсакаў. У. В. Стасаў. Творчасць П. І. Чайкоўскага. А. М. Скрабін. Ф. І. Шаляпін. Л. В. Собінаў. А. В. Няжданава.

IV.17. Украінская культура ў другой палове XIX — пачатку XX ст. Агульная характарыстыка стану культуры. Развіццё ўкраінскага культурна-нацыянальнага руху.

Сістэма адукацыі. Украінскія ўніверсітэты. Станаўленне вышэйшай спецыяльнай адукацыі. Стварэнне вышэйшых жаночых навучальных устаноў. Дасягненні ў галіне матэматыкі (М. В. Астраградскі, Т. Ф. Асіпоўскі, Дз. А. Гравэ, У. А. Сцяклоў) , хіміі, фізікі (Б. П. Грабоўскі, І. П. Пулюй), медыцыны (Грамадства кіеўскіх врачоў), батаніцы (М. А. Максімовіч, М. Ф. Гамалей). Навуковае таварыства імя Т. Р. Шаўчэнкі. Гістарычныя даследаванні. В. Б. Антановіч. М. С. Грушэўскі. Дз. І. Багалей.

Умацаванне крытычнага рэалізму ў літаратуры. Марка Ваўчок (М. А. Вілінская), І. Я. Франко, П. А. Грабоўскі, М. М. Кацюбінскі, Леся Украінка, В. К. Віннічэнка, В. Кабылянскі. Тэатральнае мастацтва. І. П. Катлярэўскі. М. Л. Крапіўніцкі. Музычнае мастацтва. С. С. Гулак-Арцямоўскі, П. П. Сакальскі, Н. В. Лысенка. Жывапіс. С. І. Васількоўскі, К. А. Трутоўскі.

Культурныя сувязі з Беларуссю і Расіяй.

РАЗДЗЕЛ V. РАСІЯ І ЎКРАІНА Ў 1917—1939 гг.

V.1. Расстаноўка сацыяльных і палітычных сіл у Расіі і Украіне пасля Лютаўскай рэвалюцыі. Стварэнне Часовага камітэта Дзяржаўнай Думы, Часовага ўрада, Петраградскага Савета. М. В. Радзянка, кн. Г. Я. Львоў, М. С. Чхеідзе. Узнікненне і сутнасць двоеўладдзя. Дэмакратызацыя дзяржаўнага строя, арміі, паліцыі, увядзенне палітычных свабод. Легалізацыя дзейнасці палітычных партый і нацыянальных арганізацый. Вяртанне палітычных эмігрантаў. У. І. Ленін. Пытанне аб

адносінах да вайны і першы (красавіцкі) крызіс Часовага ўрада. Стварэнне кааліцыйнага ўрада. Паглыбленне гаспадарчага крызісу і палітычнай анархіі. Першы Агульнарасійскі з’езд рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Дэманстрацыя 18 чэрвеня. Барацьба за ўладу на месцах.

Стварэнне Украінскай Цэнтральнай Рады (УЦР): сацыяльная база, склад удзельнікаў, праграма, дзяржавастваральная праца. Абвяшчэнне Украінскай Народнай Рэспублікі (УНР). Узаемадносіны УЦР і Часовага ўрада ў Расіі. Абвяшчэнне незалежнасці УНР. М. С. Грушэўскі. В. К. Вінічэнка.

V.2. Кастрычніцкае ўзброенае паўстанне у Петраградзе. Ліпеньскі ўрадавы крызіс. Стварэнне другога кааліцыйнага ўрада. А. Ф. Керанскі. Барацьба ўрада з левымі радыкаламі. Канец двоеўладдзя. Нарастанне эканамічнага, палітычнага і нацыянальнага крызісу. Пагроза ўстанаўлення дыктатуры. Дзяржаўная нарада. Карнілаўшчына. Часовае аб’яднанне дзеянняў палітычных партый. Стварэнне Дырэкторыі. Узрастанне ўплыву бальшавікоў. Бальшавізацыя Саветаў. Л. Д. Троцкі. Абвяшчэнне Расіі рэспублікай. Дэмакратычная нарада, стварэнне передпарламента. Развал фронту. Анархічныя настроі ў грамадстве. Рэвалюцыйны экстрэмізм.

Курс бальшавікоў на ўзброенае паўстанне ў Петраградзе. Ваенна-рэвалюцыйны камітэт (ВРК). М. І. Падвойскі. Сілы прыхільнікаў перавароту і Часовага ўрада. Ход паўстання. Другі Агульнарасійскі з’езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Фарміраванне Савета Народных Камісараў (СНК) і Усерасійскага Цэнтральнага Выканаўчага камітэта (УЦВК). Л. Б. Каменеў. Першыя дэкрэты савецкай улады.

V.3. Першыя сацыялістычныя пераўтварэнні (кастрычнік 1917 г. — 1920 г.). Устанаўленне ўлады саветаў на месцах. Рэвалюцыя ў нацыянальных раёнах і на франтах. Стварэнне антыбальшавіцкага цэнтра на Доне. Пераход улады да Саветаў у Маскве

Знішчэнне старога дзяржаўнага апарату. Стварэнне новых дзяржаўных структур. Блок бальшавікоў з левымі эсэрамі. Сацыяльныя пераўтварэнні. Увядзенне рабочага кантролю, экспрапрыяцыя буржуазіі. Усерасійская надзвычайная камісія (ВЧК). Ф. Э. Дзяржынскі. Падзел у вёсцы. Скліканне і роспуск Устаноўчага сходу. Я. М. Свярдлоў. Трэці Усерасійскі з’езд рабочых і салдацкіх дэпутатаў, яго аб’яднанне з трэцім з’ездам сялянскіх дэпутатаў. «Дэкларацыя правоў працоўнага і эксплуатуемага народа». Абвяшчэнне РСФСР. Ажыццяўленне права народаў на самавызначэнне. Барацьба бальшавікоў і Цэнтральнай Рады ва Украіне. Першы Украінскі з’езд Саветаў. Абвяшчэнне УССР.

V.4. Расія і Украіна ў гады Грамадзянскай вайны і ваеннай інтэрвенцыі (1918—1922 гг.). Бальшавіцкая ідэялогія пралетарскага інтэрнацыяналізму і сусветнай рэвалюцыі. Асобныя пазіцыі Расіі і Украіны на мірных перамовах ў Брэст-Літоўску. Наступленне германскіх войскаў у Расі і Украіне. VII з’езд РКП (б). IV Усерасійскі з’езд Саветаў. Сепаратныя мірныя дамовы. Заняцце аўстра-германскімі войскамі Украіны. Украінская Дырэкторыя.

Сацыяльныя, нацыянальныя, палітычныя, ідэалагічныя, маральныя аспекты грамадзянскай вайны. Перыяды вайны, іх характарыстыка. Асноўныя процідзейныя сілы.

Узнікненне ачагоў Грамадзянскай вайны ў Паволжы, на Доне, Кубані, у Прыўраллі і Сібіры. Пачатак іншаземнай ваеннай інтэрвенцыі. Масква — сталіца РСФСР. Мяцеж чэшскага корпуса. Белы рух: мэты, праграмы, састаў удзельнікаў. Адсутнасць адзінага цэнтра белага руху.

Будаўніцтва Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі: ад добраахвотнасці да воінскага падпарадкавання. Прыцягненне да службы афіцэраў старой арміі. РВС. Савет Абароны. Чырвоны і белы тэрор.

V Усерасійскі з’езд Саветаў. Паўстанне левых эсэраў. Развал урадавай кааліцыі. Устанаўленне аднапартыйнай сістэмы. Прыняцце першай канстытуцыі РСФСР (1918 г.).

Баі на Усходнім фронце летам—восенню 1918 г. Баі на Паўднёвым фронце. Ваенна-палітычнае становішча на Украіне. С. В. Пятлюра. П. П. Скарападскі. Украінская Дырэкторыя. Выгнанне немцаў. Барацьба ў Сібіры. А. В. Калчак. М. М. Юдзеніч. Наступ А. І. Дзянікіна, паражэнне яго войскаў. Конныя арміі РККА. С. М. Будзённы, Расказачванне. Тыл белых армій. Выступленне сялян супраць эканамічнай палітыкі белых і чырвоных.

Абвяшчэнне Заходне-Украінскай Народнай Рэспублікі (ЗУНР). Акт злучэння ЗУНР і УНР. Канстытуцыя УССР (1919 г.). Украіна і польска-савецкая вайна. Украіна і Белы Рух. Выступленне сялян супраць палітыкі белых і чырвоных. Н. І. Махно.

Савецка-польская вайна. Правал спробы экспарту рэвалюцыі. Рыжскі дагавор. Устанаўленне дыпламатычных адносін Расіі з Эстоніяй, Латвіяй, Літвой і Фінляндыяй. Паражэнне войскаў П. М. Урангеля ў Паўночным Прычарнамор’і і ў Крыме. Эміграцыя.

V.5. Пераход ад «ваеннага камунізму» да новай эканамічнай палітыкі. Асноўныя складнікі палітыкі ваеннага камунізму. Цэнтралізацыя кіраўніцтва эканомікай. Харчразвёрстка. Забарона прыватнага гандлю. Дзяржаўнае рэгуляванне спажывання. Усеагульнае працоўнае падпарадкаванне. Камуны. Дзяржгасы. Уладкаванне адміністрацыйна-каманднай сістэмы кіравання. Харчовая дыктатура. Камбеды. Зрошчванне партыйнай і дзяржаўнай структур. Лёс ліберальных і сацыялістычных партый. Прыняцце другой праграмы РКП(б). Курс на фарсіраванне будаўніцтва сацыялізму. Гаспадарчыя планы. Працоўныя арміі.

Крызіс палітыкі «ваеннага камунізму». Гаспадарчы заняпад. Дэкласаванне пралетарыяту. Незадаволенасць сялян харчразвёрсткай. Паўстанні сялян. А. С. Антонаў. Паўстанне маракоў у Кранштаце і яго ўзброенае падаўленне.

X з’езд РКП(б). Рэзалюцыя «Аб адзінстве партыі». Замена харчразвёрсткі на харчпадатак. Першыя мерапрыемствы нэпа ў прамысловасці, гандлі, сферы грашовага абароту. Дэнацыяналізацыя дробнай і кустарнай прамысловасці. Грашовая рэформа. Канцэсіі. Кааперацыя.

Цяжкасці пераходу да нэпа. Голад 1921—1922 гг. Рэцыдывы «ваеннага камунізму». Неадпаведнасць эканамічнай практыкі і тэарэтычных поглядаў бальшавікоў. Супярэчлівасць эканамічнай лібералізацыі і палітычнай жорсткасці. Высылка з краіны прадстаўнікоў інтэлігенцыі. Барацьба з Царквою.

V.6. Утварэнне СССР. Нацыянальна-дзяржаўнае будаўніцтва ў гады Грамадзянскай вайны. Стварэнне аўтаномій у РСФСР. Ваенна-палітычны саюз савецкіх рэспублік.

Перадумовы стварэння шматнацыянальнай дзяржавы. Дыскусіі аб формах нацыянальна-дзяржаўнага ладу. І. В. Сталін аб аўтанамізацыі. Першы Усесаюзны з’езд Саветаў. Дэкларацыя і дагавор аб утварэнні СССР. Канстытуцыя СССР (1924 г.). Канстытуцыі РСФСР (1925 г.) і УССР (1929 г.). Нацыянальна-тэрытарыяльнае размежаванне.

Фармальны і рэальны статус РСФСР і УССР у складзе Савецкага Саюза. Украінізацыя: форма і змест. Нацыянальна-культурнае адраджэнне.

V.7. Расія і Украіна ў гады нэпа. Супярэчлівасць эканамічнага развіцця. Уздым сельскай гаспадаркі. Маёмаснае расслаенне вёскі. Неабходнасць індустрыялізацыі. Развіццё кааперацыі. «Нажніцы цэн». Крызісы збыту і хлебанарыхтовак. Рост беспрацоўя. Трэсты і сіндыкаты. Дзяржаўнае рэгуляванне. Падтрымка сацыялістычнага сектара. Класавы прынцып падаткаабкладання.

Ціск ідэалогіі і палітыкі на эканоміку. Смерць У. І. Леніна. Асабістае саперніцтва пры непахіснасці дыктатуры РКП(б) — ВКП(б). Умацаванне асабістай улады І. В. Сталіна і пазіцый партыйнай наменклатуры. Уплыў унутрыпартыйнай барацьбы на жыццё савецкага грамадства.

V.8. Выбар стратэгіі фарсіраванай індустрыялізацыі. Барацьба па пытаннях будаўніцтва сацыялізму. Вяртанне да метадаў харчразвёрсткі. Барацьба ў кіраўніцтве ВКП(б) па пытанні аб выхадзе з крызісу. «Правы ўхіл». Паражэнне прыхільнікаў захавання нэпаўскіх метадаў. Прычыны згортвання нэпа.

Распрацоўка і прыняцце першага пяцігадовага плана. Адпраўны і аптымальны варыянты. Пераход да фарсіраванай індустрыялізацыі. Узмацненне эксплуатацыі народа. Унутраныя пазыкі. Перакачванне сродкаў з аграрнай сферы ў прамысловасць. Сацыяльная палітыка. Самаадданая праца савецкіх людзей.

V.9. Суцэльная калектывізацыя. Пераход да палітыкі суцэльнай калектывізацыі і ліквідацыі кулацтва як класа. Рабочыя-дваццаціпяцітысячнікі. Супраціўленне сялян. Падзенне ўзроўню прадукцыйнасці працы. Часовае аслабленне націску на сялян і пераход да другога этапу ажыццяўлення суцэльнай калектывізацыі. Падаткавы прэс. Масавы голад 1932—1933 гг., яго прычыны. Палітаддзелы МТС і саўгасаў, іх задачы. Сутнасць калгаснай сістэмы. Абдзяржаўленне калгасаў. Стан сельскай гаспадаркі. Змены ў жыцці расійскай і ўкраінскай вёскі.

V.10. Супярэчлівасць сацыяльна-эканамічнага развіцця Расіі і Украіны. Вынікі першай пяцігодкі. Поўнае абдзяржаўленне эканомікі,

ліквідацыя рыначных адносін, самастойнасці эканамічных суб’ектаў. Падпарадкаванне эканомікі савецкіх рэспублік адзінаму цэнтру.

Узмацненне адміністрацыйна-каманднай сістэмы кіравання эканомікай у гады другой і трэцяй пяцігодак. «Лагерная эканоміка». Выкарыстанне працы зняволеных. Увядзенне жорсткай дысцыпліны на вытворчасці. Мілітарызацыя эканомікі.

Тэхнічная рэканструкцыя прамысловых прадпрыемстваў і транспарту. Будаўніцтва новых прадпрыемстваў. Ператварэнне краіны з аграрна-індустрыяльнай у індустрыяльна-аграрную. Дыспрапорцыя ў развіцці асобных галін народнай гаспадаркі. Рост колькасці рабочых і служачых. А. Р. Стаханаў, Сацыялістычнае спаборніцтва. Сістэма «скрытага» беспрацоўя. Астаткавы прынцып выкарыстання сродкаў на сацыяльныя патрэбы. Матэрыяльнае становішча працоўных. Цана прамысловага рыўка. Вынікі сацыяльна-эканамічнага развіцця СССР у 1930-я гг.

V.11. Палітычная сістэма грамадства. Манаполія на ўладу партыйна-дзяржаўнай намеклатуры. Канстытуцыя СССР (1936 г.). Культ асобы І. В. Сталіна. Ідэалогія марксізму-ленінізму і яе сталінская інтэрпрэтацыя.

Канстытуцыі РСФСР і УССР (1937 г.). Фармалізацыя законаў. Усерасійскія з’езды Саветаў. УЦВК РСФСР. Вярхоўны Савет РСФСР. Дзяржаўныя і партыйныя кіраўнікі Расіі: М. І. Калінін, А. Е. Бадаеў.

Перанос сталіцы УССР з Харкава ў Кіеў (1934 г.). Заканадаўчыя органы УССР. Усеукраінскія з’езды Саветаў, Вярхоўны Савет УССР. Дзяржаўныя і партыйныя кіраўнікі Украіны: Л. М. Кагановіч, С. В. Касіор, В. Я. Чубар, М. С. Хрушчоў.

Ідэалагічнае і палітычнае забеспячэнне тэрору. «Ворагі народа». ГУЛАГ. НКУС. Г. С. Ягода, М. І. Яжоў, Л. П. Берыя, А. Я. Вышынскі. Пазасудовыя рэпрэсіі. Паказальныя працэсы. Вялікі тэрор. Рэальны сацыялізм.

V.12. Культурная рэвалюцыя. Культурная рэвалюцыя як складовая частка будаўніцтва сацыялізму. Сістэма партыйна-дзяржаўнага кіраўніцтва культурнай сферай. А. В. Луначарскі. Роля грамадскіх арганізацый у станаўленні новай культуры. Пралеткульт.

Першыя вынікі культурнай палітыкі савецкай улады (1917—1920-я гг.). Нацыяналізацыя і ахова мастацка-гістарычнай спадчыны. І. Э. Грабар. Барацьба з масавай непісьменнасцю. Стварэнне савецкай школы. Рэформа сістэмы вышэйшай адукацыі. М. М. Пакроўскі. Н. К. Крупская. Узровень адукацыі насельніцтва. Формы падрыхтоўкі кадраў. Сістэма прафесійнай падрыхтоўкі. Рэарганізацыя вышэйшай школы. Сацыяльны склад студэнтаў.

Савецкая ўлада і інтэлігенцыя. Узаемаадносіны з Рускай Праваслаўнай Царквой. Эміграцыя творчай інтэлігенцыі і навукоўцаў. М. А. Бердзяеў, П. М. Мілюкоў, М. С. Трубяцкі, П. А. Сарокін, С. М. Булгакаў.

Фарміраванне новай мастацкай культуры. Першы Усесаюзны з’езд пісьменнікаў. Сутнасць метаду сацрэалізму і яго рэалізацыя ў літаратуры. Максім Горкі, М. А. Шолахаў, В. Э. Мандэльштам, М. А. Булгакаў.

Літаратурна-мастацкія групоўкі і плыні. «Рэвалюцыйны авангард». Казімір Малевіч і “УНОВІС”, Уладзімір Татлін, Натан Альтман, Марк

Шагал. Асацыяцыя мастакоў Расіі (І. Бродскі, К. Юон, Г. Ражскі), ТММ (І. Грабар, Р. Фальк, А. Лентулаў). Масавая самадзейная творчасць. Стабілізацыя савецкай мадэлі культуры (1930-я гг.). "Залатое дзесяцігоддзе нямога кіно": Дзіга Вертаў, Л. Куляшоў, С. Эйзенштэйн, А. Даўжэнка.

Дасягненні і праблемы савецкай навукі. ГОЭРЛО. Новыя навуковыя цэнтры. Трыумф і трагедыя савецкіх навукоўцаў. М. І. Вавілаў, П. А. Фларэнскі, М. Д. Кандрацьеў, С. П. Платонаў, У. І. Пічэта, Я. В. Тарле.

Палітыка карэнізацыі ў 1920-я гг. і курс на ўніфікацыю мастацкай культуры ў 1930-я гг. Украінская культура ў 1930-х гг.: спыненне ўкраінізацыі. П. Г. Тычына, А. Е. Карнейчук, М. А. Стэльмах.

Вынікі культурнай рэвалюцыі. Быт і псіхалогія савецкіх людзей.

V.13. Знешняя палітыка СССР у 1920-х — 1930-х гг. Знешняя палітыка Савецкага Саюза ў новых умовах: Генуэзская канферэнцыя. Рапальскі дагавор. Пашырэнне дыпламатычных адносін. Г. В. Чычэрын, Савецка-германскі дагавор аб ненападзенні 1926 г.

Падпісанне дагавораў з Польшчай, Фінляндыяй, Латвіяй, Эстоніяй, Італіяй у 1932—1933 гг. Пагаршэнне савецка-германскіх адносін. Спробы стварэння сістэмы калектыўнай бяспекі. Уваходжанне СССР у Лігу Нацый. Дагаворы з Францыяй і Чэхаславакіяй аб узаемадапамозе. М. М. Літвінаў. Устанаўленне дыпламатычных адносін паміж СССР і ЗША. Разрыў дыпламатычных адносін з Кітаем. Сутыкненні з японскімі войскамі каля возера Хасан і ракі Халхін-Гол. Заключэнне дагавора аб ненападзенні з Германіяй.

РАЗДЗЕЛ VI. РАСІЯ І УКРАЇНА З 1939 г. ДА СУЧАСНАСЦІ

VI.1. Эканамічны і ваенны патэнцыял Савецкага Саюза напярэдадні Другой сусветнай вайны. Перадваенная фаза мадэрнізацыі савецкай эканомікі. Узброеныя сілы і ваеннае будаўніцтва напярэдадні вайны. Закон аб усеагульнай вайсковай павіннасці. Кадравы прынцып пабудовы арміі. Савецкая ваенная дактрына. Рэпрэсіі ў войску і іх уплыў на баяздольнасць і падрыхтаванасць войскаў да вайны. Навейшыя ўзоры тэхнікі і ўзбраенняў. Нацыянальна-патрыятычная падрыхтоўка насельніцтва да вайны.

VI.2. Уступленне СССР у Другую сусветную вайну. Пачатак Другой сусветнай вайны. Германская стратэгія бліцкрыга. Уступленне Чырвонай арміі на тэрыторыю Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. Савецка-германская дамова аб сяброўстве і мяжы. Заключэнне дагавораў аб ваенным супрацоўніцтве з урадамі Латвіі, Літвы і Эстоніі. Анексія Савецкім Саюзам дзяржаў Прыбалтыкі. Савецка-фінская вайна і яе вынікі. Выключэнне СССР з Лігі Нацый.

Выбары ў Народны Сход Украіны. Уваходжанне Заходняй Украіны ў склад УССР. Далучэнне да УССР тэрыторыі Паўночнай Букавіны і Паўднёвай Бесарабіі.

Узаемаадносіны СССР з ЗША, Англіяй, Германіяй і Японіяй. Дагавор аб нейтралітэце з Японіяй. Падрыхтоўка Германіі да вайны з СССР. Палітычныя

мэты і ваенныя планы Германіі.

VI.3. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Напад Германіі на СССР. Стратэгічны план германскага камандавання. Захоп ворагам стратэгічнай ініцыятывы. Абарончыя баі летам — восенню 1941 г. Прычыны паразаў і страт Чырвонай Арміі на пачатковым этапе вайны. Смаленская бітва.

Дзейнасць савецкіх і партыйных органаў па мабілізацыі сіл і сродкаў для барацьбы з агрэсарам. Дзяржаўны камітэт Абароны (ДКА). Перавод прамысловасці на ваенныя рэйкі і эвакуацыя.

Памежныя баі на тэрыторыі Украіны. Абарона Кіева. Разгром Паўднёва-Заходняга фронта. Баі за Адэсу. Абарона Севастопаля. Параза савецкіх войскаў пад Харкавам. Акупацыя УССР.

Масква ў ваенна-палітычных планах Германіі. Абарончыя баі Чырвонай Арміі на падыходах да Масквы. Контрнаступленне савецкіх войскаў пад Масквой. Крушэнне плана «маланкавай вайны». Спроба наступу савецкіх войскаў на ўсіх франтах зімой 1941—1942 гг. Параза савецкіх войскаў у Крыме і пад Харкавам. Пераход нямецкіх войскаў у наступленне на паўднёва-заходнім участку савецка-германскага фронту.

Складванне антыгітлераўскай кааліцыі. Атлантычная хартыя і пазіцыя савецкага кіраўніцтва. Арганізацыя эканамічнай дапамогі Савецкаму Саюзу: ленд-ліз і яго значэнне. Пазіцыі саюзнікаў па пытанню аб адкрыцці Другога фронту ў Еўропе.

VI. 4. **Нямецкі акупацыйны рэжым.** Адміністратыўна-тэрытарыяльны лад акупаваных тэрыторый. Палітыка генацыду. Знішчэнне насельніцтва і ваеннапалоных. Карныя экспедыцыі. Стварэнне лагероў смерці. Гета.

Ліквідацыя дзяржаўнай самастойнасці УССР. Сродкі рэалізацыі нямецкай акупацыйнай палітыкі. Халакост на тэрыторыі Украіны. Прымусовая мабілізацыя насельніцтва Расіі і Украіны на працу ў Германію. "Остарбайтэры".

Рух супраціву. Фарміраванне партызанскага і падпольнага руху на акупаванай тэрыторыі. Цэнтральны штаб партызанскага руху. Стварэнне Украінскага штаба партызанскага руху Дзейнасць партызанскіх злучэнняў пад кіраўніцтвам С. Каўпака, А. Фёдарава, А. Сабурава, М. Навумава. «Рэйкавая вайна». Украінскія нацыяналістычныя фарміраванні ў гады вайны. Стварэнне Украінскай паўстанчай арміі (УПА). Дзейнасць АУН-УПА.

VI. 5. Карэнны пералом у ходзе Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай вайны. Абарончая бітва за Сталінград. Падрыхтоўка аперацыі «Уран». Контрнаступленне Чырвонай Арміі 19 лістапада 1942 г. пад Сталінградам. Аперацыя «Кальцо». Частковы прарыў блакады Ленінграда. Агульнае наступленне савецкіх войскаў зімой 1942—1943 гг.

Карэнны пералом у рабоце тылу. Працоўны подзвіг народа. Масавая вытворчасць ваеннай тэхнікі. Становішча ў сельскай гаспадарцы. Становішча на акупіраваных тэрыторыях Расіі і Украіны. План «Ост». Стварэнне Рускай вызваленчай арміі.

Становішча на савецка-германскім фронце да лета 1943 г. План аперацыі «Цытадэль». Курская бітва.

Пачатак вызвалення Украіны. Вызваленне Харкава. Данбаская аперацыя. Вызваленне Данбаса і Левабярэжнай Украіны. Фарсіраванне Дняпра. Вызваленне Правабярэжнай Украіны і Крыма. Пачатак распаду фашысцкага блока. Умацаванне антыгітлераўскай кааліцыі. Тэгеранская канферэнцыя кіраўнікоў саюзных дзяржаў.

VI. 6. Разгром фашысцкага блока ў 1944—1945 гг. Ваенна-палітычнае становішча на савецка-германскім фронце на пачатку 1944 г. Разгром нямецкіх войскаў пад Ленінградам і Ноўгарадам. Выхад савецкіх войскаў на дзяржаўную мяжу.

Летняе наступленне Чырвонай Арміі ў Беларусі і ў заходніх абласцях Украіны. Канчатковае вызваленне УССР ад фашысцкіх захопнікаў.

Выхад з вайны Фінляндыі. Адкрыццё саюзнікамі другога фронту ў Еўропе. Паражэнне нямецкіх войскаў у Прыбалтыцы. Яска-Кішынёўская аперацыя. Выхад з вайны Румыніі. Чырвоная Армія і Варшаўскае паўстанне. Уступленне Чырвонай Арміі ў Балгарыю. Бялградская аперацыя. Баі на тэрыторыі Венгрыі і Чэхаславакіі. Наступальныя дзеянні савецкіх войскаў у Польшчы і Усходняй Прусіі. Вызваленне ўсходняй часткі Аўстрыі.

Крымская канферэнцыя саюзных дзяржаў. Стварэнне Арганізацыі Аб’яднаных Нацый. Удзел Украіны ў ААН.

Бітва за Берлін. Завяршэнне разгрому Германіі. Перамога ў Вялікай Айчыннай вайне. Вызваленне Прагі. Патсдамская канферэнцыя.

Геройская праца савецкага тылу. Асноўныя задачы культурнай палітыкі ва ўмовах вайны. Новыя прыярытэты культурнай палітыкі. Уклад савецкай навукі ў дасягненне перамогі ў вайне (А. Я. Ферсман, А. Ф. Іофе, М. Н. Бурдэнка, І. В. Курчатаў, Б. Я. Патон). Савецкая літаратура і мастацтва ў гады вайны (А. А. Фадзееў, А. Т. Твардоўскі, В. С. Гросман, К. М. Сіманаў, Кукрыніксы, П. Д. Корын, С. В. Герасімаў). Дзяржава і Царква ў гады вайны. Аднаўленне патрыяршаства, патрыярх Сергій.

Ваенна-палітычнае становішча на Далёкім Усходзе на пачатку лета 1945 г. Уступленне Савецкага Саюза ў вайну з Японіяй. Разгром Квантунскай арміі. Капітуляцыя Японіі. Рашаючы ўнёсак народаў СССР у перамогу ў Другой сусветнай вайне. Вынікі і ўрокі Другой сусветнай вайны.

VI. 7. Расія і Украіна ў першым пасляваенным дзесяцігоддзі. Уплыў вайны на савецкае грамадства. Надзеі на перамены. Дэмабілізацыя ўзброеных сіл. Палітыка ў адносінах да рэпатрыіраваных грамадзян і былых ваеннапалонных.

Тэрытарыяльныя змяненні СССР. Уваходжанне Закарпацкай Украіны ў склад СССР. Дэмаграфічная сітуацыя ў краіне. Узмацненне рэпрэсій. «Ленінградская справа», «справа ўрачоў». Ідэалогія, навука, культура. Пастановы ЦК ВКП(б) па пытаннях літаратуры і мастацтва. Роспуск ЯАК. С. М. Міхаэлс. Барацьба з «касмапалітызмам». А. А. Ахматава, М. М. Зошчанка. Поспехі ў развіцці фундаментальных навук. Я. С. Варга, П. Л. Капіца, Л. Д. Ландау, М. У. Цімафееў-Рэсоцкі. Цяжкае становішча ў біялогіі і гуманітарных навуках. Ц. Т. Лысенка і лысенкаўшчына.

Стан народнай гаспадаркі СССР пасля вайны. Перавод эканомікі на

мірныя рэйкі. Распрацоўка і прыняцце чацвёртага пяцігадовага плана. Аднаўленне старых і будаўніцтва новых прадпрыемстваў. Рух наватараў вытворчасці. Прымусовая праца ў сістэме ГУЛАГа. Дасягненні даваеннага ўзроўню прамысловай вытворчасці.

Цяжкія гады пасляваеннай вёскі. Калектывізацыя ў заходніх абласцях Украіны, Малдавіі, рэспубліках Прыбалтыкі. Голад 1946—1947 гг. Эканамічнае становішча калгасаў. Адносіны дзяржавы да калгасаў. Супраціўленне савецкай палітыцы на тэрыторыі Заходняй Украіны. Дзейнасць АУН-УПА (1945—1953 гг.).

Узровень жыцця народа. Адмена карткавай сістэмы. Грашовая рэформа. Палітыка зніжэння цэн. Узровень грашовай аплаты працы рабочых і калгаснікаў.

XIX з'езд ВКП(б). Смерць І. В. Сталіна. Варыянты паслясталінскага развіцця. Крах Л. П. Берыі. Змяненні ў палітычным кіраўніцтве краіны. Г. М. Маланкоў. М. С. Хрушчоў. Пачатак рэабілітацыі незаконна рэпрэсіраваных грамадзян.

Новыя падыходы да народнагаспадарчых праблем. Праграмы далейшага развіцця сельскай гаспадаркі. Асваенне цалінных і абложных зямель: дасягненні і пралікі.

Узрастанне аўтарытэту СССР на міжнароднай арэне і яго роля ў рашэнні міжнародных пытанняў. Праблема мірнага рэгулявання з былымі саюзнікамі Германіі. Утварэнне сусветнай сацыялістычнай сістэмы. «Халодная вайна». Ліквідацыя атамнай манаполіі ЗША. План Маршала. Утварэнне Паўночна-Атлантычнага саюза.

СССР і Усходняя Еўропа. Савет Эканамічнай Узаемадапамогі. Пазіцыя СССР у сувязі з канфліктам на Карэйскім паўвостраве. Нармалізацыя адносін з Югаславіяй. Стварэнне Арганізацыі Варшаўскага дагавора. Устанаўленне сяброўскіх адносін з Індыяй. Падпісанне дзяржаўнага дагавора з Аўстрыяй. Устанаўленне дыпламатычных адносін з ФРГ.

VI.8. Расія і Украіна ва ўмовах палітычнай і эканамічнай лібералізацыі сярэдзіны 1950-х — пачатку 1960-х гг. Пошукі шляхоў аднаўлення грамадства. XX з'езд КПСС. Асуджэнне культу асобы Сталіна. Супярэчнасці пачатковай дэсталінізацыі. Рэабілітацыя рэпрэсіраваных. Вяртанне дзяржаўнасці рэпрэсіраваным народам. Чэрвеньскі пленум ЦК КПСС 1957 г.

Палітычнае жыццё савецкага грамадства. XXII з'езд КПСС. Новая Праграма КПСС. «Адліга». Тэндэнцыі і супярэчнасці культурнага жыцця краіны. А. Ц. Твардоўскі, А. І. Салжаніцын, Б. Л. Пастэрнак, Ф. А. Абрамаў, І. Г. Эрэнбург. Часопіс “Новый мир”, альманах “Литературная Москва”.

Узмацненне эканамічнага патэнцыялу Савецкага Саюза. Навукова-тэхнічныя дасягненні. Поспехі ў ракетабудаванні і асваенні космасу. Першы касманаўт Ю. А. Гагарын. Стварэнне новых навуковых цэнтраў. Рэформы кіравання народнай гаспадаркай. Збоі ў выкананні шостага пяцігадовага плана. Сямігадовы план — спроба радыкальнага паскарэння ў развіцці краіны.

Становішча ў сельскай гаспадарцы. Рашэнне аб продажы

сельскагаспадарчай тэхнікі калгасам. Нарастанне цяжкасцей у аграрным сектары. Рэфарматарская ліхаманка 1962—1964 гг. Нарастанне крызісу палітыкі М. С. Хрушчова. Падзеі ў Новачаркаску (1962 г.), Крывом Розе (1963 г.).

Новыя тэндэнцыі ў сусветным камуністычным руху. Праблема раззбраення. Маскоўскі дагавор аб забароне ядзерных выпрабаванняў у атмасферы, космасе і пад вадой. Карыбскі крызіс 1962 г.

Адміністрацыйна-тэрытарыяльныя змены ва УССР. Указ Прэзідыўма Вярхоўнага Савета СССР аб передачы Крыма ў склад Украіны (люты 1954 г.). Сацыяльна-эканамічнае становішча ў Крымской вобласці УССР. Рэабілітацыя ахвяраў сталінскіх рэпрэсій. Указ Прэзідыўма Вярхоўнага Савета СССР "Аб вызваленні з-пад адміністратыўнага надзору крымскіх татараў, балкарцаў, туркаў — грамадзянаў СССР, курдаў, хемшылаў і членаў іх сямей, што былі выселены ў перыяд Вялікай Айчынной вайны" (красавік 1956 г.). Партыйна-дзяржаўнае кіраўніцтва УССР: Ц. Строкач. А. Кірычэнка. М. Падгорны, П. Шэлест.

Культура і духоўнае жыццё ва Украіне. Дасягненні навукі. А. Паладзін. Б. Патон. М. Глушкоў. В. Антонаў. Рэформы адукацыі. Русіфікацыя. "Адліга" ва ўкраінскай літаратуры і мастацтве. Рух "шасцідзесятнікаў". І. Драч. Л. Кастэнка, В. Сіманенка. Клубы творчай моладзі. Зараджэнне дысідэнцтва. Украінскі рабоча-сялянскі саюз. Л. Лук'яненка. Украінскі нацыянальны фронт. Судовыя працэсы над іншадумцамі. Антырэлігійныя кампаніі.

VI.9. Расія і Украіна ў перыяд абвастрэння крызіса савецкай сістэмы ў сярэдзіне 1960-х — пачатку 1980-х гг. Змена палітычнага кіраўніцтва СССР. Л. І. Брэжнеў. Тэндэнцыі і супярэчнасці сацыяльна-эканамічнага развіцця. Эканамічная рэформа 1965 г. А. М. Касыгін. Скарачэнне рэформы ў пачатку 1970-х гг. Аграрная праграма сакавіцкага (1965) Пленума ЦК КПСС. Ускладненне харчовай праблемы.

Крызіс адміністрацыйна-камандных метадаў па кіраўніцтве народнай гаспадаркай. Экстэнсіўны характар развіцця народнай гаспадаркі. Нарастанне застойных з'яў у гаспадарцы. Страта тэмпаў развіцця. Абвастрэнне экалагічных праблем. Урбанізацыя. Этна-сацыяльныя працэсы і ўзровень жыцця людзей.

Канцэпцыя «развітога сацыялізму» Канстытуцыя СССР (1977 г.) Ідэалагічнае жыццё. Канстытуцыі РСФСР і УССР (1978 г.). Палітычна-прававы статус Расіі і Украіны ў складзе СССР.

Асноўныя напрамкі знешнепалітычнай дзейнасці СССР. Праграма міру: дэкларацыі і рэчаіснасць. Дасягненне ваенна-стратэгічнага парытэту з ЗША. Нарада па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе. «Разрадка». СССР і краіны сацыялізму. «Пражская вясна». Адносіны з Кітаем. Увядзенне савецкіх войскаў у Афганістан.

Партыйна-палітычнае кіраўніцтва СССР (Ю. У. Андропаў, К. У. Чарненка) і УССР (В. В. Шчарбіцкі).

Духоўнае жыццё грамадства. Раздваенне грамадскага сумлення,

размыванне ідэалаў і маральных асноў. Дысідэнцкі рух. А. Сіняўскі, Ю. Даніэль, І. Бродскі. Самвыдат. Альманах «Метраполь». Афіцыйная мастацкая культура і альтэрнатыўнае мастацтва. Асэнсаванне праблем асобы і свету, асобы і гісторыі ў творах Ч. Айтматава, Ф. Іскандэра, А. Бітава, А. Якубава. «Маскоўскі цыкл» Ю. Трыфанава. «Вясковая проза». Ф. А. Абрамаў, В. І. Бялоў, В. Г. Распуцін, В. М. Шукшын, В. П. Астаф’еў, Б. А. Мажаеў. Часопіс “Наш современник”.

Паўсядзённае жыццё. Актывізацыя пазітыўнага руху. Формы дзейнасці дысідэнтаў. Украінская Хельсінкская група. В. Стус. У. Мароз. В. Чарнагол.

VI.10. Расія і Украіна на этапе перабудовы. Сацыяльна-палітычнае і эканамічнае жыццё грамадства. Неабходнасць перабудовы. М. С. Гарбачоў. Галоснасць. Лібералізацыя і дэмакратызацыя палітычнага ладу краіны. Рэабілітацыйны працэс. XIX партканферэнцыя, яе рашэнні. З’езды народных дэпутатаў. Інстытут прэзідэнцтва. Фарміраванне грамадска-палітычных груповак і рухаў у Расіі і ва Украіне. Шматпартыйнасць.

Праблемы ў эканамічным і сацыяльным жыцці. Абвастрэнне харчовай праблемы Канцэпцыя паскарэння эканамічнага развіцця. Узнікненне забастовачнага руху. Катастрофа на Чарнобыльскай АЭС (1986 г.).

Характэрныя рысы культурнага жыцця. «Нявыдуманая проза». Творы А. Салжаніцына, Л. Разгона, А. Рыбакова, Ю. Дудзінцава, Д. Граніна. Антысацыялістычная тэма ў творчасці А. Платонава, М. Булгакава, Б. Пастэрнака. Часопісы і газеты дэмакратычнай арыентацыі. Нацыянал-патрыятычная ідэя і яе прыхільнікі. Рэабілітацыя рускага Замежжа. Публікацыі твораў пісьменнікаў-эмігрантаў. Вестэрнізацыя культуры.

Адраджэнне Рускай Праваслаўнай Царквы. Святкаванне 1000-годдзя хрышчэння Русі (1988 г.). Кананізацыя праваслаўных святых. Вяртанне Царкве храмаў і манастыроў.

Галоўныя арыенціры знешняй палітыкі. «Новае мысленне». Прызнанне прыярытэту агульначалавечых каштоўнасцей у барацьбе за прадухіленне ядзернай пагрозы. «Аксамітныя рэвалюцыі». Савецка-амерыканскія адносіны. Праблемы разбраення.

Абвастрэнне нацыянальных адносін. Абвяшчэнне суверэнітэтаў. “Дэкларацыя аб дзяржаўным суверынітэце РСФСР” (1999 г.). Спроба заключэння новай Саюзнай дамовы. Жнівеньскія падзеі 1991 г. Белавежскія пагадненні. Распад СССР і ўтварэнне Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Украіна на шляхах да незалежнасці. Рост сацыяльнай і нацыянальнай актыўнасці ўкраінскага грамадства. Змены і дапаўненні ў канстытуцыю УССР 1978 г. Вярхоўная Рада — вышэйшы заканадаўчы орган УССР, Першыя альтэрнатыўныя выбары (сакавік 1990 г.). Фарміраванне дэмакратычнага блока. Народны Рух Украіны за перабудову. Украінская гісторыка-асветнае таварыства “Мемарыял”. Грамадзянская акцыя “Галадамор 1932—1933 гг. ва Украіне” (1989 г.). Крызіс кампартыі Украіны.

Выбары ў Вярхоўную Раду УССР і органы мясцовага самакіравання (сакавік 1990 г.). Дэкларацыя аб дзяржаўным суверынітэце 16 ліпеня 1990 г. Акт Вярхоўнай Рады УССР аб абвяшчэнні незалежнасці Украіны (1991 г.).

Забарона дзейнасці КПУ. Сепаратысцкія рухі на поўдні Украіны. Вынікі ўсеўкраінскага рэферендуму аб незалежнасці Украіны.

Актывізацыя рэлігійнага жыцця ва Украіне. Аднаўленне дзейнасці Украінскай грэка-каталіцкай царквы. Украінская аўтакефальная праваслаўная царква.

Прыярытэты нацыянальнай эканомікі. Закон Вярхоўнай Рады УССР "Аб эканамічнай самастойнасці". Украінскі варыянт правядзення эканамічных рэформаў "Канцэпцыя пераходу Украінскай ССР да рынкавай эканомікі".

VI.11. Расійская Федэрацыя на сучасным этапе. Станаўленне расійскай дзяржаўнасці. Федэральныя паўнамоцтвы цэнтральных і мясцовых органаў улады. Рэгіянальный сепаратызм і праблемы федэралізму. «Чачэнскі фактар у развіцці нацыянальна-дзяржаўных адносінаў у Расійскай Федэрацыі. Сацыяльна-эканамічны крызіс 1992 г. Радыкальныя рэформы па коштаўтварэнню, лібералізацыі гандлю, прыватызацыі. Я. Гайдар. «Шокавая тэрапія».

Крызіс улады 1992—1993 гг. і яго наступствы. Супярэчанні выканаўчай і заканадаўчай улады. Указ прэзідэнта РФ «Аб асаблівым парадку кіравання краінай да пераадоленні крызіса ўлады» (сакавік 1993 г.). Рэферэндум аб даверы прэзідэнту. Указ № 1400 «Аб паэтапнай канстытуцыйнай рэформе ў Расійскай Федэрацыі». Фарміраванне новых структураў улады. Перамога Б. Ельцына ў кастрычніку 1993 г. Ліквідацыя савецкай палітычнай сістэмы. Канстытуцыя 1993 г. Выборы Прэзідэнта РФ 1996 г. Фінансавы крызіс (дэфолт) 1998 г.

Прэзіденцкія выборы 2000, 2004, 2008, 2012 гг. У. У. Пуцін, Д. А. Мядзьведзеў. Адміністратыўна-тэрытарыяльнай пабудова краіны. Федэральныя акругі. Папраўкі да канстытуцыі «Аб змене тэрміну паўнамоцтваў Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі і Дзяржаўнай думы» (2008 г.).

Канцэпцыя знешняй палітыкі Расійскай Федэрацыі. Указ Прэзідэнта РФ «Аб зацвярджэнні канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Расійскай Федэрацыі» (1997 г.). Прыярытэты знешняй палітыкі. Удзел у дзейнасці ААН. Барацьба з тэрарызмам. Урэгуляванне рэгіянальных канфліктаў. Супрацоўніцтва ў рамках СНД. Развіццё кантактаў з краінамі Еўропы і агульнаеўрапейскімі структурамі. Адносіны Расіі і ЗША. Расія і НАТА. Шляхі і формы інтэграцыі Расіі і Беларусі. Раптоўнае абвастрэнне адносін з Украінай у 2013—2014 гг.

Культура Расіі на сучасным этапе. Новыя з'явы ў літаратуры і мастацтве. Уплыў постмадэрнізму на творчы працэс. Элітарная літаратура. Дзяржаўныя праграмы ў галіне культуры і прыватная ініцыятыва, мецэнацтва і "заказная творчасць". Лаурэаты прэмій «Букер» і «Антибукер». Творы М. Харытонава, У. Маканіна, В. Пялевіна, Б. Акуніна.

Жанравая і стылістычная шматстайнасць выяўленчага мастацтва. Новыя імёны і групы. «Рускі пажар». Новыя формы выставаў («Гармонія кантрастаў і інш.). Арт-рынак і наступ масавай культуры. Дзейнасць арт-галерэй.

VI.12. Украіна на сучасным этапе. Фарміраванне і станаўленне асноўных інстытутаў улады. Недакранальнасць межаў. Узброенныя сілы і органы бяспекі. Дзяржаўная сімволіка. Грамадзянства. Грашовая сістэма.

Дзяржаўнае будаўніцтва ва Украіне. Інстытут прэзідэнцтва. Л. Краўчук, Л. Кучма. В. Юшчанка. В.Януковіч. Кабінет міністраў. Канстытуцыйнны суд. Судовая сістэма. Асноўныя прынцыпы канстытуцыі Украіны 1996 г. «Памеранчавая рэвалюцыя» 2004 г. Папраўкі да канстытуцыі 2004 г. Украіна — парламенцка-прэзідэнцкая рэспубліка. Канстытуцыя аб умацаванні прэзідэнцкай улады 2010 г. Крызіс улады 2014 г. Прэзідэнцкія выбары 2014 г.

Стан эканомікі. Дэнацыяналізацыя, прыватызацыя, лібералізацыя коштаў, фінансавая сістэма. Рэформы аграрнага сектара. Закон «Аб формах уласнасці на зямлю» (люты 1992 г.). Эканамічны крызіс. Ценевая эканоміка. Узровень жыцця насельніцтва. Працоўная эміграцыя. Дэмаграфічныя праблемы. Сацыяльная деферэнцыяцыя.

Міжнацыянальныя адносіны. «Дэкларацыя правоў нацыянальнасцей Украіны» (1991 г.). «Закон аб нацыянальных мяншынствах ва Украіне». (1992 г.). Нацыянальныя пытанні ў Аўтаномнай Рэспубліцы Крым. Сакавіцкі (2014 г.) рэферэндум у Крыме.

Знешнепалітычная стратэгія. Прыярытэтныя накірункі. Узровень узаемаадносінаў з СНД. Праблемы і дасягненні ў адносінах з Расіяй. Дамова «Аб дружбе, супрацоўніцтве і партнёрстве паміж Расійскай Федэрацыяй і Украінай» (1997 г.). Раптоўнае абвастрэнне ўкраінска-расійскіх адносін у 2013—2014 гг.

Тэндэнцыі да інтэграцыі ў еўрапейскую і сусветную эканамічную прастору. Расшырэнне сувязей з краінамі Еўрасаюза. Украіна і НАТА.

Асноўныя фактары і асаблівасці развіцця культуры. «Асновы заканадаўства Украіны аб культуры» (1992 г.). Мадэрнізацыя нацыянальнай сістэмы адукацыі. Асноўныя задачы праграмы «Адукацыя» («Украіна — XXI стагоддзе»). Рэарганізацыя сферы навукі. Формы міжнароднага супрацоўніцтва. Новыя тэмы і імёны ў літаратуры і мастацтве.

4. КРЫНІЦЫ І ЛІТАРАТУРА

Да Раздзела I. Расія і Украіна са старажытных часоў да пачатку XVII ст.

Да Раздзела II. Расія і Украіна ў XVII—XVIII стст.

АСНОЎНАЯ

Крыніцы

Грамоты Великого Новгорода и Пскова / Под ред. С. Н. Валка. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1949. – 407 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: [Учеб. пособие для вузов] / Е. А. Мельникова, А. В. Подосинов, М. В. Бибиков и др. – М. : Изд. корпорация «Логос», 1999. – 605 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том I: Античные источники. Составитель А.В. Подосинов. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. – 352 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том II: Византийские источники. Сост. М. В. Бибиков. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – 384 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том III: Восточные источники. Сост. части I – Т. М. Калинина, И. Г. Коновалова; части II – В. Я. Петрухин. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. – 264 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том IV: Западноевропейские источники. Сост., пер. и коммент. А. В. Назаренко. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – 512 с.

Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия /Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том V: Древнескандинавские источники. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. – 384 с.

Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV–XVI вв. / Подготовил к печати Л. В. Черепнин. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 586 с.

Карпини, Джованни дель Плано. История монгалов / Джованни дель Плано Карпини. Путешествие в восточные страны / Гильом де Рубрук. Книга Марко Поло / Марко Поло. – М. : Мысль, 1997. – 461 с.

Матузова, В. И. Крестоносцы и Русь. Конец XII в. – 1270 г. Тексты, перевод, комментарий / В.И. Матузова, Е.Л. Назарова. – М. : Индрик, 2002. – 447 с.

Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Под ред. А. Н. Насонова. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1950. – 640 с.

Новосельцев, А. П. Восточные источники о восточных славянах и Руси VI–IX вв. / А. П. Новосельцев // Древнейшие государства Восточной Европы. 1998 г. Памяти чл.-кор. РАН А. П. Новосельцева. – М. : Восточная литература, 2000. – С. 264–323.

Памятники Куликовского цикла: Тексты и коммент. / Сост.: А. А. Зимин и др. Гл. ред. Б. А. Рыбаков. – СПб. : Рус.-балт. информ. центр «БЛИЦ», 1998. – 410 с.

Переписка Ивана Грозного с Андреем Курбским / Текст подгот. Я. С. Лурье, Ю. Д. Рыков. – М. : Наука, 1993. – 429 с.

Повесть временных лет / Подгот. текста, перевод, статьи и коммент. Д. С. Лихачева. Под ред. В. П. Адриановой-Перетц. – СПб. : Наука, С.-Петерб. изд. фирма, 1996. – 668 с.

Послания Ивана Грозного / Подготовка текста Д. С. Лихачева и Я. С. Лурье. – СПб. : Наука, Санкт-Петербургская издательская фирма, 2005. – 715 с.

Россия XVIII в. глазами иностранцев / Подгот. текстов, вступит. ст. и коммент. Ю. А. Лимонова. – Лг. : Лениздат, 1989. – 544 с.

Россия XV – XVII вв. глазами иностранцев / Подгот. текстов, вступит. ст. и коммент. Ю. А. Лимонова. – Лг. : Лениздат, 1986. – 543 с.

Свод древнейших письменных известий о славянах / Сост. Л. А. Гиндин, С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин. – Изд. 2-е, испр. – М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1994. – Т. I (I–VI вв.) – 472 с.

Свод древнейших письменных известий о славянах / Сост. Л. А. Гиндин, С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин. – М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – Т. II (VII–IX вв.). – 590 с.

Сказания и повести о Куликовской битве / Подгот. Л. А. Дмитриев и О. П. Лихачева. – Л. : Наука, Ленинград. отд., 1982. – 422 с.

Смоленские грамоты XIII–XIV вв. / Подг. к печ. Т. А. Сумникова и В. В. Лопатин. – Т. I. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1963. – 63 с.

Соборное Уложение 1649 года. Текст. Комментарии / Подгот. текстов Л. И. Ивиной ; рук.автор. коллектива А. Г. Маньков. – Л. : Наука, 1987. – 444 с.

Средневековая Русь в текстах и документах: учеб. пособие / Авт.-сост. А. В. Мартынюк. – Минск : РИВШ, 2005. – 520 с.

Судебники XV–XVI вв. / Подготовка текстов Р. Б. Мюллер и Л. В. Черепнина; комментарии А. И. Копанева, Б. А. Романова и Л. В. Черепнина; под общей редакцией Б. Д. Грекова. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – 615 с.

Падручнікі і вучэбныя дапаможнікі

История России и Украины (с древнейших времён до конца XVIII в.): пособие / О.А. Яновский [и др.]; под науч. ред. О.А. Яновского. – Минск : БГУ, 2012. – 503 с.

Всеобщая история России с древнейших времен до конца XVIII в. / Под ред. О. А. Яновского. – М. : Эксмо, 2008. – 592 с.

Кортеж российской власти. IX—XXI века: биограф. справочник. В 3 ч. Ч. 1. Ч. 2 / сост.: О. А. Яновский [и др.]. – Минск : РИВШ, 2013, 2014. – 400 с., 356 с.

Горский, А. А. Русское Средневековье / А.А. Горский. – М. : Астрель, Олимп, 2010. – 258 с.

Греков, И. Б. Мир истории: Русские земли в XIII–XV веках / И.Б. Греков, Ф.Ф. Шахмагонов. – М. : Мол. гвардия, 1986. – 333 с.

Грушевский, М. С. Иллюстрированная история Украины / М.С. Грушевский. – Киев : МП «Левада», 1995. – 696 с.

Ерошкин, Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России / Н.П. Ерошкин. – М. : Издательский центр РГГУ, 2008. – 672 с.

История внешней политики России, конец XV–XVII в. : От свержения ордын. ига до Север. войны / А. Н. Сахаров [и др.] ; редкол.: Г. А. Санин (отв. ред.) [и др.]. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 446, [1] с., 8 л. ил

История внешней политики России, XVIII в. : От Сев. войны до войн против Наполеона / Ж. А. Ананян [и др.] ; редкол.: Г. А. Санин (отв. ред.) [и др.]. – М. : Междунар. отношения, 2000. – 302, [1] с., [8] л. ил.

История России с древнейших времен до конца XVII века : Учеб. пособие для вузов по направлению и спец. «История» / А. П. Новосельцев, А. Н. Сахаров, В. И. Буганов. – М. : АСТ, 1996. – 575 с.

История России с начала XVIII до конца XIX века / А. Н. Сахаров, Л. В. Милов, П. Н. Зырянов, А. Н. Боханов: Учеб. пособие для вузов по направлению и специальности «История». – М. : АСТ, 2004. – 542 с.

Історія украінськоі культури : Навч. посібник / І. Крип'якевич [та інш.] ; за заг. ред. І. Крип'якевича. – Київ : Либідь, 1994. – 648 с., [80] л. іл.

Литвин, В. М. Історія України: підручник / В. М. Литвин. – 3-е вид. – Київ : Наукова думка, 2009. – 821 с.

Мицик, Ю. А. Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.: посібник / Ю. А. Мицик, В. С. Власов. – 3-е вид. – Київ : Києво-Могил. акад., 2010. – 208 с.

Омельченко, Н. А. История государственного управления в России: учебник для высших учебных заведений по специальности «Государственное и муниципальное управление» / Н. А. Омельченко. – М. : Проспект, 2005. – 463 с.

Павленко, Н. И. История России с древнейших времен до 1861 г. / Н. И. Павленко, В. Б. Кобрин, В.А. Федоров; отв. ред. Н. И. Павленко. – М. : Просвещение, 1989. – 559 с.

Петровський, В., Радченко, Л., Семененко, В. Історія України: неупереджений погляд: [з прадавніх часів до 2010 р.] / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. – 3-тє вид., випр. та доп. – Харків : Школа, 2010. – 624, [20] с.

Позняк, С. В. История внешней политики России (1856–1914 гг.) : Пособие для студентов ист. фак. / С. В. Позняк. – Минск : БГУ, 2001. – 118 с.

Позняк, С. В. История Украины (IX – первая половина XVII в.) : Курс лекций / С. В. Позняк. – Минск : БГУ, 2002. – 163 с.

Полонська-Василенко, Н. Д. Історія України: у 2 т. / Н. Д. Полонська-Василенко. – Київ : Либідь, 2002. – Т. 1. – 640 с.

Смолій, В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – Київ : Києво-Могилян. академія, 1999. – 447 с.

Темушев, С. Н. Начало Руси : генезис государственности в источниках и исто-рической традиции : пособие для студентов ист. фак. спец. 1–21 03 01 «История (по направлениям)» / С. Н. Темушев. – Минск : БГУ, 2008. – 159 с.

Яковенко, Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – Київ : Генеза, 1997. – 380 с.

ДАДАТКОВАЯ

Крыніцы

Авраамий (Палицын). Сказание Авраамия Палицына / Подготовка текста и коммент. О. А. Державиной и Е. В. Колосовой. Под ред. Л. В. Черепнина. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1955. – 347 с.

Архив Юго-Западной России. – Ч. 3, т. 1: Акты о казаках (1500–1648). – Киев : Тип. И. и А. Давиденко, 1863. – 434 с.

Архив Юго-Западной России. – Ч. 3, т. 4: Акты, относящиеся к эпохе Богдана Хмельницкого. – Киев : Лито-тип. Акц. Общ. Н. Т. Корчак-Новицкого, 1914. – 946, XLXIII с.

Боплан, Гийом Левассер де. Описание Украины / Гийом Левассер де Боплан. – М. : Древлехранилище, 2004. – 574 с.

Боплан, Гийом. Описание Украины / Боплан Гийом де Левассер; перевод с франц., коммент. Я.Р. Дашкевич и др.; РАН. – М. : Древлехранилище, 2004. – 574, [1], [10] с.

Буссов К. Московская хроника. 1584—1613: [Нем. текст и русский пер.] / Сост. А. И. Копанев и М. В. Кукушкина. – М.; Л. : Изд-во Акад. наук СССР, Ленингр. отд-ние, 1961. – 400 с.

Василенко, Н. П. Збірка матеріялів до історії Лівобережної України та українського права XVII – XVIII вв. / Н. П. Василенко. – Київ : Друкарня УАН, 1927. – 115 с.

Величко, С. Літопис: Т. 1-2 / С. Величко; пер. з книжн. укр. мови, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. – Київ : Дніпро, 1991. – 371 ; 648 с.

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. [К 300-летию. 1654–1954]. В 3-х т. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1953.

Гваньїні, О. Хроніка европейської Сарматії / О. Гваньїні; пер. з польск. Ю. Мицика. – Київ : Києво-Могил. академія, 2007. – 1006 с.

Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / уропядник Сергій Павленко. – Київ : Києво-Могил. академія, 2007. – 1142 с.

Документы Богдана Хмельницкого (1648 – 1657) / сост. И. Крипьякевич, И. Бутич. – Киев : Изд–во АН УССР, 1961. – 739 с.

Домострой / Изд. подгот.: В.В. Колесов, В.В. Рождественская. – СПб. : Наука. С.-Петерб. изд. фирма, 1994. – 399 с.

Древнерусские княжеские уставы XI–XV вв. / Подготовил Я.Н. Щапов. – М. : Наука, 1976. – 240 с.

Единорогъ: Материалы по военной истории Восточной Европы эпохи Средних веков и Раннего Нового времени. – М. : Квадрига, 2009. – 296 с.

Казанская история / подготовка текста, вступит. статья, [археогр. обзор] и примеч. Г. Н. Моисеевой. Под ред. В. П. Адриановой-Перетц. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1954. – 195 с.

Константин Багрянородный. Об управлении империей / под ред. Г. Г. Литаврина и А. П. Новосельцева. – М. : Наука, 1991. – 496 с.

Котошихин, Г. К. О России в царствование Алексея Михайловича / Г. К. Котошихин. – М. : РОССПЭН, 2001. – 272 с.

Літопис самовидця / підготував Я. І. Дзира; ред. колегія: А. Д. Скаба (відп. ред.) [та інш.]. – Київ : Наукова думка, 1971. – 208 с.

Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. “История”. – Вып. 1 : Древнейшие народы и государства на территории СССР / под ред. А. Д. Горского. – М. : Высшая школа, 1985. – 302 с.

Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "История". – Вып. 2 : Русская феодальная деревня XI – XVI вв. / сост. Н. С. Борисов, А. Д. Горский / под ред. А. Д. Горского. – М. : Высшая школа, 1987. – 320 с.

Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "История". – Вып. 3 : Народные движения XVII в. / сост. Л. Н. Вдовина, В. С. Шульгин / под ред. А. Д. Горского. – М. : Высшая школа, 1989. – 351 с.

Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. “История”. – Вып. 4 : Социально-экономическое развитие России в первой половине XVIII в. / сост. Н.В. Козлова и [др.] / под ред. А. Д. Горского. – М. : Высшая школа, 1988. – 319 с.

Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "История". – Вып. 5 : Социальный и сословный строй России во второй половине XVIII в. / сост. М. Т. Белявский, Л. Г. Кислягина / под ред. А. Д. Горского. – М. : Высшая школа, 1989. – 352 с.

Михалон Литвин. О нравах татар, литовцев и москвитян / пер. В.И.

Матузовой. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1994.– 149 с.

Путешествия русских послов XVI – XVII вв. Статейные списки / под ред. Д.С. Лихачева. – М. – Лг. : Изд–во АН СССР, 1954. – 654 с.

Российское законодательство X – XX веков : [тексты и комментарии]: в 9 т. / под общей редакцией [и с предисловием] О. И. Чистякова. − М. : Юридическая литература, 1984–[н. вр.]. – Т. 1 : Законодательство Древней Руси. − М., 1984. – 432с. : ил. ; Т. 2 : Законодательство периода образования и укрепления Российского централизованного государства. – М., 1985. – 520с. : ил. ; Т. 3 : Акты земских соборов. – М., 1985. – 512 с. : ил. ; Т. 4 : Законодательство периода становления абсолютизма. – М., 1986. – 512 с. : ил. ; Т. 5 : Законодательство периода расцвета абсолютизма. – М., 1987. – 528 с. : ил.

Россия XV–XVII вв. глазами иностранцев / подготовка текстов, вступительная статья и комментарии Ю. А. Лимонова. – Лг. : Лениздат, 1986. – 543 с.

Сочинения И. Пересветова / Подг. текст А.А. Зимин. Под ред. Д.С. Лихачева. – М.; Лг. : Изд-во АН СССР, 1956. – 385 с.

Челеби, Э. Книга путешественника: Земли Молдавии и Украины: извлечения из сочинений турецкого путешественника XVII в.) / Эвлия Челеби; перев. и коммент. А. Д. Желякова. – М. : Наука, 1983. – 376 с.

Даследаванні

Алексеев, Ю. Г. Государь всея Руси / Ю. Г. Алексеев. – Новосибирск : Наука, Сиб. отделение, 1991. – 240 с.

Алексеев, Ю. Г. У кормила российского государства: Очерк развития аппарата управления XIV–XV вв. / Ю. Г. Алексеев. – СПб. : Изд-во С.-Петерб ун-та, 1998. – 347 с.

Анисимов, Е. В. Афродита у власти. Царствование Елизаветы Петровны / Е. В. Анисимов. – М. : АСТ, Астрель, 2010. – 632 с.

Анисимов, Е. В. Время петровских реформ / Е. В. Анисимов. – Л. : Лениздат, 1989. – 496 с.

Анисимов, Е. В. Россия без Петра, 1725–1740 / Е. В. Анисимов. – СПб. : Лениздат, 1994. – 496 с.

Багалій, Д. Заселения Південної України: (Запорожжя й Новоросійського Краю і перші початки її культурного розвитку). – Харків : Союз, 1920. – 111 с.

Багалій, Д. Історія Слободської України / Д. І. Багалія. – Харків : Союз, 1918. – 308 с.

Беляев, Л. А. Московская Русь: от Средневековья к Новому времени / Л. А. Беляев. – М. : АСТ : Астрель, 2005. – 254 с.

Борисенко, В. И. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. / В. И. Борисенко. – Київ : Наук. думка, 1986. – 215 с.

Веселовский, С. Б. Исследования по истории опричнины / С. Б. Веселов-

ский. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 539 с.

Володихин, Д. М. Иван IV Грозный / Д. М. Володихин. – М. : Вече, 2010. – 316 с.

Гвоздик-Прицак, Л. Економічна і політична візія Богдана Хмельницького ті її реалізація в державі Вісько Запорозьке / Лариса Гвоздик-Прицак. – Київ : Обереги, 1999. – 215 с.

Голобуцкий, В. А. Дипломатическая история освободительной войны украинского народа 1648 – 1654 гг. / В. А. Голобуцкий. – Киев : Госполитизд. УССР, 1962. – 360 с.

Голобуцкий, В. А. Запорожское казачество / В. А. Голобуцкий. – Киев : Госполитиздат УССР, 1957. – 462 с.

Горобець, В. М. Політичний устрій українських земель другої половини XVII – XVIII століть: Гетьманщина, Запорожжя, Слабожанщина, Правобережна Україна (спроба структурно-функціон. аналізу) / В. М. Горобець. – Київ : Вид–во НАНУ, 2000. – 96 с.

Горский, А. А. Москва и Орда / А. А. Горский. – М.: Наука, 2000. – 212 с.

Горский, А. А. Русские земли в XIII—XIV вв.: Пути политического развития / А. А. Горский. М. : Институт российской истории РАН, 1996. – 127 с.

Горский, А. А. Русь. От славянского расселения до Московского царства / А. А. Горский. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 392 с.

Гуржій, О., Чухліб, Т. Гетьманска Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – Київ : Альтернативи, 1999. – 304 с.

Гуржій, О. І. Український хутір XV – XVIII ст.: історичний нарис / О. І. Гуржій. – Київ : [б.в.], 2007. – 82 с.

Джиджора, І. Україна в першій половині XVIII віку: Розвідки і замітки / І. Джиджора. – Київ : Всеукр. акад. наук, 1930. – 180 с.

Древнерусские княжества X–XIII вв. / отв. ред. Л. Г. Бескровный. – М. : Наука, 1975. – 303 с.

Дьяконов, М. А. Очерки общественного и государственного строя Древней Руси / М. А. Дьяконов. – СПб. : Наука, 2005. – 384 с.

Дядиченко, В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. / В. А. Дядиченко. – Київ : Вид–во АН УРСР, 1959. – 532 с.

Дякин, В. С. Буржуазия, дворянство и царизм в 1911—1914 гг.: Разложение третьеиюньской системы / В. С. Дякин. – Лг. : Наука. Ленингр. отд-ние, 1988. – 227 с.

Зимин, А. А. В канун грозных потрясений: предпосылки первой Крестьянской войны в России / А. А. Зимин. – М. : Мысль, 1986. – 331 с.

Зимин, А. А. Витязь на распутье: Феодальная война в России XV в. / А. А. Зимин. – М. : Мысль, 1991. – 286 с.

Зимин, А. А. Опричнина Ивана Грозного / А. А. Зимин. – М. : Мысль, 1964. – 535 с.

Зимин, А. А. Реформы Ивана Грозного. Очерки социально-экономической и политической истории сер. XVI в. / А. А. Зимин. – М. : Соцэкгиз, 1960. –

511 с.

Зимин, А. А. Россия на рубеже XV–XVI столетий: (Очерки социально-политической истории) / А. А. Зимин. – М. : Мысль, 1982. – 333 с.

История Украинской ССР: в 10-ти т. / гл. редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (гл. ред.) [и др.]. Киев : Наукова думка, 1981–1985. Т. 2. – 1982. – 591 с.

История Украинской ССР: в 10-ти т. / гл. редкол.: Ю.Ю. Кондуфор (гл. ред.) [и др.]. Киев : Наукова думка, 1981–1985. – Т. 3. – 1983. – 719 с.

Каргалов, В. В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси. Феодальная Русь и кочевники / В. В. Каргалов. – М. : Высшая школа, 1967. – 263 с.

Каргалов, В. В. Монголо-татарское нашествие на Русь. XIII в. / В. В. Каргалов. – М. : Просвещение, 1966. – 135 с.

Клепатский, П. Г. Очерки по истории Киевской земли. Литовский период / П. Г. Клепатский. – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2007. – 478 с.

Котляр, М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – Київ : Альтернативи, 1998. – 335 с.

Кривошеев, Ю. В. Русь и монголы. Исследование по истории Северо-Восточной Руси XII–XIV вв. / Ю. В. Кривошеев. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2003. – 464 с.

Кристенсен, С. О. История России XVII в. / Свен Оге Кристенсен. – М. : Прогресс, 1989. – 256 с.

Кром, М. М. «Вдовствующее царство»: Политический кризис в России 30–40-х годов XVI в. / М. М. Кром. – М. : Новое литературное обозрение, 2010. – 888 с.

Кром, М. М. Меж Русью и Литвой. Западнорусские земли в системе русско-литовских отношений конца XV – первой трети XVI в. / М. М. Кром. – М. : Археогр. центр, 1995. – 293 с.

Крупницький, Б. Д. Гетьман Мазепа та його доба / Б. Д. Крупницький; [передм., комент. В. М. Горобца]. – Київ : Україна, 2003. – 238 с.

Кучкин, В. А. Формирование государственной территории Северо-Восточной Руси в X–XIV вв. / В. А. Кучкин. – М. : Наука, 1984. – 349 с.

Леп'явко, С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні / С. Леп'явко. – Чернігів : Сіверян, 1996. – 286 с.

Мадариага, Исабель де. Россия в эпоху Екатерины Великой / Исабель де Мадариага ; пер. с англ. Н. Л. Лужецкой. – М. : Новое лит. обозрение, 2001. – 976 с.

Майоров, А. В. Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / А. В. Майоров. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 640 с.

Максимович, Г. А. Деятельность Румянцева-Задунайского по управлению Малороссией / Г. А. Максимович. – Нежин : Тип. насл. В. Меленевского, 1913. – 415 с.

Морозова, Л. Е. Смутное время в России (конец XVI – начало XVII в.) / Л. Е. Морозова. – М. : Знание, 1990. – 64 с.

Новосельцев, А. П. Древнерусское государство и его международное значение / А. П. Новосельцев [и др.]. – М. : Наука, 1965. – 476 с.

Носов, Н. Е. Становление сословно-представительных учреждений в России: Изыскания о земской реформе Ивана Грозного / Н. Е. Носов. – Лг. : Наука, Ленинг. отд-ние, 1969. – 602 с.

Оглоблин, О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. / О. Оглоблин; ред. Л. Винар. – 2-ге вид., доп. – Київ : [б.в.], 2001. – 461 с.

Павленко, Н. И. Екатерина Великая / Н. И. Павленко. – 5-е изд. – М. : Молодая гвардия, 2004. – 495 с.

Павленко, Н. И. Петр Великий / Н. И. Павленко. – М. : Мысль, 1990. – 591 с.

Павленко. Н. И. Петр Первый и его время / Н. И. Павленко. – М. : Просвещение, 1989. – 175 с.

Пашуто, В.Т. Внешняя политика Древней Руси / В.Т. Пашуто. – М. : Наука, 1968. – 472 с.

Пашуто, В. Т. Русь. Прибалтика. Папство / В. Т. Пашуто. – М. : Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2011. – 688 с.

Петрухин, В. Я. Древняя Русь, IX в. – 1263 г. / В. Я. Петрухин. – М. : АСТ: Астрель, 2005. – 190 с.

Платонов, С. Ф. Лекции по русской истории / С. Ф. Платонов. – М. : Высшая школа, 1993. – 736 с.

Путро, А. И. Левобережная Украина в составе Российского государства во второй половине XVIII века / А. И. Путро. – Київ : Вища шкоіла, 1988. – 142 с.

Рафальский, О. О. Переяславський договір України з Росією 1654 року: ретроспективний аналіз / О. О. Рафальский. – Київ : Генеза 2004. – 294 с.

Русіна, О. В. Україна під татарами і Литвою / О. В. Русіна. – Київ : Альтернативи, 1998. – 320 с.

Рыбаков, Б. А. Киевская Русь и русские княжества XII–XIII вв. / Б. А. Рыбаков. – М.: Наука, 1993. – 591 с.

Санин, Г. А. Отношения России и Украины с Крымским ханством в середине XVII в. / Г. А. Санин. – М. : Наука, 1987. – 270 с.

Сахаров, А. Н. Дипломатия Древней Руси: IX – первая половина X в. / А. Н. Сахаров. – М. : Мысль, 1980. – 358 с.

Свердлов, М. Б. Домонгольская Русь. Князь и княжеская власть на Руси VI – первой трети XIII вв. / М. Б. Свердлов. – СПб. : Академический проект, 2003. – 736 с.

Седов, В. В. Славяне. Историко-археологическое исследование / В. В. Седов. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 624 с.

Скрынников, Р. Г. Борис Годунов / Р. Г. Скрынников. – М. : Знание, 1992. – 62 с.

Скрынников, Р. Г. Государство и церковь на Руси XIV–XVI вв.: Подвижники русской церкви / Р. Г. Скрынников. – Новосибирск : Наука, Сиб. отд-ние, 1991. – 393 с.

Скрынников, Р. Г. История Российская. IX–XVII вв. / Р. Г. Скрынников.

– М. : Весь мир, 1997. – 496 с.

Скрынников, Р. Г. Россия в начале XVII в. «Смута» / Р. Г. Скрынников. – М. : Мысль, 1988. – 203 с.

Скрынников, Р. Г. Россия накануне «смутного времени» / Р. Г. Скрынников. – М. : Мысль, 1981. – 205 с.

Скрынников, Р. Г. Три Лжедмитрия / Р. Г. Скрынников. – М. : АСТ: Астрель, 2003. – 476 с.

Скрынников, Р. Г. Царство террора / Р. Г. Скрынников. – СПб.: Наука, С.-Петерб. отд-ние, 1992. – 571 с.

Слюсарский, А. Г. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII – XVIII вв. / А. Г. Слюсарский. – Харьков : Обл. кн. изд–во, 1964. – 460 с.

Смолій, В. А. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – 3-тє допрац. вид. – Київ : Темпора, 2009. – 679 с.

Смолій, В. А. Формування соціальної свідомості народних мас України в ході класової боротьби: Друга половина XVII – XVIII ст. / В. А. Смолій. – Київ : Наукова думка, 1985. – 240 с.

Смолій, В. А., Степанков, В. С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – Київ : Альтернативи, 1997. – 367 с.

Станиславский, А. Л. Гражданская война в России XVII в.: казачество на переломе истории / А. Л. Станиславский. – М. : Мысль, 1990. – 272 с.

Станіславський, В. В. Запорозька Січ та Річ Посполита / В. В. Станіславський. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2004. – 358 с.

Стегний, П. В. Разделы Польши и дипломатия Екатерины II. 1772. 1793. 1795 / П. В. Стегний. – М. : Междунар. отношения, 2002. – 696 с.

Субтельний, О. Мазепинці: український сепаратизм на початку XVIII ст. / Орест Субтельний; пер. с англ. В. Кулика. – Київ : Либідь, 1994. – 239 с.

Субтельний, О. Україна: історія / О. Субтельний. – Київ: Либідь, 1994. – 480 с.

Толочко, П. П. Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII—XIII вв. / П. П. Толочко. – Киев : Наук. думка, 1980. – 223 с.

Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії / В. Й. Борисенко, В. Ф. Горленко, О. Гуржій; ред. Ю. Ю. Кондуфор. – Київ : Наукова думка, 1990. – 560 с.

Флоря, Б. Н. Иван Грозный / Б. Н. Флоря. – 4-е изд. – М. : Молодая гвардия, 2009. – 441 с.

Флоря, Б. Н. Русско-польские отношения и политическое развитие Восточной Европы во второй половине XVI – начале XVII в. / Б. Н. Флоря. – М. : Наука, 1978. – 300 с.

Фроянов, И. Я. Города-государства Древней Руси / И. Я. Фроянов, А. Ю. Дворниченко. – М. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 269 с.

Фроянов, И. Я. Мятежный Новгород. Очерки истории государственности, социальной и политической борьбы конца IX – начала XIII столетия / И. Я. Фроянов. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1992. – 280 с.

Хорошкевич, А. Л. Россия в системе международных отношений середины XVI в. / А. Л. Хорошкевич. – М. : Древлехранилище, 2003. – 620 с.

Хрусталев, Д. Г. Русь: от нашествия до «ига» (30–40 гг. XIII в.) / Д. Г. Хрусталев. – СПб. : Евразия, 2004. – 320 с.

Черепнин, Л. В. Земские соборы Русского государства в XVI–XVII вв. / Л. В. Черепнин. – М. : Наука, 1978. – 417 с.

Черепнин, Л. В. Образование Русского централизованного государства / Л. В. Черепнин. – М. : Соцэкгиз, 1960. – 899 с.

Чухліб, Т. В. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648 – 1714 рр. / Т. В. Чухліб. – Київ ; Нью-Йорк : [б. в.], 2003. – 518 с.

Чухліб, Т. В. Переяслав 1654 року та проблема міжнародного утвердження Українського гетьманату / Т. В. Чухліб. – Київ : Ін–т історії України НАН України, 2003. – 156 с.

Чухліб, Т. В. Козаки та Яничари: Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500 – 1700 рр. / Т. В. Чухліб. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. – 446 с.

Шмидт, С. О. У истоков российского абсолютизма: Исследование социально-политической истории времени Ивана Грозного / С. О. Шмидт. – М. : Прогресс. Культура, 1996. – 495 с.

Щебеньков, В. Г. Русско-китайские отношения в XVII в. / В. Г. Щебеньков. – М. : Изд–во АН СССР, 1960. – 240 с.

Янин, В. Л. Новгородские посадники / В. Л. Янин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 512 с.

Яковенко, Н. М. Нарис історії середньовічної та раньомодерної України / Н. М. Яковенко. – 3-е вид., переробл. і розшир. – Київ : Критика, 2006. – 584 с.

Да Раздзела III. Расія і Украіна ў першай палове XIX ст.

Да Раздзела IV. Расія і Украіна ў другой палове XIX — пачатку XX ст.

АСНОЎНАЯ

Крыніцы

Вдовин, В. А. Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий : (Период капитализма) : Вторая половина XIX в. : Учеб. пособие для ист. фак. ун-тов / В. А. Вдовин. – М. : Высш. школа, 1975. – 350 с.

Материалы по истории СССР : для семинарских и практических занятий : учеб. пособие для студ. вузов по спец. "История". [Вып. 5] : Освободительное движение и общественная мысль в России XIX в. / под ред. И.А. Федосова ; сост. В. А. Федоров, Н. И. Цимбаев. – М. : Высшая школа, 1991. – 416 с.

Мемуары декабристов : Северное общество / Сост., общ. ред., вступит. статья и коммент. В. А. Федорова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 400 с.

Мемуары декабристов : Южное общество / Собр. текстов и общ. ред. И.В. Пороха, В. А. Федорова; [предисл. И. В. Пороха]. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – 351 с.

Сборник документов по истории СССР для семинарных и практических занятий : (Период империализма) : Учеб. пособие / сост. : Астафьев И. И., Вдовин В. А., Киняпина Н. С. и др. ; отв. ред. Федосов И. А. – М. : Высш. школа, 1977. – 338 с.

Федоров, В. А. Сборник документов по истории СССР для семинараских и практических занятий (период капитализма). Первая половина XIX в. : Учеб. пособие для ист. фак. ун-тов / В. А. Федоров. – М. : Высш. школа, 1974. – 272 с

Хрестоматия по истории России : учеб. пособие / МГУ им. М. В. Ломоносова ; авт.-сост. : А. С. Орлов [и др.]. – М. : Проспект, 2003. – 589 с. : ил.

Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до 1861 г : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / сост. П. П. Епифанов, О. П. Епифанова. – М. : Просвещение, 1987. – 400 с.

Хрестоматия по истории СССР, 1861–1917 : [пособие для учителей] / авт.-сост. С. С. Дмитриев, Р. Г. Эймонтова. – М. : Просвещение, 1970. – 608 с., [20] л. ил.

Хрестоматия по истории СССР, 1861–1917 : учеб. пособие для пед. ин-тов / сост. В. Ф. Антонов [и др.] ; под ред. В. Г. Тюкавкина. – М. : Просвещение, 1990. – 415 с.

Хрестоматия по истории СССР. – Т. 2 : 1682–1856 / сост.: С. С. Дмитриев, М. В. Нечкина. – 3-е изд. испр. и доп. – М. : Учпедгиз, 1953. – 972 с.

Хрестоматия по отечественной истории (1914–1945 гг.) : учеб. пособие для студ. вузов / МПГУ ; сост. : Э. М. Щагин [и др.] ; под ред. А. Ф. Киселева, Э. М. Щагина. – М. : ВЛАДОС, 1996. – 896 с.

Падручнікі і вучэбныя дапаможнікі

Болсун, Г. А. Политические партии России в судьбах их лидеров (конец XIX – первая треть XX века) : Учебн.-метод. комплекс / Г. А. Болсун. – Минск : БГУ, 2001. – 119 с.

Бондаренко, К. М. Политические партии России, конец XIX – первая четверть XX вв. : учеб. пособие для студ. ист. спец. учреждений, обесп.

получ. высш. образования. – Ч. 1 / К. М. Бондаренко. – Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2004. – 172 с. : ил.

Ерошкин, Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России : учебник для студ., обуч. по спец. "Историко-архивоведение" / Н. П. Ерошкин. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Высшая школа, 1983. – 352 с. ; М. : Проспект, 2004. – VIII, 528 с. ; М. : РГГУ, 2008. – 672, [39] л.

История России XIX – начала XX в. : Учебник для ист.фак.ун-тов / В. А. Георгиев, Н. Д. Ерофеев, Н. С. Киняпина [и др.] ; под ред. В. А. Федорова; МГУ им. М. В. Ломоносова. – 3-е изд.,перераб.и доп. – М. : ВИТРЭМ, 2002. – 528 с. ; 4-е изд. – М. : Проспект, 2006. – 528 с.

История Первой мировой войны. 1914–1918: В 2-х т. / под ред. И. И. Ростунова. – М. : Наука, 1975.

История России и Украины (XIX – начало XX в.) : пособие для студ. ист. фак. спец. 1–21 03 01 "История " : в 2 ч. Ч. 1 / [авт.: О. А. Яновский и др.] ; под ред. О. А. Яновского, В. В. Сергеенковой. – Минск : БГУ, 2008. – 368 с.

История России и Украины (XIX – начало XX в.) : учеб.-метод. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. 1-21 03 01 "История " : в 2 ч. Ч. 2 / В. В. Сергеенкова [и др.] ; под ред. В. В. Сергеенковой, О. А. Яновского, В. И. Меньковского. – Минск : БГУ, 2010. – 536 с.

История России. XX век : учеб. пособие для студ. ист. спец. учреждений, обеспеч. получение высш. образования / авторы: О. А. Яновский [и др.] ; под ред. В. И. Меньковского и О. А. Яновского. – Минск : РИВШ, 2005. – 704 с.

Кортеж российской власти. IX—XXI века: биограф. справочник. В 3 ч. Ч. 1. Ч. 2 / сост.: О. А. Яновский [и др.]. – Минск : РИВШ, 2013, 2014. – 400 с., 356 с.

Позняк, С. В. История внешней политики России (1856–1914 гг.) : пособие для студентов ист. фак. спец. Г.05.01.00 "История" / С. В. Позняк. – Минск : БГУ, 2001. – 116, [2] с.

Политические партии России : история и современность : учебник для ист. и гум. фак-в вузов / под ред. А. И. Зевелева [и др.]. – М. : РОССПЭН, 2000. – 631с.

Сергеенкова, В. В. История России (1856–1917 гг.) : Учебно-метод. комплекс для студ. истор. фак. спец. D 21 03 01 "История" / В. В. Сергеенкова. – Минск : БГУ, 2002. – 208 с.

Стариков, Н. В. История России : С древнейших времен до XX в.: Справ. студента: Факты, имена, понятия / Н. В.Стариков. – М. : Приор, 2001. – 462, [1] с.

Троицкий, Н. А. Россия в XIX веке : Курс лекций : Учеб.пособие для студ. вузов, обуч. по напр. и спец. "История" / Н. А. Троицкий. – М. : Высшая школа, 1999. – 432 с. ; М. : Высш. шк., 2003. – 430, [1] с.

Федоров, В. А. История России, 1861–1917 : Учеб. для вузов по ист. специальности и ист. направлению / В. А.Федоров. – М. : Высш. шк., 2000. – 383, [1] с., [8] л. карт. ; М. : Высшая школа, 2004. – 383, [1] с., [8] л. цв. карт.

ДАДАТКОВАЯ

Крыніцы

Вехи : интеллигенция в России : сб. статей, 1909–1910 / сост., коммент. Н. Казаковой ; предисл. В. Шелохаева. – М. : Молодая гвардия, 1991. – 463 с.

Внешняя политика России XIX и начала XX века : документы Российского министерства иностранных дел / Комис. по изданию дипломат. док-в при МИД СССР ; редкол.: А. А. Громыко (пред.) [и др.]. – Сер. 1 : 1801—1815. – Т. 1—8. М. : Политиздат, 1960–1972 ; Сер. 2. 1815—1830. Т. I (IX) – V(XIII). – М. : Политиздат, 1974–1986.

Восстание декабристов: [Документы] ; [Материалы]. – Т. 1–18 / Центрархив ; Гл. архивное управл. МВД СССР, ЦГИА ; под общ. ред. и с предисл. М. Н. Покровского, М. В. Нечкиной [и др.] . – М. : Гос. изд-во [Госполитиздат], 1925–1984.

Герцен, А. И. Былое и думы / А. И. Герцен. – Минск : Нар. асвета, 1971. – 553 с. ; Минск : Юнацтва, 1987. – 557, [2] с., 8л. ил.

Дневники императора Николая II / сост., коммент., примеч. В.П. Козлова [и др.] ; общ. ред. и предисл. К. Ф. Шацилло. – М. : Орбита, 1992. – 736 с., [10] л. ил.

Калинычев, Ф. И. Государственная дума в России : сборник документов и материалов [с коммент.] / Ф. И. Калинычев. – М. : Госюриздат, 1957. – 646 с.

Материалы по истории восстания декабристов. Журналы и докладные записки следственного комитета / вступ. ст., подгот. текста и коммент. С. В. Мироненко. – М. : Наука, 1986. – 399 с.

Отмена крепостного права на Украине : Сборник документов и материалов / Ин-т истории АН УССР ; ЦГИА УССР в Киеве. – Киев : Изд-во Акад. наук УССР, 1961. – 428 с.; 1 л.

Письма Азефа, 1893–1917 / сост.: Д. Б. Павлов, З. И. Перегудова; предисл. Д. Б. Павлова. - М. : Изд. центр "ТЕРРА", 1994. – 287 с.

Политическая история России : Хрестоматия для вузов / Ин-т "Открытое общество"; сост. В. И. Коваленко [и др.]. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 624 с.

Программы политических партий России. Конец XIX – начало XX вв. / РНИСиНП ; Центр полит. и эконом. истории России ; РОССПЭН ; ГАСБУ. – М. : РОССПЭН, 1995. – 464с.

Российское законодательство X – XX веков : [тексты и комментарии]: в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М. : Юрид. лит-ра, 1984–1994. – Т. 6 : Законодательство первой половины XIX века. – 1988. – 432с. : ил. ; Т. 7 : Документы крестьянской реформы. – 1989. – 432с. : ил. ; Т. 8 : Судебная реформа. – 1991. – 496 с. : ил. ; Т. 9 : Законодательство эпохи буржуазно-демократических революций. – 1994. – 351 с.

Россия и национально-освободительная борьба на Балканах, 1875–1878 : сборник документов / АН СССР ; редкол.: А. Л. Нарочницкий (отв. ред.) [и др.]. – Москва : Наука, 1978. – 455 с., [14] л. ил.

Россия, 1913 г. : Стат.-докум. справ. / Рос. АН, Ин-т рос. истории; ред.-

сост.: А. М. Анфимов, А. П. Корелин. – СПб. : Блиц, 1995. – 416 с.

Сборник договоров России с другими государствами. 1856–1917 / под ред. Е. А. Адамова ; сост. И. В. Козьменко. – М. : Госполитиздат, 1952. – 462, [1] с. : табл.

Совет Министров Российской империи, 1905–1906 гг. : документы и материалы / АН СССР [и др.] ; сост. С. С. Атапин, Б. Д. Гальперина. – Лг. : Наука, 1990. – 473, [3] с. : портр.

Столыпин, П. А. Нам нужна Великая Россия! : полное собрание речей П. А. Столыпина в Государственной думе и Государственном совете, 1906–1911 / П. А. Столыпин; сост., примеч., вст. статья Ю. Г. Фельштинского. – М. : Книговек, 2011. – 459, [1] с.

Даследаванні

Аврех, А. Я. Царизм накануне свержения / А. Я. Аврех. – М.: Наука,1989. – 256 с.

Аврех, А. Я. П. А. Столыпин и судьбы реформ в России . – М. : Политиздат, 1991. – 285, [1] с.

Ананьич, Б. В. Сергей Юльевич Витте и его время / РАН, Ин-т рос. истории, С.-Петерб. фил. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1999. – 429, [1] с., [7] л. ил., портр.

Багалій, Д. І. Нарис історії України / Д. І. Багалій. – Київ : Час, 1994. – 288 с.

Блиев, М. М. Кавказская война / М. М. Блиев. – М. : ТОО "Росет", 1994. – 592 с.

Болховитинов, Н. Н. Русско-американские отношения. 1815–1832 / Н. Н. Болховитинов. – М. : Наука, 1975. – 626 с.

Болховитинов, Н. Н. Русско-американские отношения и продажа Аляски / Н. Н. Болховитинов. – М. : Наука, 1990. – 367, [1] с. : ил.

Боханов, А. Н. Крупная буржуазия России (конец XIX в. – 1914 г.) / А. Н. Боханов ; РАН, Ин-т рос. истории. – М. : Наука, 1992. – 260, [2] с.

Боханов, А. Н. Российская Империя. Образ и смысл / А. Н. Боханов. – М. : ФИВ, 2012. – 589 с

Боханов, А. Н. Император Александр III / А. Н. Боханов. – 4-е изд. – М. : Русское слово : (Саратов : Саратовский полиграфкомбинат), 2006. – 509, [2] с. : портр. Боханов, А. Н. Николай II / А. Н. Боханов. – М. : Вече, 2008. – 524, [1] с., [8] л. ил., портр., цв. ил. : ил., портр. – (3-е изд.).

Великие реформы в России : Russia's great reforms, 1856–1874: Сб. / под ред. Л. Г. Захаровой, Б. Эклофа, Дж. Бушнелла. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – 333, [1] с.

Виноградов, В. И. Русско-турецкая война 1877–1878 гг. и освобождение Болгарии / В. И. Виноградов. – М. : Мысль, 1978. – 295 с.

Власть и реформы : От самодержавия к советской России / [В. М. Панеях, Е. В. Анисимов, А. Н. Цамутали [и др.]; редкол.: Б. В. Ананьич (отв. ред.) [и др.]; РАН, Ин-т рос. истории, С.-Петерб. фил. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1996. – 800,[1] с.

Власть и реформы : от самодержавия к Советской России / редкол.: Б. В. Ананьич (отв. ред.), Р. Ш. Ганелин, В. М. Панеях. – М. : ОЛМА-ПРЕСС Экслибрис, 2006. – 733, [1] с.

Восточный вопрос во внешней политике России, конец XVIII – нач. XX в. / В. А. Георгиев, [и др.] ; отв. ред. Н. С. Киняпина. – М. : Наука, 1978. – 434 с.

Городницкий, Р. А. Боевая организация партии социалистов-революционеров в 1901–1911 гг. / Р. А. Городницкий. – М. : РОССПЭН, 1998. – 239, [1] с.

Грицак, Я. Нарис історіі Украіни: Формування модерноі украінскоі націі XIX–XX ст. / Я. Грицак. – Київ : Генеза, 1996. – 360 с.

Грушевский, М. С. Освобождение России и украинский вопрос : Статьи и заметки / М. С. Грушевский. – СПб. : Обществ. польза, 1907. – VIII, 294 с.

Давыдов, А. П. Неполитический либерализм в России / А. П. Давыдов ; [Фонд "Либеральная миссия"]. – М. : Мысль, 2012. – 643 с.

Дмитриев, С. С. Очерки истории русской культуры начала XX века : Кн. для учителя / С. С. Дмитриев. – М. : Просвещение, 1985. – 256 с. : [8] ил.

Драмы российских реформ и революций. Сравнительно-политический анализ / Е. Г. Плимак [и др.]. – М. : Весь Мир, 2000. – 360 с.

Дружинин, Н. М. Социально-экономическая история России : Избр. тр. / Н. М. Дружинин. – М. : Наука, 1987. – 421, [1] с., [1] л. портр.

Дружинин, Н. М. Русская деревня на переломе, 1861–1880 гг. / Н. М. Дружинин. – М. : Наука, 1978. – 287 с.

Ерошкин, Н. П. Крепостническое самодержавие и его политические институты : (Первая половина XIX в.) / Н. П. Ерошкин. – М. : Мысль, 1981. – 252 с.

Зайончковский, П. А. Военные реформы 1860–1870 годов в России / П. А. Зайончковский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1952. – 371 с.

Зайончковский, П. А. Кирилло-Мефодиевское общество. (1846–1847) / П. А. Зайончковский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1959. – 172 с.

Зайончковский, П. А. Кризис самодержавия на рубеже 1870–1880-х годов / П. А. Зайончковский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1964. – 511 с.

Зайончковский, П. А. Отмена крепостного права в России / П. А. Зайончковский. – М. : Просвещение, 1968. – 366, [2] с.

Зайончковский, П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. / П. А. Зайончковский. – М. : Мысль, 1978. – 288 с.

Зайончковский, П. А. Проведение в жизнь крестьянской реформы 1861 г. / П. А. Зайончковский. – М. : Соцэкгиз, 1958. – 470 с.

Зайончковский, П. А. Российское самодержавие в конце XIX столетия : (Полит. реакция 80-х – начала 90-х годов) / П. А. Зайончковский. – М. : Мысль, 1970. – 444 с.

Захарова, Л. Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России, 1856–1861 / Л. Г. Захарова. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 254 с

Зырянов, П. Н. Крестьянская община европейской России, 1907–1914 гг. / П. Н. Зырянов. – М. : Наука, 1992. – 256 с.

Иванов, А. Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX в. / А. Е. Иванов. – М. : [Б. и.], 1991. – 392 с.

Российские самодержцы, 1801–1917 / А. Н. Боханов [и др.]. – М. : Междунар. отношения, 1994. – 397, [1] с., [8] л. ил.

Иванов-Разумник, Р. В. История русской общественной мысли : в 3 т. / Р. В. Иванов-Разумник ; [подг. текста, послесл. и примеч. И. Е. Задорожнюка, Э. Г. Лаврик]. – М. : Терра : Республика, 1997. – Т. 1. – 414, [1] с. ; Т. 2. – 398, [1] с. ; Т. 3. – 366, [1] с.

История внешней политики России, первая половина XIX в. : От войн России против Наполеона до Парижского мира 1856 г. / О. В. Орлик [и др.] ; редкол. : О. В. Орлик (отв. ред.) [и др.] ; РАН, Ин-т рос. истории. – М. : Междунар. отношения, 1995. – 447 с., 8 л. ил. ; М., 1999. – 446, [1] с., [8] л. ил.

История внешней политики России, вторая половина XIX в. / М. Ю. Золотухин [и др.]; редкол.: В. М. Хевролина (отв. ред.) [и др.] ; РАН, Ин-т рос. истории. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 383, [1] с., [8] л. ил.

История внешней политики России, конец XIX – нач. XX в. : От рус.-фр. союза до Окт. революции / А. С. Аветян [и др.] ; редкол. : А. В.Игнатьев (отв. ред.) [и др.] ; РАН, Ин-т рос. истории]. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 670, [1] с., [8] л. ил.

История внешней политики России : Первая половина XIX: (От войн России против Наполеона до Парижского мира 1856 г.) / РАН, Ин-т росс. истории; отв.ред. О. В. Орлик. – М. : Междунар.отношения, 1995. – 448 с.

История внешней политики России : Конец XVв. – 1917 г. (От русско-французского союза до Октябрьской революции) /А. С. Аветян [и др.] ; редкол.: А. В. Игнатьев (отв. ред.) [и др.] / РАН, Ин-т росс/ истории ; редкол.: А. Н. Сахаров (отв. ред.) [и др.]. – М. : Междунар.отношения, 1997. – 672 с., [8] л. фот.

История предпринимательства в России : В 2 кн. / РАН, Ин-т росс. истории ; редкол.: А. В. Семенова (отв.ред.) [и др.]. – М. : РОССПЭН, 2000. – Кн. 1 : От средневековья до середины XIX века. – 480 с., [24] л. ил. ; Кн. 2 : Вторая половина XIX – начало XX века. – 575 с., [36] л. ил.

История России XVIII–XIX веков : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обуч. по спец. 030401 "История" / Л. В. Милов, Н. И. Цимбаев ; под ред. Л. В. Милова. – М. : Эксмо, 2006. – 782 с.

История русско-японской войны, 1904–1905 гг. / АН СССР, Ин-т военной истории ; под ред. И. И. Ростунова. – М. : Наука, 1977. – 383 с.

История русско-японской войны, 1904–1905 гг. / И. И. Ростунов, Л. А. Зайцев, Ю. И. Чернов [и др.]. – М. : Наука, 1977. – 383 с.

Історія України: нове бачення / під ред. В. А. Смолія. – Київ: Альтернатива, 2000. – 464 с.

Катков, Г. М. Февральская революция : [пер. с англ.] / Г.М. Катков. – М. : Центрполиграф, 2006. – 477, [1] с., [4] л. ил.

Кафенгауз, Л. Б. Эволюция промышленного производства России (последняя треть XIX в. – 30-е годы XX в.) : Сборник / Л. Б. Кафенгауз ; вступ. ст. А. Н. Марковой ; РАН, Ин-т экономики. – М. : Эпифания, 1994. –

846 с.

Киняпина, Н. С. Балканы и проливы во внешней политике России в конце XIX века (1878–1898) / Н. С. Киняпина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1994. – 209 с.

Киняпина, Н. С. Внешняя политика России второй половины XIX века : учеб. пособие для студ. ист. фак-тов гос. ун-тов / Н. С. Киняпина. – М. : Высшая школа, 1974. – 280 с.

Киняпина, Н. С. Кавказ и Средняя Азия во внешней политике России, вторая половина XVIII – 80-е годы XIX в. / Н. С. Киняпина, М. М. Блиев, В. В. Дегоев. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 328 с.

Киняпина, Н. С. Внешняя политика России первой половины XIX в. : учеб. пособие для вузов СССР / Н. С. Киняпина. – М. : Высш. школа, 1963. – 288 с.

Козьмин, Б. П. Из истории революционной мысли в России: Избр. труды / Б. П. Козьмин ; АН СССР, Ин-т истории. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1961. – 767 с.

Корелин, А. П. Дворянство в пореформенной России 1861–1904 гг. : Состав, численность, корпоративная организация / А. П. Карелин. – М. : Наука, 1979. – 304 с.

Корелин, А. П. Кооперация и кооперативное движение в России, 1860–1917 гг. / А. П. Корелин ; РАН, Ин-т росс. истории. – М. : Росспэн, 2009. – 390, [1] с.

Корнилов, А. А. Курс истории России XIX века . – М. : Высш. шк., 1993. – 446 с.

Корнилов, А. А. Общественное движение при Александре II (1855–1881) : Исторические очерки / А. А. Корнилов. – М. : Журн. "Русская мысль", 1909. – 263 с.

Коротких, М. Г. Судебная реформа 1864 г. в России / М. Г. Коротких. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1994. – 240 с.

Кризис самодержавия в России, 1895–1917 / Б. В. Ананьич [и др.] ; редкол.: В. С. Дякин (отв. ред.) [и др.] ; АН СССР, Ин-т истории СССР, Ленингр. отд-ние. – Лг. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1984. – 664 с.

Крип'якевич, І. Історія Украіни / І. Крип'якевич. – 2-е вид. – Львів : Просвіта, 1992. – 560 с.

Кугутяк, М. В. Галичина: Сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. В. Кугутяк. – Івано-Франківськ : [б.в.], 1993. – 200 с.

Лазарович, М. Історія Украіни: навч. посіб. / М. Лазарович. – Київ : Знання, 2008. – 683 с.

Левин, Ш. М. Общественное движение в России в 60-70-е годы XIX века / Ш. М. Левин ; АН СССР, Ин-т истории. – М. : Соцэкгиз, 1958. – 512 с.

Ленин, В. И. Полное собрание сочинений: в 55 т. / В. И. Ленин. – 5-е изд. – М. : Госполитиздат, 1958–1965. – Т. 3 : Развитие капитализма в России. – 1958. – 792 с.

Леонов, М. И. Партия социалистов-революционеров в 1905–1907 гг. /

М. И. Леонов. – М. : РОССПЭН, 1997. – 512 с. : ил.

Леонтович, В. В. История либерализма в России, 1762–1914 / В. В. Леонтович ; пер. с нем. И. Иловайской. – М. : СП "Рус. путь" : Полиграфресурсы, 1995. – V, 549 с.

Либерализм в России : Сб. ст. / РАН, Ин-т философии ; отв. ред.: В. Ф. Пустарнаков, И. Ф. Худушина. – М. : ИФРАН, 1996. – 448, [3] с.

Литвин, В. М. Історія України : підручник / В. М. Литвин. – Київ : Наукова думка, 2006. – 726, [1] с. ; Київ : Наукова думка, 2009. – 820, [1] с.

Либерализм в России : Очерки истории (сер. XIX – нач. XX в.) : Учеб. пособие для вузов / С. С. Секиринский, В. В. Шелохаев. – М. : Памятники ист. мысли, 1995. – 286 с.

Малинин, В. А. История русского утопического социализма, вторая половина XIX – начало XX вв. / В. А. Малинин. – М. : Наука, 1991. – 269, [3] с.

Манфред, А. З. Образование русско-французского союза / А. З. Манфред. – М. : Наука, 1975. – 375 с.

Мироненко, С. В. Самодержавие и реформы : Полит. борьба в России в начале XIX в. / С. В. Мироненко. – М. : Наука, 1989. – 238, [1] с., [12] л. ил.

Миронов, Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.) : Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства : В 2-х т. / Б. Н. Миронов. – 1-е изд. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1999 (2-е изд., испр.). – Т. 1. – 1999 (2000; 2003). – 547, [1] с. : ил., портр., табл. ; Т. 2. – 566, [1] с. : ил., портр., табл.

Морозов, К. Н. Партия социалистов-революционеров в 1907–1914 гг. / К. Н. Морозов. – М. : РОССПЭН, 1998. – 622, [1] с.

Национальные окраины Российской империи : становление и развитие системы управления / С. Г. Агаджанов [и др.] ; РАН, Ин-т рос. истории. – М. : Славян. диалог, 1997. – 415, [1] с.

Непролетарские партии России: Урок истории / Х. М. Астрахан [и др.]. – М.: Мысль, 1984. – 566 с.

Нечкина, М. В. Движение декабристов : В 2 т. / М. В. Нечкина. – М. : АН СССР, 1955. – Т. 1. – 483 с. ; Т. 2. – 506 с.

Обнинский, В. П. Последний самодержец : Очерк жизни и царствования императора России Николая II / В. П. Обнинский. – М. : Республика, 1992. – 287, [1] с., [1] л. портр.

Ольденбург, С. С. Царствование Николая II / С. С. Ольденбург. – М. : АСТ : Астрель, 2003. – 764 с.

Оржеховский И. В. Из истории внутренней политики самодержавия в 60–70-х годах XIX века : лекции по спецкурсу / И. В. Оржеховский. – Горький : [б.и.], 1974. – 168 с.

Оржеховский, И. В. Самодержавие против революционной России (1826–1880 гг.) / И. В. Оржеховский. – М. : Мысль, 1982. – 207 с.

Пантин, И. К. Драма российских реформ и революций : Сравнит.-полит. анализ / Е. Г. Пантин, И. К. Плимак ; РАН, Ин-т сравнит. политологии. – М. : Весь мир, 2000. – 360 с.

Первая мировая война : Пролог XX века / РАН, Ин-т всеобщей истории, Ассоциация историков первой мировой войны ; отв.ред. В. Л. Мальков. – М. : Наука, 1998. – 697 с. – (также изд.: М. : Наука, 1999. – 697 с.).

Первая революция в России. Взгляд через столетие / А. П. Корелин [и др.] ; отв/ ред. : А. П. Корелин, С. В.Тютюкин ; РАН, Ин-т росс. истории. – М. : Памятники ист. мысли, 2005. – 602 с.

Попов, А. И. Великая армия в России. Погоня за миражом / А. И. Попов. – Самара : НТЦ, 2002. – 439 с.

Политические партии России, конец XIX – первая треть XX века : Энциклопедия / РОССПЭН, РНИСиНП ; руков. проекта В. В. Шелохаев; науч. ред. Е. Ю. Агарева [и др.]. – М. : РОССПЭН, 1996. – 800 с., [36] л. ил.

Політична історія України. XX століття : у 6 т. / редкол. : І. Ф. Курас (голова) [і інш.] ; НАН України, Інститут політ. і етнонац. досліджень. – Київ : Генеза, 2002–2003. – Т. 1 : На зламі століть (кінец XIX ст. – 1917 р.) / Ю. А. Левенец [і інш.]. – 2002. – 424 с.

Полонська-Василенко, Н. Д. Історія України: у 2 т. / Н. Д. Полонська-Василенко. – Київ : Либідь, 2002. – Т. 2. – 608 с.

Попов, А. И. Великая армия в России. Погоня за миражом / А. И. Попов. – Самара : НТЦ, 2002. – 439 с.

Предприниматели и предпринимательство в Сибири : Сб. ст. / отв. ред. В. А. Скубневский. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. ун-та, 1995. – 204, [1] с.

Пушкарев, С. Г. Россия, 1801–1917 : власть и общество : Учеб. пособие для вузов по спец-ти 032600 – «история» / С. Г. Пушкарев. – М. : Посев, 2001. – 671 с.

Рабочие и интеллигенция России в эпоху реформ и революций, 1861 – февраль 1917 г. : Мат-лы междунар. коллоквиума, 12–15 июня 1995 г. / редкол.: С. И. Потолов (отв. ред.) [и др.] (Россия), Р. Зельник [и др.] (США). – СПб. : Рус.-балт. информ. центр "БЛИЦ", 1997. – 638, [1] с.

Рабочий класс России от зарождения до начала XX в. / М.С. Волин [и др.] ; отв. ред. Ю. И. Кирьянов, М. С. Волин ; АН СССР, Ин-т истории СССР. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 1989. – 751 с., [1] л. карт. : ил.

Революционеры и либералы России : Сб. ст., посвящ. 100-летию со дня рождения Б. П. Козьмина / АН СССР, Ин-т истории СССР ; отв. ред. Б. С. Итенберг. – М. : Наука, 1990. – 334,[1] с.

Революционная традиция в России, 1783–1883 гг. / И. К. Пантин, Е. Г. Плимак, В.Г. Хорос. – М. : Мысль, 1986. – 341, [2] с.

Романов, Б. А. Очерки дипломатической истории русско-японской войны. 1895-1907 / Б. А. Романов. – Лг. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1955. – 695 с.

Российские консерваторы : [Сб. ст.] / РАН, Ин-т рос. истории. – М. : Русский мир, 1997. – 382, [1] с. : портр.

Российские реформаторы, XIX – нач. XX в. : Сб. / отв. ред. А.П. Корелин. – М. : Междунар. отношения, 1995. – 317, [1] с., [12] л. ил.

Российские самодержцы, 1801–1917 / А. Н. Боханов [и др.]. – 2-е изд. – М. : Междунар. отношения, 1994. – 397,[1] с., [8] л. ил.

Российские самодержцы, 1801–1917 / А. Н. Боханов [и др.]. – М. : Междунар. отношения, 1994. – 397, [1] с., [8] л. ил.

Россия и Черноморские проливы (XVIII–XX ст.) / А. В. Игнатьев [и др.]. – М. : Междунар. отношения, 1999. – 556, [1] с.

Россия сельская, XIX – нач. XX в. : Сб. ст. : Посвящ. памяти А. М. Анфимова / РАН, Ин-т рос. истории; отв. ред. А. П. Корелин. – М. : Росспэн, 2004. – 367, [1] с., [1] л. портр.

Рудницкая, Е. Л. Русский бланкизм: Петр Ткачев / Е. Л. Рудницкая. – М. : Наука, 1992. – 267 с. : портр.

Русский либерализм : исторические судьбы и перспективы : Мат-лы междунар. науч. конф., Москва, 27–29 мая 1998 г. / редкол. : В. В. Шелохаев (отв. ред.) [и др.]. – М. : РОССПЭН, 1999. – 568с.

Русско-турецкая война 1877–1878 / В. И. Ачкасов [и др.]. – М. : Воениздат, 1977. – 263 с. : ил., 20 л. ил.

Рындзюнский, П. Г. Утверждение капитализма в России 1850–1880 гг. / П. Г. Рындзюнский. – М. : Наука, 1978. – 295 с.

Сарабьянов, Д. В. История русского искусства второй половины XIX века / Д. В. Сарабьянов. - М. : Изд-во МГУ, 1989. – 381, [2] с.

Сарабьянов, Д. В. История русского искусства конца XIX – начала XX века / Д. В. Сарабьянов. – М. : Компания "АСТ-пресс" : Галарт, 2001. – 301, [2] с.

Смолич, К. И. История русской церкви. 1700–1917 : В 2 ч. (Кн. 8) / К. И. Смолич. – М. : Изд-во Спасо-Преображ. Валаамского мон-ря, 1997. – 800 с.

Соловьева, А. М. Железнодорожный транспорт России во второй половине XIX в. / А. М. Соловьева. – М. : Наука, 1975. – 315 с.: 1 л. карт.

Соловьева, А. М. Промышленная революция в России в XIX в. / А. М. Соловьев. – М. : Наука, 1990. – 269, [3] с.

Старцев, В. И. Русская буржуазия и самодержавие в 1905–1917 гг. : Борьба вокруг «Ответственного министерства» и «Правительства доверия» / В. И. Старцев. – Лг. : Наука, 1977. – 272 с.

Степанов, С. А. Столыпин : жизнь и смерть за Россию / С. А. Степанов. – М. : Яуза : Эксмо, 2009. – 446, [1] с.

Степанов, С. А. Черная сотня в России (1905–1914 гг.) / С. А. Степанов. – М. : Изд-во ВЗПИ : АО "Росвузнаука", 1992. – 329,[1] с.

Тебиев, Б. К. Экономический либерализм в России XIX века и критика социалистических экономических учений / Б. К. Тебиев ; РГГУ. – М. : МПА, 2001. – 244, [1] с.

1917 год в судьбах России и мира. Февральская революция : От новых источников к новому осмыслению : Мат-лы конф., 4–5 февраля 1997 г. / редкол.: П. В. Волобуев (отв. ред.) [и др.]. – М. : ИРИ, 1997. – 399 с.

Тютюкин, С. В. Марксисты и русская революция / С. В. Тютюкин, В. В. Шелохаев. – М. : РОССПЭН, 1996. – 235 с.

Уткин, А. И. Первая мировая война / А. И. Уткин. – М. : Алгоритм, 2001. – 591 с.

Федосов, И. А. Революционное движение в России во второй четверти XIX в. : (Революционные организации и кружки) / И. А. Федосов. – М. : Соцэкгиз, 1958. – 415 с.

Шелохаев, В. В. Идеология и политическая организация российской либеральной буржуазии, 1907–1914 гг. / В. В. Шелохаев. – М. : Наука, 1991. – 231, [1] с.

Эйдельман, Н. Я. "Революция сверху" в России / Н. Я. Эйдельман. – М. : Книга, 1989. – 171, [2] с.

Яковлев, А. И. Александр II и его эпоха / А. И. Яковлев. – М. : Знание, 1992. – 63 с.

Яковлев, Н. Н. 1 августа 1914 г. / Н. Н. Яковлев. – М. : Молодая Гвардия, 1974. – 348 с. – (переизд. : М. : Московитянин, 1993 ; М. : Эксмо, 2003, 2007).